

అహల్య సక్రందనము.

సముఖము వేంకట శృష్టప్పనాయకుడు.

Printed for Circulation only to the Members
of the Srungara Kavya Grandha Mandali.

NOT FOR THE PUBLIC.

శృంగారకావ్య గ్రంథమండలి ప్రబంధపరంపర - 3

అహల్య సంత్రందనము.

పముఖము వేంకట కృష్ణప్పనాయకుడు.

PUBLISHED BY
K. G. MURTHY
FOR SRUNGARA KAVYA GRANDHA MANDALI.
MASULIPATAM.

సర్వస్వామ్యములును
మచిలీపట్టణము
శృంగారకావ్య గ్రంథమండలివారివి.

...లికూర్చు.
...మోహం, గొడవ
వేయి ప్రశ్నలు.

ముద్రాణము.
రామా ఆర్థ పరిష్కారము,
మచిలీపట్టణము.

శ్రీకామేశ్వరకవి సామ్యభావనా సాంత్వనమును బ్రకటించునప్పుడే మాకు, మధురనాయకుల యాదరణమున వర్ధిల్లిన సారస్వతమును తెలుగునాట వ్యాప్తిగావించవలయుననెడి తలంపుగల్గినది. తంజావూరు మహారాజుల రాసికము చలువను వెలసిన కావ్యగ్రంథములు, చాల కాలము క్రిందనే ముద్రితములై జనాదరణమును బడసినవి. మధుర వాఙ్మయమునకు, మాయోపన సేవలనొనరించి యుద్ధరించుటకు సారస్వతాభిమానుల ప్రోత్సాహ, ఆదరణముల నర్థించెనము.

విజయరంగచోక్క-నాథుని దళవాయిగానుండిన వీరరాఘవాతుండు సముఖ వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుండు, స్వయముగా కవిత్వము, కవులను ప్రోత్సహించుచు, తన యేలిక జాడలను, వచాన్యత్వవైఖరుల ననుగమించి, చిరప్రతిష్ఠనగనినవాడు. ఆశునికృతులలో మిగుల నుత్తమమగు సహస్రస్య సంకల్పింపనము పాఠకులకు, శృంగార కావ్యగ్రంథమండలి తృతీయప్రచురణముగా సందించుచున్నారము. మఱియు, సనుబంధములుగా- నాకపియే రచించుచున్న రాధికాసాంత్వనమును నేకాశ్వాస శృంగార ప్రబంధమును, వచన సారంగధర నుండి, యాతని రచనానైపుణిని బ్రదువరులెఱుంగుటకు రసనవట్టము నొకదానిని, వచన ప్రతిమినిభారతము నుండి, ఆంధ్రీసాహిత్యపరిషత్సభితులు, శృంగారోపయోగముని, తమప్రచురణమున విడిచిన భాగమును-సీమూఁటిని గూడ జేర్చినారుము.

గ్రంథ పాఠ పరిశోధనావసరముల మా కత్యంతము సుపకారకులైన మిత్రుల కియ్యోజన గృతఃతరణ జెలుపవలసియున్నది. శిరోమణి తిరుమల వేంకట రంగాచార్యులవారు (ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, మదరాసు.) ప్రాచ్యలిఖితభాగముగారమునందున్న రెండుప్రతులకు బట్టి మా 'సహస్రస్య సంకల్పింపనము' ను బరిష్కరించుట యే గాక, రాధికాసాంత్వనమును ముద్రింపజేసినారు. ఇతాధికగ్రంథకర్తలగు మధుర శ్రీరామమూర్తి కవిగారు, తీరిక జేసికొని, మాకోరికను మన్నించి, ఆంధ్రీసాహిత్య

పరిషత్పాఠాగారమునుండి, రాధికాసాంత్వనము, సారంగధర, శ్రీమినీ భారత భాగములను, శ్రీమపడి, వ్రాసి యునఁగినారు. సాహిత్య పరిషత్ గౌరవ కార్యదర్శి యగు శ్రీకృష్ణపల్లి సూర్యరావుగారు, మాకు పలసిన గ్రంథములు వ్రాయుచుకొనుటకు, తగిన సదుపాయములు చేసినారు. ఈసారస్వతజీవను లందరకు మావినతులు మహా యొక మారెటుకపఱచుచున్నాము.

అంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు భాండాగారమునందలి,

సారంగధర చరిత్ర వచనము (శిథిలమైన పృతి) నెం. 63

అహల్య సంగ్రంధనము (అసమగ్రము) నెం. 2

వచన శ్రీమినీ భారతము నెం. 142, 308

రాధికాసాంత్వనము నెం. 177

ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమునందలి,

రాధికా సాంత్వనము కాగిత పృతి నెం. R 199

అహల్య సంగ్రంధనము కాగిత పృతి నెం. D 386

దీక్షా తాళపత్ర పృతి నెం. D 387

—వైవాని యాధారమున, ముఖ్య పరిబంధమును, అనుబంధములును బరిష్కృతములై ముద్రణము నందినవి. సారస్వతాభిమానులు యొద్ద నింక పాఠభేదములుగల పృతులున్న మాకు జలియఁజేసిన స్వల్పము ముద్రణమున వానిఁ జేర్చెదము. మాజీయు నిగువలె నున్నను శ్రీశ్రీ జెందిన యముద్రిత పరిబంధములను సాహితీపరులు మాకు దయతో నొనఁగిన వానిఁ బ్రకటించుట కెల్లవ్యవహార సుస్థిగము.

చదువరులు, మాశ్చర్యకర దగిన దోహదమును సర్వదా అందింపఁగలరు నిఘోధికముగా మాచే నాంధ్రవాణి సర్వసల నోలలాడించి చరిత్రాధారం బ్రసాదింతురుగాక, యని మనః.

ప్రవస్థాపకుడు.

ఒక కొమ్మనే పెండుపూవులు పూసివచ్చుడు, ఆకారవిశేషాల్లో, అందచందాల్లో గోరువాసి ఒకదానికొకటి తీసిపోయినా, పరీమళం హాయి చిమ్మేస్తూరస్యం రెంటికి సమానంగానే అలవడి ఉండటం సాధారణంగా సహజం. చుక్కల మినుకు మినుకుల్లో అంతదూరాన్న ఎక్కువ తక్కువ లెవరెంచుకారు, వెలుగుకు ముచ్చటపడటమే కాని!

—అటు తంజావూరులో, సర్వజ్ఞుడు, సకలకలారసికుడు, రఘునాథరాయలు: ఇటు మిథురలో వరాంగనా అనంగ సర్వవృమ్హూర్తి రసికరాజు తిరుమలేంద్రుడు. పెండురాజ్యాలూ ఒకదానికొకటి ఖేత్రమర్యాదలలో, వైరాలలో, పుతాలుసాధించుకుంటూన్నా, సారస్వతంలో జోడుపంచకల్యాణుల బారుగా పొచ్చుతగ్గుకాని కనను చూపించినవి. కన్నడ సామ్రాజ్యవైభవాలలో పారసత్వంగా చిక్కించుకున్న కావ్య వినోదపారవశ్యం, దక్షిణదేశాన, హాయిసల సామతులకు జన్మహక్కు అయిపోయి, తరతరాలుగా, తామరతలపరిగా ఫలించినది.

ఇద్దరు రాజులూ, తమ పేరు నిలువబెట్టి తమ అంతవారయే సతతి కలుగుతున్నవలెనని, కోరుకోవడం ఉచితమేకదా: రఘునాథరాయల వైభవం విజయ రఘువునిలో కోటికి తీరి కొంకమిక్కింది. తిరుమలేంద్రుని మనుమడు * రాజ్యమునకువచ్చిన తరువాతగాని, ముట్టి తొలికాలపు వెలుగు జ్యోతిగా మెరయలేదు.

పితమహి మంగమ్మదేవి గొత్తబాలు చెప్పి పెంపకంలో, తిరుమలేంద్రుని మించగలవు అనే పెద్దల ఆశీర్వాదబలంతో చొక్కానాథుడు యక్షవయసున రాజ్యానికి వచ్చి, ఆహూదా నిలువబెట్టగలిగాడు. సమ

*కురుగంటి సీతారామయ్యగారు తమ గ్రంథాన, మధురరాజుల పంకవళి యిట్లు, తిరుమలుని కొమారుడు, ముద్దుగీరప్ప, అతని కుమారుడు చొక్కనాథుడు అన్నారు. సత్యనాథ అయ్యగారి ఆంగ్ల మధుర నాయక చరిత్రములోనూ ఇలాగే ఉన్నది. మఱి రామయ్యపంతులుగారు మనుమడి మనుమడని దృఢించారు. ఎందువల్ల?

రాష్ట్రం, సారస్వతవిహారాష్ట్రం తనను మీరేనారు, ఆకాలంలో ముగించు
లేరనిపించాడు. సామ్రాజ్యపోషణలో అప్రమత్తముగా కట్టాసాముని
జ్ఞాన్నికూడా తోడునీకట్టో వర్ధిలచేశాడు. దేశంలోపూజల కన్నులూ
మనసులూ ఆనందంతో విప్పారించాడు.

సముఖ వేంకట కృష్ణప్పనాయకుడు + చొక్కనాథుని పితృవాఱు.
కావ్యగీతావిద్యలో ఆతనితో సరిసమానుడుగా అరమరికలు పోతున్నాడు.

†.....శైమిని భారతమునందుగూడ సీతనివలె పరిరక్షించి
వర్ణింపఁ బడియుండునుగాని, పరివర్తనకు దొరికిన ప్రశ్నల యందు
సవతారికాభాగము పోయినది. శేషము వేంకటపతికవి తనవంశవతిర
మును వర్ణించి స్వల్పగా నొక్కరీతిగా సారంగధరచరిత్రయును, నహల్య
సంక్రందము నందును, వర్ణించుకొనెన యాత్మని మరలెక్కిమి మిట్టని పతి
యుచున్నది.

కేశవప్పనాయకు (మూలపురుషుడు)

↓
వేంకటనాయకు

↓
పెంగురివప్పనాయకు

↓
ఎల్లసెట్టినాయకు

↓
వేంకటనాయకు = వేంగురివప్ప

↓
మీనాక్షీనాయకు = అల సేలమ్మ

↓
వేంకటకృష్ణప్పనాయకు.

—శైమిని భారతభూమిపై, అం. సా. పరిషత్.

పాలుగొంటూండే నెచ్చెలి. స్వయముగాకవి, కవుల కాశ్రయము
‡ నిరంతరం రాజనఘటాననే ఉండటంవల్ల తిరుమలేందుని కొలువులో,

‡ ఇక్కవి యైదాశ్వాసముల జై మినిభారత వచనకావ్యమునే గాక
సారంగధరచరిత్రమును మూడాశ్వాసముల వచనగ్రంథమును, అహల్యా
సంక్రందనమును మూడాశ్వాసముల శృంగారప్రబంధమును, రాధికా
సాంత్యనమనియెడి యేకాశ్వాస శృంగార ప్రబంధమును రచించెను.
ఇందు మొదటిది, పాండ్యమండలాధీశ్వరుడగు విజయరంగచోక్కనాథున
కగితిమొనర్చి మిగిలినవానిని శ్రీరంగస్వామికిఁగృతియొసంగెను.

ఇందుజై మినిభారతము నై దాశ్వాసముల యాద్యంతములందును,

శ్రీగాథా వర సురజాం

భోరుమా భృంగాయమాన భుజకగపీరా

ధారా నిగితితఁగొనివ

శూరా శ్రీవిజయరంగచోక్కవజీరా!

ఇట్లుగాఁ గృతినాయక వర్ణన పద్యంబులును, బ్రిత్యాశ్వా
సాంతమునను,

‘ఇది శ్రీపాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచోక్కనాథ
మహీనాథి కరుణా కంక్షానంపాదిత గజతురంగ మాందోళికాప్రముఖ
నిజుల సంపన్నరంపరీ సమేధమాన సముఖమీనాథీనాయక తనూభవ
...’ ఇట్లుగా గద్యములు నుండుటంబట్టి యితండు విజయరంగ
చోక్కభూపాలునకు సమకాలికుఁడై యాతనికిఁ గృతినొచ్చిన కేవల
కవియనియే కాక, యహల్యాసంక్రందనములో ‘శేషము వేంకటపతి
కనిచెప్పినట్లుగాఁదన్న వర్ణించుకొనిన, ‘ధైర్యమా శౌర్యమా ... శౌర్య
సాంద్ర!’ (1-40) అనుపద్యముంబట్టి యితండు పాండ్యభూనాథుని
యాస్థానమందలి ముఖ్యసామాజికులలో నొకఁడై నట్లును చెలియుచున్నది.
మఱియు—

తే. గీ. ... ‘రంగధరపతి నేను సారంగధర చ
రిత్ర’ వచనము చేసి తత్కృతిని నాకు

రాల్లో, సారస్వతవిఘ్నరాల్లో తనను మీరేవారు, ఆకాలంలో మనాకరు లేరనిపించాడు. సామ్రాజ్యపోషణలో అప్రమిత్తుడుగా కళాసామ్రాజ్యాన్ని కూడా తోడునీడల్లో వర్ధిలచేశాడు. దేశంలో ప్రజల కన్నులూ మనసులూ ఆనందంతో విప్పారినాడు.

సముఖ వేంకట కృష్ణప్పనాయకుడు + చొక్కనాథుని నశవాయి. కావ్యగీతావినిదాల్లో ఆతనితో సరిసమానుడుగా అరమరికెలు లేకుండా

†.....జై మిని భారతమునందుగూడ సీతనివంశావతారమభి వర్ణింపఁ బడియుండునుగాని, పరిషత్తునకు దొరికిన ప్రతుల యందు నవతారికాభాగము పోయినది. శేషము వేంకటపతికవి తనవంశావతారమును వర్ణించి నట్లుగా నొక్కరీతిగా సారంగధరచరిత్రయందు, నహల్య సంగ్రహము నందును, వర్ణించుకొన యాతని వంశక్రమ మిట్లని పలియుచున్నది.

కేశవప్పనాయకు (మూలపురుషుడు)

|

వేంకటనాయకు

|

పెంగురవప్పనాయకు

|

ఎల్లసెట్టినాయకు

|

వేంకటనాయకు = వేంకటాచల

|

మీనాక్షినాయకు = అలమేలమ్మ

|

వేంకటకృష్ణప్పనాయకు.

-జై మిని భారతభూమితే, ఆం. సా. పరిషత్.

పాలుగొంటూండే నచ్చెలి. న్వయముగాకవి, కవుల కాశ్రయము
‡ నిరంతరం రాజసముఖాననే ఉండటంవల్ల తిరుమలేందుని కొలువులో,

‡ ఇక్కడి యైదాశ్వాసముల జై మినిభారత వచనకావ్యమునే గాక
సారంగధరచరిత్రమును మూడాశ్వాసముల వచనగ్రంథమును, అహల్యా
సంక్రిందనమును మూడాశ్వాసముల శృంగారప్రబంధమును, రాధికా
సాంత్యనమనియెడి యేకాశ్వాస శృంగార ప్రబంధమును రచించెను.
ఇందు మొదటిది, పాండ్యమండలాధీశ్వరుడగు విజయరంగచొక్కనాథున
కంఠితమొనర్చి మిగిలినవానిని శ్రీరంగస్వామికిగృతియొసంగెను.

ఇందుజై మినిభారతము నై దాశ్వాసముల యాద్యంతములందును,

శ్రీరాధా వర చరణం

భోరుహ భృంగాయమాన భుజకరవీరా

ధారా ఖండితశాత్రీవ

శూరా శ్రీవిజయరంగచొక్కవజ్రరా!

ఇత్యాదిగాఁ గృతినాయక వర్ణన వద్యంబులును, బ్రిత్యాశ్వా
సాంతమునను,

‘ఇది శ్రీపాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథ
మహీనాథ కరుణా కల్యాణసంపాదిత గజతురంగ మాందోళికాప్రముఖ
నిఖిల సంపత్సారంపరీ సమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయక తనూభవ
...’ ఇత్యాదిగా గద్యములు నుండుటంబట్టి యితండు విజయరంగ
చొక్కభూపాలునకు సమకాలికుడై యాతనికిఁ గృతినిచ్చిన కేవల
కవియనియే కాక, యహల్యాసంక్రిందనములో శేషము వేంకటపతి
కవిచెప్పినట్లుగాఁదన్న వర్ణించుకొనిన, ‘ధైర్యమా శౌర్యమా ... శౌర్య
సాంద్రీ!’ (1-40) అనువద్యముంబట్టి యితండు పాండ్యభూనాథుని
యాస్థానమందలి ముఖ్యసామాజికులలో నొకఁడై నట్లును జెలియుచున్నది.
మఱియు—

తే. గీ. ... ‘రంగధరపతి నేను సారంగధర చ

రిత్ర వచనము చేసి తత్కృతిని నాకు

మీనాక్షీనాయకుని + యిటిపేరు సముఖమని మారి అప్పటినుంచీ ఆకోవకు అడేనిలిచి పోయిందని వాడుక. నిశ్చయించే ఆధారాలు స్పష్టంగా

నరకీతము సేయుము శుభంబు లగును నీకు

(సారంగధర ప్రస్తావన)

శా. 'వాసిన్ రంగవిభుండ నేను నీకు మేలొనికన్.

(అహల్య 1-15)

—'అని రూసలిచ్చుటయు నేనును దోడనమేల్కొంచి ఘరోహిత భృత్యామాత్య సామాజిక వర్గంబులు గొలువం గూర్చుండి యుభయ భాషాకవితా విశేషులైన శేషము వేంకటవతి, బుణిగ శ్రీకృష్ణ కపిందుర్లు మాకాస్తసఖులు గావునం బిలిపించి, యాశుభస్వప్నంబు వినిపించుటయు ...' అని సారంగధరచరిత్రమునందు, నహల్యసంగ్రహం నమునందును దనకుఁగూడ భృత్యామాత్యసామాజిక వర్గము గలదని వాసికొనుటంబట్టి పూర్వగద్యములో వ్రాయబడినట్లుగా నీతఁడు విజయరంగచోక్కనాథుని దయచే సామంతరాజు కొన్నిగ్రామములు కధవతియైనట్లు కూడఁ దెలియుచున్నది.

శ్రీవిజయరంగచోక్కనాథుఁడు 1704-81 నడుమఁ బాండ్య మండల మేలినవాడగుటచే (ఆం. సా. ప. వ. సంపు: 2- 220) మన కవి కూడ నక్కాలముననే యుండెననుట స్పష్టము.

[—జై మిని భారతం వీతికలో మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు.]

†మీనాక్షీనాయకుడు ... తిరుమలనాయకుని మంత్రిగానుండెనని యొకప్రతీతి కలదు. వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు తిరుమలనాయకుని మనుమని మనుమడగు విజయరంగచోక్కనాథుని యాస్థానమున నుండెను. ... దీనినిబట్టి తండ్రికిని గుమారునికిని నడుమ నంతరమధికముగా గను పట్టుచున్నది. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు మీనాక్షీనాయకుని వృద్ధదశలో బుట్టినవాడనియు, విజయరంగచోక్కనాథుని రాజ్యకాలమునందు వేంకట

లభించడం లేదుకాని, వేంకట కృష్ణప్పనాయకుని వంశక్రమం చెపుతూ, వెంకటపతి, పూర్వీకుల, నామములు మాత్రమే తెలుపుతూ, మీనాక్షీ నాయని దగ్గరకురాగానే యింటిపేరు కలవడం, పైఅలోచనకు కొంత ఊతయిస్తున్నది.

విజయరంగ చొక్కనాథుడు విలాసచతురుడైన దక్షిణనాయకుడు అని ప్రసిద్ధిలో ఉన్నచాటువులు ఋజువుచేస్తున్నవి.

కృష్ణప్పనాయకుడు కూడ వృద్ధుడుగా నుండెననియు నూహించినచో నీయంతర మత్యధికముగా దోషకపోవచ్చును, గాని, వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని తల్లియగు అలమేలక్క 'మంగమ్మసాకుడుకూతు' రను ప్రతీతి యుండుటచే, నామభర్తయగు మీనాక్షీనాయకుడు విజయరంగచొక్క నాథుని పితామహి యగు మంగమ్మదేవిక్రింద మంత్రిగానుండెనని యూహించుటయే సమంజసముగా గన్పట్టుచున్నది. ఈ మంగమ్మదేవి, 1689—1704 వరకు విజయరంగ చొక్కనాథుని సంతకాణ కర్తరిగా రాజ్యము చేసెను.

మీనాక్షీ నాయకుడు మఘుమీనాక్షీ యాలయమున కెదుట నొక మండపమును గట్టించి, యఖండ దీపముగూడ నిల్పెనట. విజయ రంగచొక్కనాథు డనేకధర్మకార్యములు చేసెను. శొంఠిగున్నయ్య యను నాంధ్ర బ్రాహ్మణున కొక యగ్రహారమిచ్చెనట. ఈ బ్రాహ్మ ణుని సంతతి వారిప్పటికిని నాయగ్రహారమనుభవించుచు పెరియకొళ గ్రామమందున్నారు.

విజయరంగచొక్కనాథుడు గతించిన పిదప నాతనిభార్య మీనాక్షమ్మ 5, 6 సంవత్సరములు మాత్రమే రాజ్యము చేసెను. అనంతరము దేశము తురుష్కాకౌంతమాయెను. అప్పుడు వేంకట కృష్ణప్పనాయకుని కుటుంబమువారు తమబంధువగు వడగరై జమిందారు నాశ్రయించి, యచ్చటనే నివసించిరి ...'

—జై మినిభారత భూమికలో జయంతి రామయ్యవంతులుగారు.

‘రమ్మనెరా తనదే నే
 రమ్మనెరా పంచశరుని రాపోర్పుట భా
 రమ్మనెరా నీవేతన
 సామ్మనెరా విజయరంగ చొక్కవజీరా!
 ‘మాటికి మాబోటిని నొక
 చోటికి రమ్మనుచు నెనయ జూచితి...’

ఇత్యాదులు చాలాలభిస్తూన్నవి. రసికుడైన కవి- పృథువు నము
 ఖాన మెలగే సదస్యులకు రాజకీయికని కాని, స్వయముగానే కాని, ఆ
 ధోరణులు, ఆపోకడలు అలవాటు అయిపోవడంలో వింతపమిలేదు.
 వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు ఒకవంక పృథువుతో సమానంగా అన్నివిధాల
 భాగాలూ అనుభవించాడు, శేషము వేంకటపతి మొదలైన కవులను
 పోషించాడు, తాను కావ్యాలు రచించాడు. మరోవంక, యుద్ధాలలో
 గడిచేరి సంగరసవ్యసాచి అనే బిరుదందుకున్నాడు.* విజయ రాఘవ
 రాయలను సైన్యంగా రూపుమాపి, తంజావూరు రాజ్యాన్ని కూల్రో

* వేంకటకృష్ణప్పనాయకునికి ‘సంగర సవ్యసాచి’ ‘సంగర కిరీః’
 అనే బిరుదములుండేవని, శ్రీనేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రకటించిన
 ‘తంజావూరు ఆంధ్రరాజుల చరిత్రము’ అనే పాఠాన్ని వచన గ్రంథాన్ని
 బట్టి తెలుస్తున్నది. కాని, శేషమువేంకటపతి వర్ణించి వట్లుగా ఉన్న
 అహల్యాసంక్రందనం అవతారిక పద్యాలలో ఎంతవరకుచూసినా, వేంకట
 కృష్ణప్పనాయకునికి, ‘లీలా మనోహకృతీ!’, ‘కంతుజయంతనూప’ - ‘కవి
 కల్పక’ ‘భాషాఫణి గ్రామణి’ ఇలా సందర్భానికి సరిపోయే విశేషణ
 గౌరవములే కనపడు తూన్నవి కాని, సంగరసవ్యసాచి, సంగర కిరీటి-
 వీటిప్రశంసలేదు. ‘రిపుజయాధార’ ‘శౌర్యసాంద్ర’ యిలాగని పరాక్ర
 మాన్ని కూడా అభినందించడం మరువనివాడు, ముఖ్యవిషయములను
 ఎందుకు వదలివేశాడో తెలియకుండాఉన్నది. బహుశః అప్పటికితా ఆ
 బిరుదులు లభించి ఉండవనుకోవలెనా? - కురుగంటిసీతారామయ్యగారు,
 తమ ఉపన్యాస సంగ్రహములో, ఈ ఘోట ఎత్తనేలేదు.

శాడు.ర్థి వీటన్నింటినీమించే మరోగౌరవం పొందాడు. వాగ్గేయ కారుడు ఔత్త్రేయ వేంకటకృష్ణప్పనాయకునిమీద పదములు రచించాడు+ ఈవిషయంలో మహారాజుకన్నకూడా ధన్యుడు.

ఈతడు విజయరంగచౌక్కునాథునివల్ల సమస్తమర్యాదలూ పొందు తూ, మహావైభవంగా రాజు సెబాసనే శీవితో ఆతనికి కుడిభుజమైఉండే వాడు.

వచన జైమినీ భారతము వేంకటకృష్ణుని రచనలలో మొదటిది. తరువాత సంకల్పించిన అహల్యా సంక్రందనంలో దీనిప్రశంస ఉంది. సాంకేతము చేసిందల్లా దీనిని ఒకదానినే: కృతిపతి, విజయరంగ చౌక్కు నాథుడు.

అహల్యాసంక్రందనమును కోరి కృతిపుచ్చుకున్నది, కులదైవము ప్రభువుతో నామసారూప్యమున్న, ప్రభువుల ప్రభువు-శ్రీరంగనాథుడు సారంగధర, ఆదేవునకే.

ర్థి ఈ ప్రశంస కూడా, వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని గ్రంథములలోకి ఎక్కకుండా, చరిత్రాంశంగానే నిలిచిపోవడంచూస్తే, విజయరాఘవుని జయించడంతో కాని, సంగర సవ్యసాచి సంగరకీరీటి బిరుదములు రాలే దేమో; అప్పటికేగ్రంథములు రచించడంముగిసి చాలాకాలమైందేమో?

†గమ్యునవే సముఖానరాయబారమేటికే మొదలైన మూడు నాల్గుగు పదాలు వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని మీద ఔత్త్రేయ చెప్పాడని వినికొడి. తిరుమలేందుని ఆస్థానాన్ని ఆ మహాకవి పావనంచేస్తూ మధురలో నివసించు తూండేనాటికి, వేంకటకృష్ణుడు అప్పడే అగ్రకురించిన యౌవనంలో విలాసవిహారాలకు కాలుదువ్వుతూండటం; ఆతనిచక్కనివిగ్రహం అంతకన్న చక్కని రాసికళం, గమనిస్తూ ఔత్త్రేయ ముగ్ధుడై పోయి, ఆతనిమీద పదములల్లడంవిని, పండుముదునలి అయిన తిరుమలేందుడు సంతో మెచ్చుకుని, మీనాక్షీనాయకుడు ఏమీ కంటగించుకోకుండా సర్ది చెప్పాడనీ, దక్షిణదేశంలో భరతాభినయవిదుల సంప్రదాయంలో నిలిచిపోయినకథ.

వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని రచనల్లో ఉత్తమమైనది. ఆశ్రయమిచ్చి, ఆంధ్రవాణీవిలాసములను అంత అలజడితోజాలలోనూ వన్నెతరగకుండా

కాపాడుకుంటూవచ్చిన ప్రభువులమనసు వచన అహల్యా సంక్రందనము. కావ్యముల మీదికి మరలినప్పటికిన్నీ, రాచ బాటనే, కావ్యనిర్మాణం విషయాల్లో, అనుచరులు అనుపరిచవలసిఉన్నప్పటికిన్నీ, నిరంకుశత్వం పరిపాలనలోనేకాని, కావ్యాలాపాలమీదికి మహారాజులు దుమికించనందువల్ల, కవులకు, తామేర్చి కూర్చిన కుసుమాలతో, తమ మనసుకు నచ్చేరీతుల్లో మాలలల్లి కావ్యకన్యకు నేపథ్యశృంగారపు అందాలుద్దిద్దడానికి వీలైంది. ఆశ్రయియ్యడైన రసికమూర్తి వచనకావ్యములు కృతులందుతూ, కృతులుగానిర్మించుతూ ఉంటే ఆశ్రీతుడై ఆతనిచేత బహువిధముల సన్మానింపబడుతూ ఉన్న కవి-సేనాని, వన్యప్రబంధాలు భగవదర్పణచేసి ప్రశంసలందు తూండటంకలిగింది. రాజుతలచుకొంటే, రక్తిరహదారులనే ముక్తిమార్గాలుగా మార్చగలుగుతాడుకదా!

ఇతివృత్తము, ప్రఖ్యాతంగా ఉన్నదానినే, ప్రఖ్యాతిలో, ప్రామాణికములుగా ఉన్న గ్రంథాలలోంచి సంగ్రహించుకొని, కల్పనలలో, కథా-గమనచాతుర్యంలో, మాత్రం తమవనితనంచూపించడం ప్రబంధకవులలో చాలవరకు పరిపాటిగా వస్తూఉన్నది. వేంకటకృష్ణుడు తెనుగునాటను తెనుగుమీరిపోయి అన్ని మూలలా అల్లుకుపోయిన పురాణగాథను తీసుకుని, ఏదృశ్యానికి ఆదృశ్యంచదువరులకు కళ్లయెదుట మెరసేలాగా, అన్నిదృశ్యాలూకలసి ఏకచిత్రింగా చమత్కరమయే జాణతనపు ఔచిత్యం ఈప్రబంధము రచనలో ప్రదర్శించాడు. అందువల్లనే రసప్రవాహంలో, శాస్త్రోక్త్యా గమనానికి ఎప్పటికప్పుడు అడ్డుతిగులుతూండవలసిన విస్తర వర్ణనలు, విప్రీలంభోపాలంభ ఉన్యాయాలు, గాలించినా ఇక్కడ కానరావు. మామూలు మహాప్రబంధాలు, మోడులు కిక్కిరిసి దొర్లుకు వచ్చేనదులవరదలు అయితే, అహల్యాసంక్రందనం, గాలికెదరిరాలే కొండ పూవులను అలలమీద తేలికగా తేల్చిమోసుకుంటూ, అలనగమనంతో పరవళ్లుపోయేసెలయేరు. తిక్కనను మించిపోయింది ఈతని 'దర్శకత్వం.'

వస్తువును విశేషంమార్చకుండా, ఇతరపురాణాలలోనుంచి విచిత్ర సందర్భములేమి అతుకుపెట్టుకోకుండా, రామాయణంలో వద్దపురాణంలో, అగుపించే కథనేతీసుకున్నాడు. గౌతమునియిల్లాని, ఏలాగై నాపొందాలని, అంతకుపూర్వంవివాహసందర్భములో విఫలమనో రథుడై పరితపించుతూన్న దేవరాజు, రాయబారాలునడిపి, అహల్యతన యందు అనురక్త అని తెలుసుకుని, మగనిని కోడికూతలో, అర్ధరా త్రివేళ న్నానానికి సాగనంపి, ఆలవకాశంలో, మనసుతీర్చుకుంటాడు. చేసిన వనికి, ఇరువురికీ శాపాలుతగులుతవి. ఇదీవ్రబంధంలోఉన్నకథ. ఈసందర్భములో అహల్యకథనుగురించి కావ్యరసికులెరుంగవలసిన విశేషాలు చాలాఉన్నవి.

వాల్మీకిరామాయణంలో ఉన్నకథే, ఉత్తరకాండలోనూ వస్తుంది. నిజానికి సందర్భముఅంతగాలేకపోయినా, బ్రహ్మదేవుడు ఇద్రజిత్తుకోరిన వరాలుయిచ్చి ఇంద్రుడిపాత్రాలుదక్కించినప్పుడు గృహచారందాటడం ఎవరితరమూకాదని ఊరడించుతూ, వెనుకటిగౌతమశాపకథను మళ్ళీ ఒక మారు ఏకరువుపెట్టి ఉరిసిన పుండుమీద ఉప్పు కారముచల్లినట్టు, శచీం ద్రుని అమాయకంగా ఆయాసపరచుతాడు.

అహల్య—అంటే సర్వాంగసుందరి: అవయవములలో ఆకారంలో ఏవిధమైన ఒచ్చెములున్నా లేనిది అనిఅర్థమట, బ్రహ్మఅభిప్రాయంలో: ఒకేఅచ్చులో అసంఖ్యాకమైన వ్రజనుసృష్టిచేసి విసిగి, వాణీపతి, లో పాలులేని కొత్త దనపురామణీయకం సంకల్పించి కరువునబోసి, అహల్యను నిర్మించడం కలిగింది: కుమారిలభట్టు. ఈకథ సాంకేతికమని, అహల్య—రాత్రి, ఇంద్రుడు—సూర్యుడు ఇలా తీసుకోవలసిందంటాడు. అహల్య అంటే ఊషరజ్యోతిరి—ఇంద్రసమాగమంవల్ల, అంటే వర్షం కురిసి, తడిసి, ఫలించడం: ఇదో నిర్వచనం వైదికవివరణంగా ఉన్నది. బ్రాహ్మణంలో అహల్యబారుడన్న మాటనువట్టి, తరువాత పురాణాల్లోకి కథలు కల్పించ బడినవని, మీమాంసకుల అభిప్రాయం.

అంజనేయుని కథలన్నీ ఒకచోటకూర్చిన పుష్పగిరి తిమ్మన్న నమీరకుమార విజయంలో అహల్యవృత్తాంతం చిత్రంగాచెపు తాడు. ఏలాగంటే.

బ్రహ్మ, అహల్యను నిర్మించి, గౌతమమునికి భార్యగాయిచ్చిన కొంతకాలానికి ఇంద్రుడు చీకటి తప్పచేసి, భంగపడుతాడు. గౌతమముడు భార్యమీద నిష్ఠలుచెరగడం మొదలుపెట్టడం ప్రజాపతికి తెలిసి ఆశ్రమానికి పరుగెత్తుకుంటూవచ్చి, కొంతచమత్కార ప్రసంగంచేసి *అల్లుడి

*మ. పవడంపున్ జగివాతెఱన్ సుధయు, రంభామోహనస్ఫూర్తి యూ
రువులన్, మందగతిన్ సితేభవిభుతీరున్, దళనగవల్లి వ
జ్రవిలాసంబు దగన్ స్వనస్తుచయవిభ్రాంతిన్ సురాధ్యక్షుఁ డీ
నవలా మేకొనె నేరికేల కినియన్ నాతప్పెగా కింతయున్.

సీ. వదనలోచన కైతవమున రాకాచంద్ర

కమలంబులకు బొందు కలుగఁజేయ

మందస్మితోష్ణ దంభంబున జంద్రికో

దయ రాగములకు బాంధవ్య మునున

గమనలీలా వలగ్న చ్ఛలంబునను మ

త్తకరి కేసరులకు నఖ్యంబు నొన

సరసభాషా రదచ్ఛద్యంబునను శునీ

దాడిమీబీజాళి దగులు పొవ

తే. గీ. నే బ్రయత్నంబు చేసి యీ యిందువదన

సృజన చేయుట డెలియక జేసెదలుక

కుమ్మరికి నొక్కయేడును గుదియ కొక్క

పెట్టెనెడు మాట నిజము గాన్పించె నిపుడు.

తే. గీ. మందయానల డెందంబు మంద మలుకఁ

జెందనేటికి నాపల్కుఁ జిత్తగించి

యవిద కిదిగాక, నేరంబు లొకటిరెండు

గావుము...

—నమీర కుమారవిజయం, ప్రథమాశ్వాసము 182—84.

అలుకతగ్గించి, ఆతప్పు కాయించడమేకాకుండా, ఉత్తరత్రా ఒకటి రెండాలాటి తప్పటడుగులుపడినా, నహించేటట్టు మాటపుచ్చుకుని, తిరిగివెళ్లిపోతాడు. కొంతకాలానికి, గౌతమునికి అహల్య అంజన అనే ఒకకూతురిని కంటుంది. ఆపిల్లను, ఇంద్రుడికి మొదటకన్న, వాలి అనే పిల్లవాణ్ణి పెంచుకుంటూ, ఆదంపతులు ఖులాసాగా సంసారంచేస్తూండగా, ఒకనాడు ఋతున్నతలయి, కొలనుబిడ్డన తల తడి ఆరబెట్టుకుంటూ నిలుచున్న అహల్యమీద, అప్పుడే ఉదయిస్తూన్న సూర్యుడికన్న వడు తుంది. ఆతడికి మనసుచెదిరి, రథం ఆకాశంలోవిడిచి, చల్లగా క్రిందకు వచ్చి, ఇంద్రుని తాతననిపించిపోతాడు. ఆప్రణయం పండి సుగ్రీవుడు పుడతాడు. మానికి ఈసంగతి తెలుస్తుంది, కాని అన్నమాట తప్పేందుకు వీలులేదుకనుక, సూర్యుడికిశాపం — శాపమోక్షం మర్యాదలు జరిగించినా అహల్యవిషయంలో మానీచూడనట్లు ఊరుకుంటాడు. తర్వాత కొంతకాలానికి, ఇంద్రుడికి అహల్యమీద మళ్లీ మనసుమల్లి, కోడికూతకూసి ఆమెతో కోరికతీర్చుకుంటాడు. ఈ విషయం వసిది అంజన కనిపెట్టి తండ్రి స్నానముచేసిరాగానే ఆయనకుచెపుతుంది. అహల్య, తాను మనఃపూర్వకంగా వ్యభిచరించలేదనీ, గౌతమవేషంలో వచ్చియింద్రుడు మోసగించటంవల్ల, బుద్ధుడంలో, పాతివ్రత్యం నరపు తూన్నానన్న సదభిప్రాయమేకాని, వేరుయోజనలేదనీ, చెప్పి కోపగించ వలదని మగనిని వేషకుంటుంది. కాని లాభముండదు. భార్యను శిల అయిపోమని శపించి, ఆధూకుడుగా బౌచిత్ర్యము మరచిపోయి, వాలి సుగ్రీవులను, వానరులుగా పుట్టవలసిందని అనేస్తాడు. దీనివల్లనే ఇంతకు మూడిందికదా అని, వాలీ అహల్యాకలసి అంజనను కోతిరూపై పోతా వని శపించి వాళ్ళికిసి యిలా తీర్చుకుంటారు. సుగ్రీవుడు, చెల్లెలిని ఆదరించి, భయంతీరేమాటలు చెపుతాడు.

ఇంద్రునివల్ల అహల్యకు రెండోసారి కలిగిన కొడుకు శతానందుడు. ఆకుర్రవాణ్ణి గౌతముడు వెంటబెట్టుకునివెళ్లి జనకుడియింటి పారో హిత్యం కుదిర్చి, అక్కడనుంచి తపస్సుచేసుకునేందుకు హిమాలయాల్లోకి వెళ్లి పోతాడు. — ఈ కథ నిజంగా కవులు అవలంబనముగా తీసుకో

వలసినది. చక్కనికావ్యము, అంతకన్న చక్కనినాటకము తెరచారు చేయడానికి ఎన్నో వీళ్లు ఉన్నవి. అహల్య మనోగతిని, ప్రవృత్తులను వ్యాఖ్యానించి, పాపకళంక మంటని రసమూర్తినిగా చిత్రించవలసివు తుంది.

జై నభిక్షువు ఎవడో రచించినటుల ప్రచారంలో ఉన్న సాహిత్య ఖ్యాస మనే నిబంధనలో, ఇందుడు గౌతమశాపంవల్ల పరిణమించి త్రై చిహ్నాలు కలిగి, తిరిగి దేవహాకానికిపోవడానికి సిద్ధుడై ఆశ్రమ ప్రాంతాన తచ్చాడుతూండగా, బ్రహ్మచారులు అవిచూసి చెడిపో తూండటం మూలాన, బలవంతాన అక్కడనుంచి ఆతన్ని తిరిమివేసారని ఒకవిచిత్ర కల్పన ఉన్నది.

ఇలా చమత్కారాలు, ఉంటూంటవి వానికోమిగాని, అహల్య రాయిగా మారిపోయిందా, లేకరాయి అయిపోయిందా, అనేపిషయం పేర్కొ రించతగినది. రామాయణంలో, మారిపోయినట్లుగాలేదు. గిరిగిరిబు తననాటకంలోనూ, ఆలాగే తీసుకొన్నాడు-నవనవోల్లసాలలో, ఎప్పుడూ విరిపూతలతో మాతృప్రేమ-మరందధారలనుండవలసిన మనసు, మోక్షై పోయింది, గుండె రాడ్లు పోయింది, అని: పెద్దప్పుగాకానిలో -'సా తతస్తస్య రాసుస్య పాదస్పృశ్యాన్మహాత్మనః, అభూత్స్విగూపా వనితా సమాకాంతా మహాశిలా' అనిరాయి అయిపోయిందాగా ఉన్నప్పటికీ, లక్షణార్థాన్నే తీసుకోవడం ఉచితం.

వాల్మీకి, ఇందుడుహల్యను అంటువరచినది ఒకమాందేసరి . ముగ్ధ సరిగా వదలిపెట్టేశాడు: శతానందుడు గౌతముని జీరణుడని. రామాయణోక్తం.

అహల్య యిన్ని నీకటితప్పలూ బుద్ధిపూర్వకంగా చేసిందా? అలా అని ఘట్టిగా అనడానికి వీలున్నదా? ఒకటి రెండుసార్లు పీడికవట్టి ఊరుకుని, చివరకు, అంతకుముందల్లా లేనిది అప్పుడే ఏదో మహాముంచుకు వచ్చినట్టు శాపాయుధం ఘటపించిన గౌతముని చేతకు-ససి అయిన అర్థంఉన్నదా?

తత్త్వార్థాధిగమనము ఇక విరమించి, ప్రస్తుతముగా వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని శిల్పాన్ని పరిశీలించునాను. ఆతడు కవిమాత్రముకాకుండా దర్శక చాతుర్యములు కూడా అలవరచుకొన్నవిన్నాడని. అహల్యను ప్రజాపతి సృష్టిచేయవలసిన అవసరం కల్పించేందుకు ఇంద్రసభలో, ఋషులందరిచేత ఒకనాటకం ఆడించుతాడు. తగవులతో మొదలుపెట్టిన కథ చివరవరకూ ఆలాగేనడవడం, మునుల శృంగారకళాభిప్రాయాలను పురస్కరించుకొనివచ్చిన అహల్యా రూపకల్పన, తుదకు, మునిమండలిలో ఒక అమాయకనకు విషప్రాయం కావడం, తననుకఫలంగా అనుభవించునూన్న నర్సివిలాసినుల ప్రోడతనాల హెచ్చుతగ్గులమీద వాదాలు తెగని మానుల ప్రచ్ఛన్న శృంగార-ప్రకటనలకు ఫలితం గౌతమునికి గార్హస్థ్యంలో శృంగార సాహచర్యం కొన్నియుగాలవరకూ లోపించడం. విధి నిర్ణయక్రమంలో ఒడిదుడుకులు-భర్తమీద భక్తి, పరాయివానిమీద వలపు, రెండూసరితూగినప్పుడు హృదయం ఉన్న కామిని అనుభవించే అంతరక్షోభ; ఇవన్నీ-కావ్యం చదువుతూన్నప్పుడు భావనను గిలిగింతులు చేస్తూ లోచన నివేశాలు. ఇలా అనుకునేందుకు ఆస్కారం కలిగించే రచనా ప్రాగల్భ్యం వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని సామ్రే్నది. సూలంగా, ఆలోచించినప్పుడు, ఇంతలోచదు. నాలుగువందలవద్యాలతో మూడాశ్వాసములుగా, చక్కనికవిత్వముతో ప్రబంధము నిర్మించినాడు అనే అనిపించినా, మానసికంగా, కావ్యరసాన్ని అనుభవంలోనికి రాజేసుకున్నప్పుడు, కవి కల్పనలోవుండేసత్తా, ప్రయోగాలు చిగిరించే అర్థశక్తి ద్యోతకమాతుంది. అర్థవైభవం కలిమిగాఉన్న మహాకవి, శబ్దాడంబరమును లక్ష్యముచేయడు. అనడానికి 'అహల్యా సంక్రందనము' ప్రమాణము.

ఈ కథనే తీసుకుని సంగమేశ్వరుడు 'అహల్యా సంక్రందన విలాసం' అనే ప్రబంధాన్ని రచించినాడు. ఆతడు ఇంద్ర అహల్యా సంగమముతో కథను, తాననుకొనినటుల మంగళాంతముగా, గౌతముడున్నానానంతరము సూర్యోదయమగుడాకా ఎక్కడో-గడిపి యింటికి తిరిగివచ్చి, గొడవలేమీ తెలియకుండా, తెలుసుకొనుండా, సుఖంగా ఉంటూన్నాడు, అని

ముగించాడు. ఇలా చేయడం ఉచితమానా? అహల్య అనుభవించిన తీయందనము, చివరకు అనుభవించిన బాధ మీదుగా చూస్తేనేకాని, సంపూర్ణముగా అవగతముకాదే! హృదయం వెన్నెలలో పండించు కునేందుకు, కామభోగిని, చేయగల త్యాగం, లజ్జావతి అయిన కులపాలిక చూపించగల నిర్లక్ష్యం, సహించగల యాతన, అవ్వడుకాని-ఆనందానికి విలువ కట్టేందుకు వీలుపడదే! హర్షపండితుడు నలుని కథ తుంగించివేశాడంటే, అక్కడనబలున్నది. ఆపోలిక యిక్కడ పనికిరాదు.

వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని ప్రబంధము ఏవిధమైన అనౌచిత్యాని కిన్నీ యెడమీయదు. పాకమా, ముదిరి కటువు పడదు: శృంగారమా, సభ్యతను ముంచివేసి ఉచ్చుంఖలముగా అతివేలముకాదు: కల్పనలా, బింకము తప్పవు-సర్వమధురమైన సద్గ్రంథము.

మొదటవలె, 650 పద్యాలతో, రాధామాధవ విలాసాన్ని కథగా తీసుకుని ప్రబంధముగా రచించినది. ప్రతాపసింహుని ఉంపుడుకత్తె అయిన ఈమె రచన, తంజావూరు సారస్వతములో రాధికా చివరగ్రంథము-అని పొన్న పండితుడి అభిప్రాయం. సాంత్వనము. ప్రస్తుతం దొరుకుతున్న ఏప్రిల్-లోగాని 605 కు మించి పద్యములుండక పోవడం వలల అంకెలు తారుమారుగా పడినవేమో అనిసమాధానము చెప్పుకోవచ్చును. తంజావూరు నాయకరాజుల చల్లని యేలుబడిలో వెలసిన కావ్యగ్రంథాలలోనిదే చివరదానో కాదో, రూఢిగానిశ్చయించడానికి ఆధారములు లేవు.

ముద్దుపళని, స్వతంత్రముగానే గ్రంథము రచించినది, అని యంతవరకున్నూ ప్రసిద్ధిఉన్నది. ఆమెవలలో చిక్కిన రాజగురువు వీరరాఘవాచార్యుడు, గ్రంథరచనలో, అంతోయింతో సాహాయ్యము చేయుకుండా ఉండడని, అసలు ఆతడే రచించి, ఆ వలపుగ్రంథపేర వెలయించి ఉండటానికి కూడావీలున్నదనీ, ఇలా, నిండెల్లు తప్పకుండా వస్తూన్నవి. వానికి తోడు, ఇప్పుడు వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు ఈ రాధికాసాంత్వనము రచించాడని అంగీకరించేట్లయితే, ముద్దుపళనికి ఇంత

వరకూ సారస్వతంలో, ఎవరి నిర్వాహకత్వం వలనై తేనేమి, సంక్రమించి ఉంటూన్న ప్రతిష్ఠయావత్తూ మాసిపోయి, గ్రంథచార్యం చేసిన నీచు రాలు అని అనవలసి వస్తుంది. ఎందుచేతనంటే, వద్యాలన్నీ ఒకటే. ఉన్నంతవరకూ: సంభోగవర్ణన, అహల్యానంక్రిందనంలో ఉన్నవచనమే! కథలో, ఉపనాయిక, ఇక్కడ సత్యభామ-ఈ రవంత భేదమే తప్ప.

కాని, ముద్దుపళనికి, ఈ అపవాదు తొలగించేందుకు, నదుపాయములు, కనబడుతూన్నవి. ఏమనంటే: గ్రంథచార్యం 6 శతాబ్దం. కాని 19 శతాబ్దం వరకు.

సముఖవేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు, రాధికాసాంత్వనము ఏకాశ్వాసప్రబంధముగా నిర్మించాడు అనేందుకు, ఇతరగ్రంథాలలోకాని, ఆశాంతురచించిన గ్రంథాలలోనైనా కాని, ఎక్కడా ఆవృతం కనబడదు.

ముద్దుపళనికావ్యం ద్వితీయాశ్వాసంలోనుంచి మొదలుకొని కొన్ని పద్యాలువరి, చివర అహల్యానంక్రిందనము వచనమూ, ఆశ్వాసాంత గద్యమూ, కలిపి, ఇళలన్నచోట సత్యభామ అనిమార్చి, కలగాపుల గంగా, ఎవరో చిలిపితనానికి, వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడికి ఈ అనవసర భ్యాతీ, ముద్దుపళనికి అపభ్రాతీకలిగించడానికి చేసినవని అనిపిస్తుండే కాని, రెండుకావ్యాలూ పరిశీలనగా చదివితే, ఒకరు సంగ్రహంగా కూర్చినదానికే మరొకరు వెనుకాముందూ అడుగులువేసి, గ్రంథమంతా కేవల స్వకపోలకల్పితమనే ప్రతిష్ఠకలిగించుకునేందుకు ప్రయత్నించారు, అనినూచనగా అయినా కనబడకపోవడమే కాకుండా, స్పష్టంగా, ఈవిషయంలో ముద్దుపళనికి అన్యాయంజరిగిందని తెలుస్తుంది. జయంతి రామయ్య వంతులుగారు ప్రకటించిన శైమిని భారత భూమికలో రాధికా సాంత్వనము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని కృతి అని వ్రాయబడినది. నిడదవోలు వెంకటరావుగారు, సత్యభామా సాంత్వనం భూమికలో, ఆలాగే అన్నారు. కాని ఎవరున్నా ఆలా అనడానికి కారణములు ఏమిఉన్నవో చెప్పారుకారు. 1915. గ్రాఫ్ 29 పేజీ

ఇలా సందేహస్పదంగాఉన్నా, రాధికాసాంత్వనమును ప్రస్తుతం ఈసంపుటంలో ప్రకాశకులు చేర్చడం, ముద్దుపళని కవిత్వం తీయడంతో

మరోమారు చదువరుల నోరూరించే సాధుప్రయత్న మేకాని, ఆ రస మోహిని ప్రతిభను కళంకితము చేయాలనికాదు, అని సమాధాన పడవలసి ఉంటుంది.

పడుచుతనంలోఉండే కుమారుడికి సంసారసౌఖ్యం కలిగించు నికి పూనుకుని, ఆ ఉత్సాహం ఆత్మీయంగా విషమంగా అనువదించుకుని, భంగపాటు వచ్చినప్పుడు, చెదరినమనసులతో, యశావన్తులైన సారంగధర వృద్ధులు ఇహపరదూరులయేటట్టుగా చేసే హంగామాలో కవుల కల్పనకు తులతూగకలిగిన ఇతివృత్తలక్షణం తర తరాలుగా, మనదేశంలో, విలయతీ సారస్వతాల్లో అనేకరూపాలతో గోచరమాతూనేఉన్నది. ప్రకృతికి విరుద్ధగమనం తీర్చడానికి యత్నించి శంకువల్ల రేగే ప్రళయజ్వాలలు సారంగధర కథలో ప్రత్యక్షమాతూన్నవి.

ఈకథంతా మనదేశంలోనే జరిగిందా. ఇంతపరిపాకసాత్త్వికమైన పని, తెలుగువారికి భారతంప్రసాదించడానికి పూనుకున్న రాజనరేంద్రుడు చేసి ఉంటాడా? నమ్మేవీలులేదు - నమ్మవలసిన అవసరమున్నూ లేదు. చరిత్రలో రాజనరేంద్రుడి కుటుంబంలో, సారంగధరలో నచ్చే పేరు లున్నవానేలేరు. పోనీ, ఇదేమంతచరిత్రలోకి ఎక్కడగిన ఉన్నామనందర్భం అని, సారస్వతంలో నిలిచిపోలేదేమో అనుకుందామన్నా, భారతం ఉపకృమణికలో కాకపోయినా, వచన గిరింఖముగా అన్నా వెలయకుండా మానేదా? అప్పకవికి పూర్వం ఎవరూ ఈఘటనను తల పెట్టనేలేదు. ఆతని మాటల్లో నిజాయితీ ఉండేదీ లేనిదీ, తనకు నన్నయ భట్టియం సిద్ధప్రసాదమని తేల్చుడోసం అనందర్భంగా ఆతడు ఆడిన అబద్ధాలే ఋజువుచేస్తూన్నవికదా? తెలుగులో, ఈకథను పద్యకావ్యంగా రచించి, తంజావూరు రఘునాథరాయలకు అంకితంచేసిన చేమకూర వెంకన్న కథ మాళవదేశానికి సంబంధించిందికాని, తెలుగునాట జరిగింది కాదనీ, చిత్రాంగి రాజనరేంద్రుని భోగస్త్రీకాని, మహిషి కాదనీ చెబుతూండటంలేదా? వంగదేశంలో ప్రచారంలో ఉన్న, కథలో, సారంగధరుడు, పూర్ణుడనేభక్తుడు: చిత్రాంగి, లూనా అనే ఛమర

వనిత. మహాకవి గిరీశచంద్రుడు, పూర్ణచంద్రాననాటకం వ్రాశాడు ఈ ఇతివృత్తం తీసుకుని. — శ్యామకోటను, శాలివాను డనే రాజు పరిపాలించుతున్నాడు. ఇచ్చా అనే ఆమె ఆతని మహిషి. పూర్ణుడు, కుమారుడు: కొంతకాలానికి రాజు, లూనా అనే మోసగత్తెను రాణిగా చేసుకుని, అసలుభార్యను విడిచిపెడతాడు. లూనా, ఆమెతండ్రి, జాంగలికుడైన జంబూ, వీళ్లు ఇద్దరూ చేరి, రాజ్యం అపహరించాలి ఏలాగైనా అని కుట్రలు చేస్తూంటారు. లూనా, పూర్ణుడు తనను బలాత్కరించాడని రాజుతో అబద్ధము చెప్పి, కళ్లు పొడిపించి పాడు నూతిలో కూలదొక్కియిస్తుంది. -ఇక రాజును కడతీర్చడానికి, విషం పానీయంలో కలిపి త్రాగించబోయే సమయానికి, గోరక్షనాథుడనే పరమ శివరూపుడైన సిద్ధుడి అనుగ్రహంవల్ల కళ్లువచ్చి, సన్యాసి అయిపోయిన పూర్ణుడు అక్కడకు వచ్చి తండ్రిని కాపాడుతాడు. రాజు, లూనా చేసిన ద్రోహం అప్పటికి పూర్తిగా గుర్తించినా, ఆమె అదృష్టంవల్ల, పూర్ణుని బోధలలో రాజుమనసు కరిగి ఆమెను ఊమించుతాడు. వలచి, ఆతడే దైవమనినమ్ముకుని, సమాగమంకోసం వేచుకుని ఉన్న సుందరా రాణి వలపును ధన్యంచేయకుండా, ఆమెకూ, తల్లికీ ఉపదేశించేసి వారి అనుజ్ఞ తీసుకుని పూర్ణుడు, జీవితం సన్యాసిగానే గడపుతాడు.

ఇది, గిరీశబాబు నాటకం కథాసంగ్రహం. సారంగధరుని కథ — కథలలో, నామములలో తేడాలతో హైందవ సారస్వతంలో విశేషం గావ్యాపించి ఉన్నది.* వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు, చేమకూరవానిని

* నవనాథుల చర్యలకు ప్రధానరంగము మహాతాష్ట్రదేశ భాగముగా గనబడుచున్నది. శివపుత్రుడుగు మీననాథుడు తండ్రివలన నభ్యాత్మవిద్యోపదేశమును బొంది, ధరణిపై జరియింపబొమ్మన, నాతని యాజ్ఞవడసి, భూలోకమున సులలిత యోగాభిచంద్రుడై, సకలదేశంబులునుదిరిగి, మాళవదేశంబున, రాజమహేంద్ర నరేంద్రపరిపాలితంబగు మాంధాతపురంబున దొలుత విడిసిన వాడయ్యెను. ఈ సందర్భమున నీతడు తిరిగినదేశములలో నాంధ్రదేశమున్నట్లు చెప్పబడియుండలేదు.

అనుసరించి, మధురమైన శైలిలో వచన సారంగధరచరిత్రను రచించాడు. ముద్రింపబడవలసిన గ్రంథములలో ముఖ్యముగా ఇది ఒకటి.

ఈతడు తొలుత వానమేర్పటచుకొన్నట్లుగా చెప్పబడినది, మాంసదేశము నందలి మాంధాతపురముగాని, యది యాంధ్రదేశము నందేపట్టణమును గాదు.

ఈ మాంధాతపురాధీశుండగు రాజమహేంద్రుని కుమారుడు, సారంగధరుడు. ఈతనికథయంతయు, నీమాలవదేశగతముగు మాంధాత పురముననే జరిగెననియు, తత్ పురసమీపమునందలి కొంపలలో వానమేర్పటచుకొనియున్న మీననాథుని యనుగ్రహమువలననే యాతనికి గాలునేతులు మరల గలుగగా, 'చౌరంగి' యనునామమున స్థిరపడెనని యాతని శిష్యులలో నొకడయ్యెననియు, నీరాజమహేంద్రుని యాలమొనలనుగాచు గోరక్షకుడుగూడ, నాతని ముఖ్యశిష్యులలో నొకడై, యొక సామ్రాజ్యపట్టభద్రుడయ్యెననియు జెప్పబడినది....

... మీననాథుడుకాని, యాతని వెంటనంటియున్న సారంగధరుడుకాని, యాంధ్రదేశమునకు వచ్చినట్టులైన గనబడదు. ఇట్టి నవనాథుల కథలన్నియు హిందూదేశమున బల్చిమతీర భాగమునకు సంబంధించినట్లగువడుచుండగా నిందువ్రాధానపురుషులలో నొక్కడను మీననాథుని తొలిశిష్యుడును నగు సారంగధరుని గూర్చినకథ యాంధ్రదేశమునకును, నందు నాయకరత్నమునుబోని రాజమహేంద్రవరమునకును సంబంధించినదిగా జరకాలమునుండి యీదేశమున దలంపబడుచుండుట యాశ్చర్యకరము కాకమానదు...

సారంగధరుని గూర్చిన కథలు:— మత్స్యగద్యనాథుని యనుగ్రహమువలన సిద్ధుడై చౌరంగి యనుపేరు వహించిన యీసారంగధరుని

కథ భిన్నరీతులగానవచ్చుచున్నది. మహారాష్ట్రభాషలోని నవనాథచరిత్రను బట్టి రచింపబడిన తెలుగుగ్రంథములో, నీచౌరంగి పేరు కృష్ణాగరుడని కలదు. ఈతడు కొండిన్య నగరాధిపుడగు శశాంగస్థపాలుని పుత్రుడు. ఈతని పట్టమహిషి మందాకిని. వీరికి చిరకాలము సంతానములేకుండుటచే

జైమిని భారతము:—

‘...ఇందు బ్రహ్మిణి యర్జునుని రాక విని, యాతని మదిలో గామించుటయు యుద్ధముజేసి యాతనిని వశపఱచుకొని యింటికి

వీరు మాధవుని ధ్యానించి, సంగమేశ్వరమున నాతనిబూజింప, నాప్రదేశమున నొకనాడు రాజు అర్ఘ్యంబిడునమయంబున శివవీర్యబలంబుచే నాతని యంజలీభాగంబున సర్పకుడుదప్పించెను. అతని దెచ్చి రాజు భార్యకొనగి కృష్ణాగరుడని నామకరణంబొనర్చెను. పిదప నీతనికి వివాహముజేయ, రాజు ప్రయత్నముచేయు సమయంబున మందాకినీదేవి మరణించుటయు, రాజు, కొమరునికై యుద్దేశించిన చిత్రకూటనగరాధిపుని కుమార్తెయగు భుజావంతిని దానె వివాహముయ్యెను. ఈమె యొకప్పుడు నవయావనుడగు కృష్ణాగరుని జూచి మోహించి, రాజు మృగయావినోదంబున సరణ్యంబునకేగినతఱి, యొక చెలికత్తెను బంపి యాతనింబిలిపించి, తనచిత్తంబునగల చిత్రజనితాపమును వెలిబెట్టి, నాత డతికృష్ణుడై యామెప్రార్థనమును దిరస్కరించి, తనయింటికిఁబోయెను. పిదప, నీవిషయము కృష్ణాగరుడు తండ్రికెఱిగించునమో యనుభయముచే, బరితపించుచుండు సమయంబున దన చెలికత్తెచేసిన దుర్బోధ నలచే, నేరంబు కుమారునిపై వైచి, రాజునకు గోపము పుట్టించి, కరపాదఖండనము జేయించెను. అప్పుడా యూర ద్రిమ్మరుచున్న గోరక్ష నాథు డీవిషయము మత్స్యనాథునికి దెలిసి, కృష్ణాగరుడు శివవీర్యోద్భవుడగుచి యెఱింగి, చతురంగ పీఠముపై కరచరణంబులు ఖండింపబడిన కతంబున నాతనికి చౌరంగనాథ నామంబిడి తండ్రికెఱిగించి వానిం దోడ్కొని, బదరి కాశ్రమంబునకుజని, యచ్చట ఘోరతపోనియమంబున, గరచరణంబులతో గూడ, మహాసిద్ధుల నాతడు బడయునట్లుచేసి, యనుగ్రహించెను.”

చేమకూర వేంకటకవి సారంగధరచరిత్రకు బీఠికవ్రాయుచు నందా కథకు మూల మనదగిన చౌరంగికథ నవనాథచరిత్రములందెట్లు కలదని, యీక్రింది కథను వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు ఇచ్చియున్నారు.

దీసికొనివచ్చి, యాతనితో గీగ్గిడించుటయు మిక్కిలి పెంచివ్రాయ బడినది. ఆ భాగము ఇప్పుటి లోకమునకు రుచింపదని యిందు ముద్రించుట

రుద్రపురమున భులేశ్వరుడను రాజు కలడు. ఆతనికి, చంద్రావతి, శోభావతి యను నిద్వలుభార్యలు. శోభావతి, సవతిని వేలార్చుటకై, యామెపై టంకులుమోపి, గర్భిణియగు నామె సరణ్యమునకు వెడలగొట్టించెను. ఒకశివాలయముకడ నొకగంధర్వకన్య యామెకు మత్స్యేంద్రవ్రత ముపదేశించెను. చంద్రావతియు, మునుల యాశ్రమమున నొకనుతునిగని, చంద్రేశ్వరుడని మునులచే నామకరణము చేయబడిన యాతనికి మత్స్యేంద్రోపాస్తి నుపదేశించెను. ఒకప్పుడు, భువలేశ్వరుడు, యజ్ఞముచేయుచుండగా, మునీశ్వరులతోగూడి యీ కుమారుడచ్చటకు బోవుటయు, యజ్ఞభూమికడ మునిశిష్యులతో బంతులాడుచున్న యీకుమారుని, శోభావతి చూసి మోహించి, యాతని బంతి తనచేతికచే దెప్పించుకొనెను. బంతియడుగబోయిన చంద్రేశ్వరునికిని శోభావతికిని, పావురమడుగబోయిన సారంగధరునికి చిత్రాంగికి జరిగినవృత్తమే జరిగినది. శోభావతిప్రేరణంబున రాజు చంద్రేశ్వరుని కాలుసేతులు తలారులచే దఱిగించెను. మత్స్యేంద్రనాథ స్మరణముచే నాతడు కాలుసేతులు మరలబడసి తల్లియొద్దకు బోయెను. రాజు తథ్యమును దెలిసికొని శోకింప, మత్స్యేంద్రనాథుడాలనిచే బ్రాయశ్చిత్తముగా నొకశివాలయము నిర్మింప జేసెను. అదియే బదరికాశ్రమమున భులేశ్వర మనుషేరనున్న దేవాలయమట.

వీనిని బోలిన కథ యొకటి కొంతభేదముతో గన్నడభాషలో గూడ, 'కుమారరాముని కథ' యనుపేరుతో బాడనూపుచున్నది.

— పదునాల్గవశతాబ్దిని కంపిలిరాయుడను రాజుకడు హంపీ సమీపమున గల కంపిలినగరము పాలించుచుండెను. ఈతనికి కుమార రాముడను కుమారుడొకడుకలడు. ఈతడు మహాశూరుడు, బాహు బలవరాశ్రమశాలి. దిగ్విజయాశ్రము బయలుదేరి, యనేకులగు రాజులనోడించి, తండ్రికి గవ్వముగట్టునట్లుచేసెను...

మానివేసినారము. ఇదిగాక పరివత్తుకువచ్చిన రెండువత్సరములలో నొక్కప్పుడు ప్రతియందుమాత్రమే, యట్టివిశేష వర్ణనము కనంబడుచున్నది.

ఒకనాడు కంపిలిరాయడు పేటకై యరణ్యమునకు బోయిన సమయంబున కుమారరాముడు స్నేహితులతో జెండాటనాడుచుండ నా బంతి; విధివశమున రాజురెండవభార్యయగు రత్నాజి మేడపై బడెనట. దానిని తెచ్చుకొనుట కీత డచటికి పోయి యామెనడుగగా, నామె యీతనిని మోహించి, కీర్తిదాగృహమునకు రమ్మనుటయు, నాతడా పాపకార్యమున కంగీకరింపక, విదిలించుకొని పాటిపోయెను. రా జరణ్యము నుండి యింటికిరాగానే, రత్నాజి, కుమారరాముడు తండ్రి యింటలేని సమయముజూచి, తనమేడకువచ్చి తన్ను బలాత్కరించెనని కొండెములు చెప్పగా, రాజుమె మాటలను నమ్మి కుమారునికి మరణదండనము విధించెను. మత్రియగు బైచప్ప రత్నాజి చేసిన మోసమును దెలిసికొని, కుమారు నొక పాతాళగృహమున దాచి, యాతని వధించితి నని రాజుతో జెప్పి, యాతనిని సన్మృతింపజేసెను. రా జన్యాయముగా కుమారుని చంపించెనన్నవార్త లోకమున వ్యాపించెను. ఈసందర్భమును, ఢిల్లీ సుల్తాన్ దెలిసికొని, కంపిలిరాజ్యమును స్వాధీనము చేసికొనుటకై కొంతసైన్యముతో బహదూర్ ఖానుని బంపి, యాతడద్దానిని సాధింప లేకపోగా, తానె స్వయముగావచ్చి కోటనుముట్టడించెను. అప్పుడు కుమారరాముడు జీవించియున్నచో, శత్రువులు సులభముగా పాట దోలి కోటను రక్షించి యుండెడివాడని, జనులందరు రాజును నిందింపసాగిరి. ఆసమయమున బైచప్పమంత్రి భూగృహమునుండి కుమార రాముని దీసికొనివచ్చి, యాతని ముందిడుకొని, కోటవాకిలిదెఱుచుటయు నా కుమార రాముడు శత్రుసేనలను జెండాడి, యావలికి బాటదొలెను. కాని, ఢిల్లీసుల్తాన్ సేనలపారముగా నుండుటచే, వారితో బోరాడుచూ, కుమారరాముడు రణరంగమున బ్రాణముల విడువ వలసినవాడయ్యెనట.

... ఢిల్లీసుల్తాన్ గానున్న తుగ్లక్ కంపిలిరాయనిపై దండెత్తి యానగరమును స్వాధీనపఱచుకొనినట్లు, చారిత్రక నిదర్శనములు గలవు. రాజమహేంద్రవరమందు వలెనే అచ్చటను, గొన్నిస్థలములను

ముద్రిత జై మిని భారతవీరకలో ఉద్ధి. లోకం అంతటినీ ఒకేరుచి కాదని, మనకు సిద్ధాంతంగా అంగీకారం అవుతూన్నప్పుడు, ఒకేఒకరు, అభిరుచి విషయంలో ఆధారం లేకుండా యావత్తు లోకానికీ ప్రాతినిధ్యం వహించడం అంతసజావుకాదేమో; ఏమైనప్పటికీ, ఉన్న ఆ ఒక్కప్రతినే ఆధారంగాచేసుకొని, వీలై సంతవరకు స్థానిత్యములు రానీకుండా, పరిపత్తు వారు విడిచివేసిన భాగం ఈ సంపుటంలో ముద్రించినందువల్ల, స్వల్ప గ్రంథపాతములు మినహాగా, జై మిని భారతముగ్ధి ఇంచుమించు సమగ్రంగా, లభించే అవకాశం కలిగింది. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని రచనను అనౌచిత్యము, అశ్లీలత — వీనికెడమీయని భాగాన్ని అకారణంగా, తోసివేసే రసనీరసత్వం లోకులకు అంటగట్టడం భావ్యము కాదుగదా!

‘చిత్రాంగిమేడ, రత్నాంగిమేడ యుక్తస్థలము’ లని చెప్పి చూపుచుండు వాడుకయు గలదట...

మఱియు, బౌద్ధజాతకములలోగూడ, వీనిని బోలిన కథయే గలనట—

[— గౌరవ ద్విపద సవనాశ్చరిత్ర) వీరకలో, కోరాడ రామ కృష్ణయ్యగారు.]

గీ ఇది అయిదాశ్వాసముల శచనకావ్యము... ఈకవి అధ్యాయ క్రమమున గద్యము వ్రాయుటబట్టి సంస్కృతాశ్వమేధ వర్ణమునుగూడ చూసినాడని చెప్పవలసినచ్చినది. కాని, వచనరచనమంతయు, బనములు వాక్యములు సమాసములు ప్రయోగించుటలో, గూడ, పిల్లలమఱి పినవీరభాదుని పద్యకావ్యమునే వచనశైలిలో వ్రాసినని చెప్పగలదు. కాని, కవి యదండు, నిశేషముగా శృంగార వర్ణనాసందర్భములందును సామాన్యముగా యుద్ధవర్ణములయందు, నాసంస్కృతాంధ్ర కావ్యములను రెంటిని గూడమీఱి, యథేచ్ఛముగా గల్పనము గావించి, స్వకవిత్వమును గూడ గొంతవరకిందు జొనిపెను. మఱియు, మూలమును, నాంధ్రపద్యకావ్యమును గూడ మీఱి వర్ణనాతిరేకంబునను, గభిత కథ సంబునను గ్రంథ మామూలాగ్రిముగా బెంచివ్రాసెను...

[— జై మిని భారత వీరక]

అనురాగ విలాసభావనలు సురుగుల
తరగలై యావనపూర్ణవికాసంలో మానసాంబుధిని అల్లకల్లోలంచేయ
డానికి తలపడిన పారవశ్యవేళల్లో, కల్యాచైతన్యంతో అందాల మెరు
పులు స్పందించే నీ తరుణజీవనం, శాపంకో, జడమైపోయి, లాస్యము
పేరుకుపోయిన చావరాయిగా అయిపోయిందే! ఆనందజ్వాలామాలికలు,
పాషాణ శీతలత్వానికి దిగిపోయినవే.

గౌతమముని కోపతాపం విసురుతో,
ఆదిమూర్తి అయిన క్షమాదేవి, ఓదార్పు కౌగిలింతలోకి నీవు చేరుకొని,
కళంకలేశాన్ని, సర్వమూ పునీతంచేసే మృత్తికాన్నానంతో, గోటమీ! టే
శావు. నీకు సంక్రమించిన దోషము, శాంతమూర్తి అయిన ముని హృద
యకమలంలో, నీవునేరక చేసిన తప్పిదంతో, ఔర్వాంగారాలని రగుల్ప
డమే. కాని, ఆతని అనుగ్రహంలో, ఆగ్రహానికిసూడా సవ్యమైన విని
యోగం కలిగించేనేర్పు, తనశాంతిలో, నీకు శాంత — శ్రీరావాసం
— మోక్షఫలంగా ప్రసాదించడంలోనే కనిపించడంలేదా?

పతి ఈశ్వారంలో, యశావనవైభవ—
జీవితకుసుమాలు వాడిరాలిపోయినవి, కాని, అంకురఫలితంకోసం బీజ
రూపములుగా, వృంతాలువీడిపడి, నవనవోదయ ప్రాభవం దక్కించు
కున్న పరువం వానికి ఉన్నందువల్ల, నీవు రత్నగర్భలో మరుగుపడి
ఉన్నంతకాలమైనా, విశ్వలోచనులైన కవుల మానససీమలను విడనాడ
లేక పోయినావు.

నీవు బాణవుకావా? ప్రియులను గీకు
రించే పోడతనపు జాడలు ఎరుగని మోడ్దరాలవా? శిలవై, బాహ్యసం
చార ప్రవృత్తులు అరికట్టుకున్నా, అంతర్వాహినిగా గమకించే జీవనకల్లో
లినీ నీకర రహస్యచనములతో దోహదాలుచిదిగి, అచలువలతో, లతాభీ
— ఆలీజనాన్ని వెలయించుకుని, వాని వికనన హాసాలతో, పురాతన
ప్రియుడైన సూర్యుడికి, వెనుకటి శృంగారగాథలు పుల్కరింపిలుజేసి, నీవు
ఆహోద్యానికి మురిసిపోవడం నేర్చుకోలేదా?

పాతివ్రత్యపు వలలో, లోకమోహిని

నైన నీ అలవికి మించిన అందాలని ఒడిసివేసి, ఇతరులు తేరిచూడకుండా,
చీకటిపాతరలలో నిక్షేపంలాగా పదిలపంచుకున్న గౌతముని స్వార్థతపస్సు
మాధికి ఋజుధిక్కారమేనమ్మా — నీ నవవల్లవ హృదయం ఇనకరా
మోదాన తహ తహతో కోరకించడం: యామినికి వశంగతుడై, నీకు
ఆలోకనభాగ్యం అస్తమింపజేసుకునే దినంబా త్రాపాలరుణమైన ముఖ
బింబం శోణ — పాండిమాభాసంతో, విప్రాలంభ — దైన్యం నిట్టూర్పుగా,
లయ కలిపించు కుంటుందమ్మా. ఫలహూపానికి తెచ్చుకోలేని, ప్రాణను
కాంక్షలు, తారకాసంతానాన్ని నీకు ప్రదర్శించి, సీమాత్యహృదయాన్ని
ఒరుసుకుపోయి చీకటితెరలమీద వెలుగులజాలరులు అల్లి, అరుహో
దయందాకా, నిన్ను ఎంత అలయించుతా యమ్మా.

మానవలోకానికి హింసోపదేశంగా

అల్లుకుని పోయినా, నీప్రణయం దేవరహస్యమన్నమాట నీమనసు ఒకటే
ఎరుగునేమో? — చీకటిలోనేకాదూ, మునిపాదపరిచర్యలతో నవసి
పోయిన నీకోమలాంగుళులు, సాందత్యమూర్తి సంస్కర్యనకు నోచుకున్నవి.
తిమిరావకుంఠనం మరుగుననేకాదూ, నీమనసునిండిన ప్రణయం నీవుకోరిన
తీరులో పండింది! నీవుచేసింది చీకటితప్పుకాదు: అంతవరకూ, నీకన్న
తనాన్ని ఆశ్రయపాత్రతాలతో వెన్నెలగా కాయించిన, ఆతప్స-చీకటిది.

నీదీ తప్పిదమని ఎవరుఆగ్రహించారు?

మాధవునికే స్వీయలైన వనదేవతలు, ప్రాణహూనికి ఆహుతి అయిపో
యిన, నీధీరతనానికి కుసుమాంజలులుగా, వర్ణమయములైన వనసీమలను

విడిచి, నీవు ఉనికి కాజేసుకున్నందువల్ల ప్రాణయపుణ్యభూమి అయి పోయిన ధూసరక్షేత్రానికి, ఫలకేదారాలను విడిచిరాని వసంతుని తర్లించుకునివచ్చి, అడవితీవెల పెనయల్లికలుగా, నిన్ను కౌగిలింతలతో సమాశ్వసించలేదా? ధరిత్రీదేవి, రంగురంగుల కీటకాల అలలురేపి, భృమరగానాలు నన్నివేళరోదసిని మూర్ఛనల తేల్చేవిధానం కలిపించి, ఆశ్రమప్రశాంతికి, ప్రాణయాసాన విలాసములు అలవరచి నీ వంటరి తనంలో, మధురభావనలు తీయతేనియల ధారలుగా ఊరించలేదా? అంధ కారము, జడశాంతి— సీరాగహృదయంలో ప్రాణయంనాటిన వెలుగుతీవలు ననలుసాగడానికి, విరులై కోరికలు సుప్రసన్నంగా విరియడానికి, కామ పాలికలు, అర్థవంతంగా, నిలిపిన రక్షలు.

కాని, ఆ వెలుగులు మళ్లా వెలుగులో కాని విప్పారవా? అందుకోసమేనా, ప్రాణయపరిపూతమై చంద్రీకాంత స్వచ్ఛమైన, నీమూర్తిలో, జీవన విద్యుత్ ప్రభలు నింపుకోవాలని, ఆమహామహుడి స్పర్శకు కాచుకుని, అలికిడికి తలబిగ్గి, యగాలుగా, రవంతఅయినా చలించని ఉత్సాహంతో, ఉండటం?— పాపము అని అనరాదు, ఎందుకనీ, అదే నీ కలుషాన్ని అంతా కడిగివేసింది. శాపము— నీకు నూతన శుభ్రజీవనానికి అవకాశం కలిగించింది.

నవనవోదయ విలాస విభ్రమాలు, నీ పునరుజ్జీవిత మూర్తిలో, వెలుగులుగా మెరసినా, వాటి తారళ్యాన్ని, చమత్కారచేయడానికి అని అయినా, ఆ అంతులేదనుకున్న చీకటి కను కొలకులనుండి జారిన మంచుబిందువుల బరువులు, నీ కనురెప్పలు నీలో త్వల దళాలుగా మ్రోయక తప్పదు. నీ కైశ్యము, దీర్ఘవర్షా-శైవాల పుంజాలకు మెరుగులు పెడుతూండక తీరదు.

నీవు చీకటులు తెమల్చుకుని వెలుగులో తలవేత్తడంలో— నీప్రబుద్ధమూర్తిలో, అతిప్రాక్తనత, నవ-నవీనత, చిత్ర రీతిలో మిథితమైపోయినవి. విరిసీ విరియని, విరికన్నెలాగా తరుణివి అవుతావు: నగరాణి లాగా, అనాదివై ఉంటావు.

* * *

మహాకవి రవీంద్రుడు, అహల్య శాపకథా కథనంలో, సుస్త భారత దేవీమూర్తికి, ప్రబోధగీతం ఆలాపించాడు. ఆయనరచనను, వివరణగా విస్తరించుకుని, ఇలా భావమును వ్యాఖ్యానించుకున్న సమూహాలలో, శాపాహతికి ప్రణయారంభాన్ని ఆహుతి యిచ్చుకున్న పాపరాశికి, స్మరణమూర్తిన పాపపరిహారంచేసే దివ్యప్రభావం, పాతి వ్రత్య బలంచేత దక్కించుకున్న పుణ్యమూర్తులతో జత కలిపి, పంచకన్యలలో ఒకదాన్నిగా గౌరవించిన, పురాణమునుల భావ బోధార్థం, భావనా-బోధిత్యం, విస్తృత మౌతుంది.

వంకలు మిగిలిపోని అందాలకు నూతనములైన చందములలో అవయవ సారూప్య సహాయోగానికి అయి, సాఫల్యం ప్రసాదించి వైదిక విజ్ఞానాన్ని అన్వరమయిపోయేటట్లు శిలుపుకున్న పుత్రికావతి, మనసారకన్న సంతానం, కానక కానక, కనిన మోహనమూర్తికై వశం అయిపోయిన నిరంతర-ప్రణయ యోగరూఢినికాని, కామ-సామగానం, ఉదాత్త ధోరణి ముఖరితముగా ఉద్గీర్ణ - ప్రణయ ప్రణవోపాంశువు కాలేకుండా ఉండేది.

అహల్య మధుర ప్రణయ మధుమోహిని. ఆమెకు మనస్సైన పోలయలుకల కలిమినంతా, కావ్యకన్యకు సింగారపు మురిపెములు అందగించడానికి, రాసికృత పణంతో విలుచుకున్న మధుర నాయకుడి కృతి, మధుర కృతులకు నాయకమే అని కావ్యానందులు అంగీకరించి తీరవలసింది.

రామకృష్ణకృతి

శ్రీరస్తు.

అ హ ల్యా సంక్రంద న ము .

ప్రభమాశ్వాసము.

శ్రీ సౌబగొందు నిందుసర
సీసరసీరుహ కేసరద్యుతిక్
వీసరవోక మీసరపు
నిగ్గుల జగ్గుల దుప్పటిక్ దటి
దాబ్బిసితనీలమేఘ మన
భాసీలు రంగనివాసుఁ గొస్తుభో
ల్లాసు రమాధివాసు నవి
లాసమతిక్ నిరతిక్ నుతించెదక్.

ఉ. రంగమహీశుకొమ్మ జిగిఁరంగులబంగరుబొమ్మ సంవదల్
పొంగుచు నిచ్చు గుమ్మ పతిఁటా మృడబాయని ముద్దుగుమ్మ య
య్యంగజుఁ గన్నయమ్మ శరఁణార్థికి వేలుపు మౌనికొమ్మ నె
మ్మిం గరుణించి యిచ్చు నెలఁమిన్ గలిమిన్ బలిమిన్ దిరంబుగన్. 2

- ఉ. బంగరుగట్టు సింగిణియుఁ బంకజలోచన దివ్యబాణమున్
రంగుగఁ దాల్చి వేల్చిడిఁ బురంబులు ద్రుంచి జగంబుఁ బోచు ప్రాక్
జంగము క్షీరవారిధి నిఁపంగము భక్తజనావనక్రియా
చంగముఁ గీర్తంగ మలఁ సౌందరలింగము నాశ్రయించెదన్. 3
- చ. కరమునఁ జిల్కఁ బల్క జగితమ్మలు చెక్కులఁ గుల్కఁ గన్నులన్
వరకృప చిల్క మోవిఁ జిటునవ్వల వెన్నెల దొల్క ధాతికిన్
వరమొనఁగన్ గదంబవనఁవాటిఁ జెలంగెడిమేటి నుందరే
శ్వరుని వధూటిఁ గొల్తుఁ గృతఁబంధవిమోచనఁ బద్మలోచనన్. 4
- ఉ. అంబ జగత్త్రియంబును దయం బరిపాలనచేయు నద్వజా
లంబ సహసకోమల కఠాలలితాననచంద్రబింబ హే
రంబుని గన్నయంబ సురఃరత్నసమాధరబింబ మాకు ని
త్యం బఖిలాండనాయిక జయం బనయంబు నొసంగుఁ గావుతన్. 5
- ఉ. ప్రించితవేదనాదము సమంచితమున్ నలుమోములన్ మరుత్
ప్రించిత కాంచనాచల గుహంచలతన్ రహిమించ నీరుఁబాల్
పంచ గురాని వేడ్క మిగులన్ నడిపించు విరించి నెంచి భా
వించి నమస్కరించెద సమీహితసాహితి సేకరించగన్. 6
- ఉ. సారతరంగిణీ కనకఃసారసరాజమరాభి కై వడిన్
హరి హిరణ్య గర్భ వదఁ నాంతరసీమ వసించువాణి శృం
గార సరోజవాణి నవఃకంధరవేణి విలాసధోరణిన్
వారక నిచ్చ నిచ్చలు నివాసముచేయు మదియజిహ్వాకన్. 7
- చ. కుడుములు చాల మెక్కి కలుగుంబులులాయపుఁదేజ నెక్కి ప్రి
నుమ్రుల వన్నె కెక్కి మహిఁనూల్కొను విఘ్నములెల్లఁ జెక్కి య
య్యుడువతి మాళిపాదములఁ కున్నత భక్తిని మొక్కి భక్తులన్
విడువక పోచు భవ్యమతిఁ విఘ్నపతిన్ సుమతిన్ భజించెదన్. 8

సీ. రామకథా సుధాఃరసములు వెదచల్లు
సర్వజ్ఞ వాల్మీకిఁ నన్నుతింది

బహువేదశాఖలఁ ♦ బలవింపఁగఁ జేయు
భారతకవి వ్యాసుఁ ♦ బ్రస్తుతించి
నవరసవర్ష శాఁనంద హేతువులై న
కాళిదాసాదుల ♦ గణనచేసి
తెనుఁగున భారతం ♦ బానరించి మించు న
న్నయ దిక్క-మఖ నెట్టి నం దలంచి

తే. గీ. ఇలను సకలరహస్యముల్ ♦ దెలుపఁజాలు
భాస్కరుని సోము నెంతయుఁ ♦ బ్రస్తుతించి
అర్థి ఘనమార్గదర్శనులై న కవుల
పంతతంబును మన్నానఁ నమున నెంతు.

9

ఉ. మండునకేల రంభ ; కడుజారునకేల కులప్రచింత ; పా
మండునకేల సాధుజనఁసంగతి ; కష్ట నికృష్ట లోభియకా కాశకం
చండికేనేల నిర్మల యశంబులు ; వేశ్యకు నేల సిగ్గు ; దుష్టుల సంగతి
వృంధితు డై నవానికిని ♦ సత్కవితారసగోష్ఠి యేటికిన్ ?

10

వ. ఇవ్విధంబున నిష్టదేవతావందనంబును సుకవిజనానందనంబును
గుకవినిందనంబును గావించి సకలకలికలుష తిమిరభాస్కరోదయంబును,
నుల్లసితసంపత్సల్లవ వాసంతికావాసంబును, నవరసనిగూఢగంభీరంబునుగా
నెద్దియేనియు నొక్కమహాప్రబంధంబు రచియింపఁ బూనియున్న యవ్వ
ఉక్కనాటి ప్రభాతకాలంబున:

11

ఉ. కస్తూరిబొట్టు నెన్నుదుటఁ ♦ గొస్తుభరత్నము పేరురంబునన్
బ్రస్తుత శంఖచక్రములు ♦ బాహువులన్ సతనాభిఁ దమ్మియున్
సిస్తుగ నొప్ప భూసతియు ♦ శ్రీసతియున్ దనుఁజేరి కొల్వఁగాఁ
గన్తురిరంగసామి కలఁ ♦ గానఁబడెన్ గరుణాతిభూమియై.

12

వ. ఇవ్విధంబునం గనుపట్టిన యద్దేవునిగాంచి సమంచిత వినయసం
భ్రమంబులు మనంబునం బెనంగొనఁ బులకితగాతుండనై సాష్టాంగ దండ
ప్రణామం పొచరించి కరకమలపుటంబు నిటలతటంబున ఘటించి

యానందభరితుండ నై యుండ నన్నుఁ గనుంగొని యద్దేవుండు గంభీరమధుర
భావణంబుల నిట్లనియె. 13

తే. గీ. సముఖమీనాక్షీనృపగర్భవిమలజలధి
చంద్ర, వేంకటకృష్ణేంద్ర, * శౌర్యసాంద్ర,
మునుపు జై మిని భారత * మనఁగ వచన
కావ్య మొనరించినట్టి సత్కవివి గావె! 14

శా. వాసిక్ రంగవిభుండు నేను, ధరణిన్ * వాక్ ప్రాశ్నిమక్ నీ పహ
ల్యానంకృందన మ్ బ్రబంధము రసోల్లాసంబుగాఁ జేయ నే
రాసం గోరి వినంగ వచ్చితిఁ బ్రియం * పానట్లు నాపీరిట
భాసిల్లం దగ నంకితంబు నొనగూర్చుక నీకు మేలొ నిఁక. 15

వ. అనియానతిచ్చుటయును దోడన మేలుకాంచి మేలుకొంచినహృద
యంబున నుదయంబునఁ గాల్కకరణీయంబులు నిర్వర్తింపి యంతి దండడి
మెఱయ బురోహిత భృత్యామూల్య సామాజిక బంధువర్గంబులు గొలువం
గూర్చుండి యుభయభాషాకవితా విశేషులైన శేషమువేంకటపతి, ముడిగ
కృష్ణకవిండుఁడు నాకావ్యసఖులుఁ గావున వారింబిలిపించి, యీశభస్వ
ష్టంబు వినిపించుటయు, వారలు సంతోషభరితాంతరంగులై శ్రీరంగ
వల్లభుండు శ్రీభూమీసమేతుండై నీకుం గనువట్టంగావుననితోధిక ధనధాన్య
కరితురగ భటకదంబకాది నానావిధసంపదలును, బహుగ్రామభూములునుం
గలుగు; సప్తసంతనంబులలో నతిశ్లాఘ్యంబైన ప్రబంధసంతానంబు నిర్మింపు
మనియెం గావున శీఘ్రంబై మీలండికి నీవు జనియించినచందంబున సకల
గుణాధారులైన కుమారులు నీకుంగలుగుదురు; స్వామిహితకార్యఘటనా
ధుర్యుండవు, బంధుజనపోషకుండవు, శ్రీరంగవతిపదారవిందమిళింపఁచుమా
నమానసుండవుం గావున నీ కిట్టిశుభస్వప్నంబు గలిగె; భవదీయవంశావ
తారక్రమంబు వర్ణించెద మాశర్మింపుమని యిట్లనిరి: 16

కం. శరణంబులు జగముల కా

భరణంబులు వేదములకుఁ * బంకజలక్ష్మి

కరణంబులు నారాయణ

చరణంబులు నెసఁగు శూద్రః జాతికి నిరవై. 17

కం. నాలవవర్ణం బనియెడి

పాలసముద్రంబునందు ధావుకలక్ష్మీ

లోలుడు లోకావసకడు

ణా'లీలుడు కేశవపు నాయుడు వెలసెన్. 18

ఉ. ఇందుడు భోగసంపద, నుపేందుడు రూపముచేత, నా హరి
శ్చందుడు సత్యవాక్యమునఁ, జందుడు కాంతినిరూఢి, చాపని
స్తంద్రత రామచందుడు, లసన్నతిచాతురిచేత కేశభో
గీందుడె యంచు భూమిజను లెన్నఁగఁ గేశవనాయఁ డొప్పగున్.

కం. ఆ కేశవనాయనికీ

రాకేశవదాతకీర్తి ధరాజితపుణ్య

శోకుడు వేంకటనాయుడు

శ్రీకాంతున కబ్జభవుని చెలువునఁ గలిగెన్. 20

ఉ. చందురు టొమ్ముమెట్టి యరచందురుతాలుపు సఱుగిట్టి యా
నందిని ముక్కుగుట్టి సురనాయకదంతిని జెక్కుగొట్టి య
స్పందితలీల సీరి యొడిఁ ధట్టి చెలంగుచుఁ గీర్తి వీనులన్
విందొనరించు నార్జులకు వేంకటనాయుడు భూపమాత్ముడే! 21

• కం. పెదగురువవనాయుడు త

త్సదమలమూర్తి కిని బుట్టి ధశాశ్వతకీర్తి

గుదురై యీవిని జదురై

యెదురై న విరోధివృథుల నెల్ల జయించెన్. 22

కం. అతనికిఁ గలిగెను బాదా

సతశాత్రవుఁ డెలిసెట్టి నాయుడు రేఖా

రతిపతి భాషావాచ

స్పతి భోగానుభవమున దివస్పతి యనగఁగ.

23

కం. శంకరకైంకర్యవరుం

డంకభయంకరుడు గల్గె ♦ నతనికి నుర్రీ

సంకటహరసాయకుఁ డగు

వేంకటనాయకుండు భవనవిశ్రుతయశుండై.

24

సీ. ధన్యుడై నృపతిమూర్ధన్యుడై నిర్ధూత

దైన్యుడై నృపసంఘమాన్యుఁ డగుచు

గేయుండై సుజనాళిగేయుండై దానరా

ధేయుండై విద్వద్విధిధేయుఁ డగుచు

ధీరుండై కనకాద్రిధీరుండై కదనహం

వీరుండై సద్గుణహారుఁ డగుచు

శీలుండై హరిభక్తిశీలుండై సంగీత

లోలుండై కవిబృందపాలుఁ డగుచు

తే. గీ. సకలబాంధవసంతోషి ♦ సత్యభాషి

స్వామిహితకారి స్వజనరక్షణవిహారి

వెలయు బహుసంపదలచేత ♦ విబుధభాగ్య

దాయకుండై న వేంకటనాయకుండు.

25

కం. ఆనరపతి వేంకటమా

మానినిఁ బెండ్లాడి వరకుమారునిఁ బడయఁ

దానతపోధ్యానాదు ల

నూనగతిఁ బెద్దకాల ♦ మొనరించుతఱిగ.

26

కం. భూనుతు లాదంవతులకు

మీనాక్షీసుందరేశ ♦ మృదుపదపద్మ

ధ్యానాక్షయవిభవుం డగు

మీనాక్షయనృపతి గల్గె ♦ మేదురయశుండై.

27

సీ. మక్కువ మీఱంగఁ ♦ జొక్కనాధస్వామి
తనమహాలింగమధ్యంబు వెడలి
చంద్రరేఖాజటాశార్దూల చర్మాహి
డమరుత్రిశూలముల్ ♦ కొమరుమిగులఁ

హస్తమున
లిఖితమున
చెల్లెడి
కవిత.

గలలోనఁ గనుపట్టికరుణాకటాక్షముల్ 60౮౫౫౦౫౩
చెలంగఁ గటాక్షించి ♦ చేరఁ బిల్చి
కేలిశూలమ్ము డా ♦ కేలఁగై కొని హస్త
మస్తకసంయోగ ♦ మాచరించి

తే. గీ. ఆయురారోగ్య పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి
ధనకనకవస్తువాహనతతుల విమల
తత్త్వ విజ్ఞాన మొనఁగె నేధార్మికునకు
నతఁడు కేవలనృపుఁడె మీనాక్షివిభుఁడు. 28

సీ. కప్పమీఱినకందివప్పలకుప్పలు
రాజ్యంబు వెలసేయు ♦ నాజ్యములును
బహుపుణ్యఫల పరిపాకముల్ శాకముల్
నిచ్చమెచ్చుల నిచ్చుపచ్చడులును
విప్పడంబుల నొప్పు ♦ నప్పడంబులరాను కృష్ణా !
లతిరసంబులు వడ ♦ లతిరసములు
చంద్రమండలనుప్రసన్నము లన్నముల్
ప్రతిగుధారసములు ♦ పాయసములు

తే. గీ. వెలయమృష్టాన్న సత్రముల్ ♦ వెట్టె సేతు
బాట నల్లూరు లోపలఁ ♦ దేటతీయ
నీటిమేటితటాకంబు ♦ నిధి యొనర్చె
మేదిసీశ్వరమాత్రుడే ♦ మీనవిభుఁడు. 29

సీ. ఈలంపునీలంపు ♦ మేలికంబంబులు
కులశైలజాలంబు ♦ కొమరుదాల్ప

రంగారుబంగారు ♦ వ్రాతచిత్రంబులు
 కిన్నరనరసరాకృతులు గాఁగ
 నేతులజోతుల ♦ నెఱి దీపమాలికల్
 తారకాగ్రహముల ♦ దారి మీఱ
 నెఱుమట్టుకఱివట్టు ♦ నిగ్గుచందువపొందు
 ఘనఘనాఘనముల ♦ గరిమఁబూన

తే. గీ. నిండు మెండున బ్రహ్మాండమండలంబు
 రహి మహామంటవంబు సద్భక్తియుక్తి
 నుండలేవైరునన్నిధి ♦ జంపమొంద
 నమరఁ గట్టించె నముఖమి నాక్షివిభుఁడు.

80

కం. బంగారుబొమ్మయుం బలె
 రంగారణ వన్నెవాసి ♦ రాణింపంగా
 రంగగు నలమేలమయను
 నంగన నాఘనుఁడు పెండ్లియై విలసిల్లెన్.

81

చ. కులమును శీలమున్ విభునికూర్మియు బాంధవపోషణంబు ని
 శ్చలవతిభక్తి నత్యమును ♦ జక్కఁదనంబును గల్గి యొప్పుచున్
 జలధరనీలవేణి నవసారసపాణి మనోజ్ఞవాణి యా
 మెలతలమేలుబంతి యలమేలమయింతి చెలంగె గీర్తులన్.

82

సీ. పంకజాతము డించి ♦ పతిజెంద మలరించి
 కలుముల వెదచల్లు ♦ కమలపాణి
 వృత్తభేదములేక ♦ విభునమ్ముఖాలోక
 మాన్యయై పొలుపొందుమంజువాణి
 వామవర్తన డిందివరు నై కృముంజెంది
 మహానీయయా సర్వమంగళాఖ్య
 ఒకచాయఁ జేయక ♦ యొగి నాధుఁ బాయక
 రాజద్గుణాధ్యయా ♦ రమ్యసంజ్ఞ

తే. గీ. యనుచుఁ బొగడఁగఁదగిన తొయ్యలులమిన్న
 సరసవాగితనవమాధ్యి పరమసాధ్యి
 ఘనయశోవల్లి యాశ్రితఃకల్పవల్లి
 మహితగుణపేటి యలమేలమావధూటి.

33

సీ. పలికెనా కపురంపుఁబలుకులరాసులు
 ఘుమఘుమవాసించి కొమరుమించుఁ
 గనువిచ్చిచూచెనా కటికల్వరేకుదొం
 తరవసంతములసంతనలు మీఱుఁ
 జిఱునవ్వునవ్వెనా నెఱచందమామ వె
 న్నైలకన్న మిన్నవన్నెలు చెలంగు
 కలికినెన్నడ ముద్దుగులికెనా రాయంచ
 కొదమజొంపముల సంపదలుపొదలు

తే. గీ. సరససంగీతసత్కళాశారదాంబ
 వినుతపాతివ్రతిఁ గుమారుఁ గనినయంబ
 సకలజనమాన్య సాధురక్షణవదాన్య
 వెలయు నలమేలమకు సాటి కలిమిబోటి.

34

శా. ఆరామామణి మీనభూవిభుఁడు దామత్యంతభక్తి నదా
 శ్రీరాజులగ వేంకటాచలపతిఁ శ్రీకృష్ణుని గొల్వఁగా
 వీరాగ్రోసర, నీవు గల్గితి జగద్విఖ్యాతకీర్తి ప్రభు
 మీఱఁ వేంకటకృష్ణభూప సుకృతీ లీలామనోజాకృతీ!

35

సీ. చిగురుజిరారాతుఁ జెనఁకుచక్కదనంబు
 కదనంబు రిపులఁ బుల్లరవఁజేయుఁ
 జేయుదన్వత్కర్ణ శిబిదానశీలంబు
 శీలంబు ధర్మదాక్షిణ్యశాలి
 శాలిధాన్యసువర్ణ సహితమ్ము భవనమ్ము
 నమ్మువారికి నిధానమ్ము మాట

మాటజూచును ధైర్యమహిమ జాల్వాగట్టు
గట్టురాయలునిఁ ♦ గదుముఁగడఁక
తే. గీ. కడకనులయందె వసియించుఁ ♦ గమలవాస
వాసవ పురారి మురవైరి ♦ భక్తిదొరలు
దొరలు నీసరి యగుదురె ♦ దరహసముఖ
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర, ♦ శౌర్యసాంద్ర !

36

నీ. చదువఁగానేర్తువు ♦ శారదాశారదా
బ్రాసనానూపురా ♦ ర్భటుల ధాటిఁ
బాడఁగా నేర్తువు ♦ పండితాపండితా
కర్ణనానందనంఘటన పటిమఁ
బలుకఁగానేర్తువు ♦ భావజాభావజా! జూ! ?
టాపగాటోపనిర్గళోక్తిఁ
దగ వ్రాయనేర్తువు ♦ తారకాతారకా
నీకరేఖాసమానేక లిపుల

తే. గీ. మెచ్చనేర్తువు కవితలఁమేల్మిఁ దెలిసి
యిత్తు వేనుఁగుపాఁడిగా ♦ నెలమిఁగవుల
కన్నిగుణములు నీయందె ♦ నమరె నార !
రిపుజయాధార వేంకటకృష్ణధీర !

37

ఉ. ఎంతయొయార మెంతసాగఁసంతవరాకృమ మెంతరాజనం
బెంతవిలాస మెంతనయ ♦ మెంతవదాన్యత యెంతనీవి మేల్
సంతతశౌర్యధాటి విలసద్గణపేటికిరీటి వన్నిట
కంతుజయంతరూప, కవికల్పక, వేంకటకృష్ణభూవరా !

38

నీ. వింటివా నీవంటివింటివాని ధరితిఁ
గంటి నే నల్లముక్కంటి నొకని
సానిగా నీ వొక్కసారి గాటపువీధి.
దూరుచోఁ బాదలలోఁ ♦ దూరు రిపుఁడు

వింతమీఱంగ నీ ♦ వింత మీటినఁ దేజి
మంతుక్మద్వైరిసా♦మంతు నణఁచు
వేదండమెక్కి నీ ♦ వే దండ వచ్చినా
వే దిక్కుసాచ్చు దా ♦ వేది పరుఁడూ!

తే. గీ. ఉన్నతోన్నతి నెన్నుచో ♦ మిన్నవీవె
నిన్ను సన్నుతిసేయును ♦ బన్నగవతి
విమలచారిత్ర, మీనభూ♦విభునిపుత్ర
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర, ♦ శౌర్యసాంద్ర! 39

నీ. ధైర్యమా శౌర్యమా ♦ దాక్షిణ్యమా పుణ్య
మా నయమా జయ♦మా పౌతాప
మా శుభరూపమా ♦ మహితవిజ్ఞానమా
దానమా భోగమా ♦ శ్రీనిరూఢ
యోగమా యాశ్రిత♦వ్యూహానరక్షణ
రాజద్విలాసమా ♦ రమ్యమంద
హాసమా మహితసౌ♦హార్ద్య స్వభావమా
భావమా భూరిప్రోభావమాన్య,

తే. గీ. నీకె తగునంచుఁ బాండ్యభూ♦నేత విజయ
రంగచోక్కేందుఁడై డత్యంత♦రంగసబహు
మానసామాజికత్వ మిం ♦ పూన నొనఁగె
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర ♦ శౌర్యసాంద్ర! 40

మ. నలనాసత్యవసంతులం(?) గెలుచు సాం♦దర్యంబు ధైర్యంబు దో
ర్బలముఁస్వామిహితానువృత్తిదయయుఁ♦ప్రాథత్వముఁవిద్యయుఁ
వెలయుఁ బాల్పమునందె నీవు మధురో♦ర్వీనాథు మెప్పించవా
భళిరా, వేంకటకృష్ణభూవరమణీ, ♦ భాషాఫణిగ్రామణీ! 41

కం. అందముగ నహల్యాసం
కృందనముఁ రచనసేయఁ♦గా నేడుతువౌ

పొందుగ మధురిమ జగదా

నందము ఘటియింపు మనుచు ♦ నను నిట్లనఁగన్. 42

వ. నేనును బ్రమోదభరితమానసుండనై. 43

—♦ పవ్యంతములు ♦—

కం. హరికి నవనవసీతా

హరికి నకలగుణరత్న ♦ హరికి మురసం

హరికి మందరధారికి

త్పైరమణీమణిమనోను ♦ సారికి హరికిన్. 44

కం. హాటకమయచేలునకున్

ఘోటకచటులప్రచార ♦ గుణశీలునకున్

పాటితరిపుజాలునకున్

నాటితనానాప్రపంచ ♦ నటజాలునకున్. 45

కం. చూటికుడుత్త నాచ్చు

ర్చుడాసంబంధగంధి ♦ సుమనరధృతికిన్

క్రిడావల్లవపతికిన్

నీడజకులసార్వభౌమ ♦ నిర్భరగతికిన్. 46

కం. అభినరణరమిత నిచుళా

ప్రభుకన్యామణికిన్ గైట ♦ భద్వివస్వణికిన్

నభసదురస్థులశుభక

స్తుభవానరమణికి దమిత ♦ దుర్దమఫణికిన్. 47

కం. శస్త్రునకున్ రక్షణకృత

హస్తనకున్ వానపునకు ♦ నాత్మీయతనూ

విస్తారితభవనునకున్

కస్తూరీరంగవతికిన్ ♦ గరుడాకృతికిన్. 48

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన యహల్యా సంక్రందనంబను
మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాకృమంబెట్టిదనినః 49

శా. శ్రీరంజిల్ల నహల్య మానినతియై ♦ వృత్తార్తిపై మోహ మే
దారిం గూరిచెఁ దానఁ గల్గిన దురంతంబైన శాపంబునుక
శ్రీరామాంఘ్రిరంజంబు తెప్పిధము దీర్చెన్ బల్కు మంచినమా
చారంబున్ జనమేజయుం డడుగ వై శంపాయనుం డిట్లునుక. 50

మ. పదియార్యన్నియ రెక్కవక్కినొకరాఁబాబావజీరుండు సాం
ద్రీదయాంగీకృతయావరాజ్యభరతన్ ♦ రక్షింప లోకత్రయీ
విదితంబై యమరావతీపురము శోభిల్లున్ వియద్వాహినీ
మృదువాతూల వినీత దివ్యయువతీకీడ పరిశ్రాంతియై. 51

చ. సురమణి ముద్దుమోవి సుధచొక్కపునవ్వు బలారివాహముల్
పరులు, సురదుగ్ధి గుచ్చములు ♦ గుబ్బలు, వేలుపువాఁక యచ్చపున్
మెఱుంగు మణుంగునై, చికిలిమించఁగఁ దత్పురలక్ష్మి కాంతివి
స్ఫురణభవిష్టు విష్ణువదఁభూషణమై చెలువొందు నిచ్చలున్. 52

తే. గీ. మండలీభూతశక్తికోదండ మనఁగ
దైత్య చక్రాంగకంపనోద్దండ మగుచు
రమ్యఘృణిత నూత్నచిరత్నరత్న
రూటమై దీటుమీఱు నవ్వీటికోట. 53

ఉ. రాణఁ జెలంగునప్పరవఁరంబున నుండు జనుల్ నిజాశ్రిత
త్రాణధురాధురంధరులు ♦ దానయశఃపరిశోభితాత్మకుల్
ప్రాణిదయాభు లాట యొకఁబాధమె యచ్చట నుండునట్టి పా
మాణము వృక్షముల్ పనులుఁపై త మభీష్టము లిచ్చుచుండఁగన్. 54

సీ. అచ్చటికలభంబు ♦ లజావీరకమలంబు
జేనంటి నై మాదశిక్ష నుడుగు
నచ్చటి తురగంబు ♦ లభాకేతునిమాధి
గుప్పించి సాదులు ♦ ద్విప్ప మరలు

నచ్చటి యరదంబు ♦ లన్నిష్టారథమును
దలమీటి సారథుల్ ♦ నిలుప నిలుచు
నచటిభటు లజాండ ♦ మవియవేయఁ దలంచి
యది నీరు బుగ్గయం ♦ తనుచునెంత

తే. గీ. రచటి పాత్రలు సృతవిద్యానిరూఢిఁ
బూని శారద వెలవెల ♦ వోవ నాడి
యాదిగురువని మొక్కిక్కుదు ♦ రమరపురముఁ
గోరి వర్ణింపఁబూన నెవ్వారితరము? 55

చ. వసువులకెల్ల సంతతనివాసము విశ్వవిభూతి కాశ్రయం
బెనెగు ననంతరత్నములకిమ్ము మహానుమనఃప్రకాండ సం
వనతి మరుద్గణాంతము ♦ వల్లుసుధర్మము సామ్యజీవహ
ర్వసదనమై చెలంగు ననురావతి నెన్నఁదరంబె యేరికి? 56

మ. వరబృందారక గర్భయా పురరమావామాక్షికిఁ బహ్లా భీ
కరదైత్యగ్రహశాంతికై నలలచక్రవ్యాజవర్ణాంకశం
ఖరథాంగాంత శుద్ధరూప్యమయ రక్షాపట్టిక గట్టెనా
హరిపాదాంబుజసంగ గంగయె యగడ్డె యొప్పు నవ్వీటికి. 57

సీ. కలిగించు నొకకొమ్మ ♦ కలమాన్మపరమాన్న
బహుపూవఘృతసూపపానకములఁ
గల్పించు నొక కొమ్మ ♦ ఘనసారహిమనీర
పాతీరకాశ్మీరపంకములను
దొరకించు నొకదళం ♦ బురుహేమమణిదామ
శాటికాపేటికా ♦ సముదయముల
నిచ్చునొక్కొకనుమం ♦ బెలమించుతుల మించు
ప్రాయంపు గరువంపు ♦ బద్ధముఖుల

తే. గీ. నీగతి సమస్త వస్తువు ♦ లీగఁ దిపురు
వేల్పుమానులుఁ దీవలు ♦ వేనవేలు

దనర విలసిల్లుఁ దత్పురోఁద్యానమగుచు
నందనంబు జగత్ప్రియానందనంబు.

58

ఉ. శ్రీలుదయింప దిక్పతులు ఁ చేతులు మోడ్చి భజింపఁ దమ్ముడై
శ్రీలలనామనోహరుఁ డఁ శేషభరంబును నిర్వహింపఁ బా
తాళమువట్టి శాస్త్రపులుఁతద్దఁ గృశింప నిలింపవట్టణం
బేలును భోగసాంద్రుఁడునుఁ రేంద్రుఁడు భూరి మహాదినేంద్రుఁడై . 59

సీ. వృత్తిగర్వస్ఫూర్తి ఁ విదళించినయినుండు
పాకసామజమదోఁత్పాటనహరి
పరమహీభృత్తుల ఁ భంజించు జిహ్వండు
తఱియైన శరవృష్టిఁగురియు ఘనుఁడు
మఘశతయాజ్ఞయాఁ మహితసుధర్ముండు
భువనైకభారంబుఁ ఁ బూనువృషుఁడు
కరమున శతకోటి ఁ గలస్వస్థివనుఁ
డమరభోగినులతోఁ నలరుభోగిన్.

తే. గీ. శచికుచంబుల మకరికాఁనముదయంబు

✓ వ్రాయు లేఖరభుం డనఁవద్యహృద్య
మాఘ్యవిచికిలరుచిరసఁమాఖ్యగాంచు
దేవతాసార్వభౌముండు ఁ తేజరిల్లు.

60

చ. అతఁ డొకనాఁడు కుందనపుఁటందపుదుప్పటి వల్లెపాటుతో
సతతముఁ దావులీను హరిఁచందనపుఁ జిగి మేనిపూఁతతో
నతుల కిరీటహారకటఁకాంగద ముఖ్య విభూషణాళితో
రతిపతిమీఱుసోయగము ఁ రాజనముఁదళుకొత్తు తీవితో.

61

చ. చిలుకలకొల్పియొక్కరుతు ఁ చేరి పరాకు పరా కటంచనఁ
జలరుహపాణి యొర్తు సరఁసన్ కయిదండ యొనంగ ముంగలన్
హాళహా? నొక్కగంధగజఁయాన బరాబరి చేయ వాలునుం
బలక కలాంచి కుంచె యడఁపం బొకకొండఱుఁ బూనికొల్వెగన్.

62

నీ. వేవన్నె బంగారు ♦ వింతగోడలచాయ
 పగలింటి యెండలభ్రమలెసంగ
 ఇంద్రసీలస్తంభ♦సాంద్రోచిచ్ఛటల్
 బహుళాంధకారవిభ్రాంతి నీయఁ
 బద్మరాగాంకుర♦పాంశు వితర్దికల్
 జ్వలదగ్నిమండల ♦ జ్ఞప్తి నింప
 నిర్మలవజ్రమఃశీకుటిమంబులు
 స్వచ్ఛాంబుపూరనంశయము నింప
 తే. గీ. నుద్యదితరేతర పృతియోగవస్తు
 సంగతులు శక్రకార్ముకశక్తియొక్కొ
 యనఁదగిన కాంచనాంచితయవనికావి
 తాన పరికర్మయైన ♦ సుధర్మయందు.

63

చ. కరమునఁ గంకణాలు విడిగాజులు గల్లనఁ బల్లవాధరల్
 వరుసగ నిల్చి చామరలు ♦ వైవ మహాన్నతభద్రపీఠపై
 సురగరుడాహిచారణ వసుప్రముఖుల్ శుచి ధర్మ దైత్యరా
 డ్వరుణ సమీర యక్ష పురవైరులు సూరెలఁ జేరి కొల్వఁగన్.

64

కం. కొలుపున్నతటిఁ బరాశర
 కలశోద్భవ కణ్వ కండు ♦ కవి గాధేయా
 దులు వచ్చి యతనిచే మొ
 క్కులుగొని కనకాసనములఁ ♦ గూర్చుండిరటన్.

65

తే. గీ. నలపురూరపు లాదిగాఁ ♦ గలుగు చక్ర
 వర్తులు పదాఱుగురు రాజవర్యు లమిత
 కీర్తిధుర్యులు వైభవసూర్పరి మెఱయ
 నన్నగాహితునభను గూర్చున్నతటిని.

66

నీ. అతిరాత్రీయాజుల ♦ యరిదికుండలములు
 మెట్టై మించులుగాఁగ ♦ నెట్టుపఱిచి

సత్రయాజుల వెల్ల ♦ జన్నిదంబులు దీసి
 సన్నగజ్జెలు గూర్చ ♦ సంఘటించి
 ఉక్థయాజుల కనఁకోత రీయంబుల
 మేలుముసుంగుగాఁ ♦ గీలుకొల్పి
 అల వాజపేయయాజుల యాతపత్రంబు
 తెండకుమఱుంగుగా ♦ నేర్పఱించి

తే. గీ. తలిరువిలుకాని బిరుదువఁతాక లనఁగ
 నోరపైఁటలు జీర నొయ్యారమెనఁగ
 వత్తు రిందుని కొలువుకు ♦ వారకాంత
 లచ్చెరువునొంది సురలెల్ల ♦ మెచ్చి పొగడ. 67

సీ. “సోమయాగఫలంబు ♦ సుదతి నీ కిచ్చేను
 మొగ మిషు ద్రిప్పవే ♦ ముద్దుగాను
 సోమపానఫలంబు ♦ భాష నీ కిచ్చేను
 ఇంతెసా ఆనంగ నాకు నీ ♦ యధర మీవె
 కలికిరో సాన్నాయ్యకలశాల ఫల మిత్తు నా ఘనః పా లి
 బటువైన కుచములఁ ♦ బట్ట నీవె
 రమణిరో నా మహాప్రతఫల మిచ్చేను
 రతుల న న్నేలవే ♦ బ్రతికి పోదు”

తే. గీ. ననుచు శౌండిల్య కాండిల్యముని పరాశ
 రాత్రి గాల్గేయ గౌతమ ♦ చ్యవన భాగ్గ
 వార్ష జమదగ్ని శాకల్య ♦ పర్వతాది
 ఋషులు మోహింప నప్పరఁస్త్రిలు మఱియు. 68

సీ. “అషు ఇషు బోవకే ♦ యిషువులచే నిన్ను
 విషమాస్త్రిఁడేచీని ♦ వెట్టివడుచు
 వాజపేయఫలంబు ♦ వలదమ్మే యో యోష
 యిందుఁ డే మిచ్చిని యిషు నిలువవే

తే. గీ. రామణీయకవిభ్రమః రామ హేమ
సరసనుతగీత నృత్యవ్రాచార తార
మఱియుఁ దక్కినవేలుపు మచ్చెకంటు
లెలమి నరుడెంచి రపుడు దేవేంద్రునిభకు. 72

కం. అంజలులు నేసి వేలుపు
లంజెలు నిలిచిరి బలాసురధ్వంసికడఁ
రంజనఁ బూజించి రహిణ
గంజాస్త్రిండు నిలిపినట్టి కైదుపు లనగన్. 73

ఉ. వారిజవత్రిలోచనల ధానపుండ్రులందరఁ జూచి శృంగంబులందు
గారపు వింతలేనగవు కన్దోనలఁ దళుకొత్తఁ గొల్పులొత్తెరిపారబూద్యుఁ
వారల నెల్లఁగాంచి “యిటువచ్చిన యచ్చర గచ్చురాండ్రలో
నే రుచిరాంగి చక్కనిది యెవ్వతె విద్యలమేటి” నావుడున్. 74

కం. దేవేంద్రుఁ జూచి వరుణుడు
“దేవా! దేవరకుఁ దెలియఁదే సకలంబున్
నీవడిగినచో నుత్తర
మీవలె నటుగానఁ బలుకు ధే దోచినటుల్. 75

ఉ. ఆటదియన్న నూర్వశి యధార్థము పల్కుదు నింతెకాని మో
మోటమి నాకు సైచదు బుధోత్తమ! పాటల నాటలందు న
య్యాటలమేటి చక్కదనమా గొనమా యలబోటికే తగున్
పాటలగంధులెల్ల నల ధామిని గోటికి సాటివత్తురే! 76

చ. అనవుడు మిత్తుఁ “దౌనవు, జలాధిపువాక్యము నిక్క మూర్వశీ
ఘనకచ రూపనంపద జగన్నుత మెంతని సన్నుతింప నా
ఘననయదేశ్య రక్తిపరికల్పన యేరితరం, బదేమి యీ
మునివరు లివ్వరారవుడు మున్నగు రాజులు మున్నెఱుంగరే?”

కం. అనినఁ బురూరవుఁ డచ్చటి
జననాథుల మొగముఁజూచి “నర్వజ్ఞనిధుల్

ఘను లీమితావరుణుల్

కని పలికిరి నిజ మిదే యఖండిత” మనినన్.

73

శా. ఆకంధీశ్వరుమాటకున్ నగుచు యక్షాధీశపుత్రిం డనున్

“మీ కీయూర్వశిమీఁది యాస దురుసె ♦ మీ మ్మిట్టు లాడించెనో

కాకున్నన్ గుణగుంభరంభను వినాగ నోర్తు నగ్గింతురా

నాకాధీశుఁడు తక్కువా రెఱుంగరా ♦ నారీషురంభాయనన్”.

79

ఉ. ఏచినప్పేమి యక్షనుతుఁ ♦ డీగతిఁ బల్కినఁ గండుమాని దా

సైచక “యిందుసన్నిధి నసత్యములేలర, ప్రిలదోరి, ప్రి

మోచకు నూరుకాండజితమోచకు లేశము సాటి వత్తురే

భేచరసిద్ధసాధ్యఫణికింపురుమామర చంపకాంగులున్?

80

ఉ. పున్నమచందురుం గెలుచు ♦ ముద్దుమొగంబును దేటమాటలున్

సన్ననికొను మేనుజిగిచందముఁ దీయనిమోవియందమున్

కన్నులతీరు నీలములకవ్వను మించినకొప్పసారు నా

యన్నులమిన్నకే తగు నటన్నది విన్నది లేదె యెన్నఁడున్.

81

కం. నాగంబుల నాగంబుల

నాగంబులఁ గెల్పు కురులు ♦ నాభియు నడలున్

భోగంబుల భోగంబుల

భోగంబులఁ దరుణియారు ♦ బామ చను లేలున్.

82

కం. చేరలకు మీఱుకన్నులు

బారెఁడుకీలడయు టొమ్ము ♦ పట్టపుకుచముల్

బేరజముల నారజముల

నీరజముఖు లెనయె దాని ♦ నీటుకు” ననినన్.

83

చ. బలిమిని గండుమాని నొక ♦ ప్రక్కకుఁ దోచి విభాండకుం డనున్

“నలఁతలమేలుబంతి హరిఁగీహరిణాక్షియె యాలతాంగి దాఁ

గిలకీలవప్రచున్ దివిరి ♦ కిన్నరమూటుచు వచ్చుముచ్చటల్

కులుకులు పావురాలపలుకుల్ బెభకుల్ మఱి కోటిసేయవే?

84

చ. పెదవిని వింతకావి నును, పెక్కినకీల్జడనీవి కల్వలన్
జెదరఁగఁజేయు కన్నులును ♦ సినగు జక్కవ నేలుచన్నులున్
మదకరినేలు నెన్నడలు ♦ మల్చినరీతిని నొప్ప నుకదొడలే
ముదముగఁ జూచినంత నల ♦ బోటికి జోటులు సాటి లేరెటన్. 85

ఉ. దాని యొయారపున్ సొగసు ♦ దాని మిఠారి కఠారి చూపులున్
దాని కడానిమేనిజిగి ♦ దాని చనుంగవలో పటుత్తమున్
దాని గళంబునీవియును ♦ దాని కరంబుల సోఁగ వేఁగెయున్
దాని శిరోజకాంతియును ♦ దానికే గాని మ తెందు లే దొకన్. 86

కం. వార లిటుపల్కుపల్కులు

స్నేరింపక కాళికుండు ♦ జడముడివీడన్

దూరంబున జపమాలిక

బారంగా వైచి యమరఃపతి కభిముఖుడై. 87

ఉ. “అనికచేసి పల్కెదహఃహా, కనుమాలపు బంజలంజెలన్
గానకళావిశారద మొఁగానఁ గళానిధిబోలుచాన యా
మేనక యుండు దానిజిగిమే నకలంకనువర్ణ కాంతికిన్
దానక; మింతి విభ్రమవిఘ్నానక మచ్చెరువిచ్చు నిచ్చకున్. 88

ఉ. కన్నులు చేరలన్ గొలువఁ ♦ గాఁదగుఁ గౌ నరపేద చన్నులా
కిన్నరకాయలంగెలుచుఁ ♦ గీలడబారకు మీఱు మోము క
వృన్నమచందమామ యొక ♦ పోలిక వాలికతూపు చూపు నా
కన్నులయాన, దాని కెన ♦ గాన జగాన మొగానఁ బల్కెదన్. 89

కం. భూమియు నాకాశంబును

గామినికటిరుచికి గౌనుకాంతికి సాక్షుల్

భూమిని నూఁగారు పామును బట్టెద నే నా

భామిని నూఁగారు కెందుఁ ♦ బ్రతిలేదనుచున్. 90

చ. వదలనినిష్ఠ మీఱఁగఁ దపంబున వర్తిలు మేము సైతమున్
మదిమదిదానితోఁ దగిలి ♦ మానము మానము నేటిపాలుగా

నదెయిదె తేవుమా పనుచు ♦ హాయనముల్ పడి యుంటి మన్నచో
మదవతి రూపరేఖలను ♦ మాటికి మాటికి నెన్న నేటికి? 91

చ. అనుటయు మాండకర్ణిముని ♦ “యంద టటుండఁగనిండు మెండుగా
జననుత కామజన్య సహజన్య సరోచి ఘృతాచి యున్నత
స్తనకటిభార తార వనితాజనతానుతనామ హేమ ర
త్యనుపమలాలసాలస మదాలస యివ్వరి వంచరత్నముల్.” 92

కం. నావిని పరాశరుం డను
“నీ వేలుపుఁ జెలులు చిలువఁయింతులు మర్త్య
స్త్రీవితతి దాశకన్యక
లావణ్యముఁ బోలలేరు ♦ లక్షంశంబుక. 93

ఉ. మాటలు వేయు నేమిటికి ♦ మన్మథమోహనవిద్యయైన యా
పాటలగంధియూరు లలఁబంగరుబొమ్మవెడందకన్ను లా
గాటపుగబ్బిగుబ్బెతచో ♦ కాటపునెన్నదు రెన్నిచూచుచో
నేటికి రంభ యహరిణి ♦ యేటికి నాశశిరేఖ యేటికి? 94

శా. ఫాలక్షోణి చెమర్చు గొనుబెళుకక ♦ బాలిండ్లు వొంగార దో
రూలంబుల్ దళుకొత్త నూరురుచి సొంపుల్గుల్కు నేత్రప్రభల్
మీలందోలఁగ నేటవాలువగ నమ్మినాక్షియాయేటిలో
నేలేలోయని పాడు చోడఁగడవే ♦ యింపొక్కటే చాలడే? 95

సీ. “అంజనాసతిఁ బోలుఁకుంజరగామిని
కలుగునే” యనె మరుద్గణవిభుండు
“తప్పమాట లివేల ♦ దారుకావనినుండు
నతివలే యతివ” లంఛనె హరుండు
“చాలించవయ్య, స్పంజయునికూఁతురి కెన
గారు పోపొ”మ్మనె ♦ నారదుండు
“శరవణంబునను గొంఁజఱుకాంత లున్నారు
వారు మీనర”మని ♦ వహ్నిపలికె

తే. గీ. మఱియు సభలోని మునులును ♦ సురలు నృపులు
దారుచూచిన చెలుల వేర్వేరు బాగడి
“రంత రంతాయెగడ మహారాజసభ”న
టంచు గంచుకీ వారల నమరబట్టె.

96

కం. అత్తజీ బురూరపుం డను
“మెత్తురె యొకపాటిదాని ♦ మిత్రావరుణుల్
పుత్తడిబొమ్మకు గుమ్మకుఁ
జిత్తజుచార్వసికి నూర్వశికి సరిగలరే?”

97

కం. ఆరాజరాజనందనుఁ
డారాజుంజూచి “కొంటె ♦ లనుకొంటెనే
నారీమణి రంభారం
భోరుకు నూర్ రోసిసట్టి ♦ యూర్వశి సరియే?”

98

కం. అనుటయుఁ జందురు మనుమఁడు
కనుదమ్ములు జేవురింపఁ ♦ గరకరిమీఱన్
ధనరాజకుమారకునిన్
గనుఁగొని యిట్లనుచుఁబలికెఁ ♦ గాంతాళముతోన్.

99

✓ కం. “ఉండ్రా, యతౌధమ, నీ
తండ్రిగని తాళుకొంటిఁ ♦ దగఁ గాకున్నన్
తీండ్రంబగు కత్తిని నీ
జీండ్రపు నాలుకదళంబు ♦ ఛేదింతుఁ జుమి!”

100

చ. అనినఁ గుబేరనందనుఁ “డహ”యని జెట్టుగఁగేకవైచి క్రొ
మ్మికమినలీను కప్పజిగిమీసముపై జెయివైచి “తొరి ఛీ
చెనఁటి, గరాన, యీసభను ♦ జెప్పినటుల్ మఱి నీవు చేయకుం
డిన విడ రాచకోచ, ధగిడి!” యని దిగ్గనలేచి వీరతోన్.

101

మ. రమణీరత్నము రంభఁ జూడ బురుసాఁరంగున్ జెఱంగున్ నెఱా
కొమరుం దుప్పటి కాసెగా బిగిచి జగ్గుల్ మీఱు గొం బైరుమాల్

జముదాడింబరుజంది యేది మతి రాజా, లెమ్ము వాల్క్లొమ్మనక
బొమ్ లల్కమ్ముడివెట్టి వీరరసవిస్ఫూర్తిక విజృంభించుచుక. 102

కం. “రూకలకోమటికొడుకా,

పోతనబ : యెల్లప్పుడో ప్రోకలం బోయెదవడేర, ♦ పోరా పోరా,

నీకుక మత్తే కొరడా

చేకొని కొట్టెంతఁ గొంటె ♦ చెనఁటి గరాసా ! 103

కం. “మొగమున మీసముఁ గలిగిన

మగవాఁడై తే కడిందిఁ మగఁటిమి మీఱక

తెగఁజడిపోట్లాడవలెక

బిగువేమిర, రాచములుచ ♦ విడుతునె నిన్నుక.

ఉ. “పందగులామ, నీవు నొక ♦ బంటవె? గెంటునికెన్కతోడఁ బా

రందరి చిక్కటారిని గొఱారిక మంపిననాటి కెచ్చుట

పొందుగ దాగియుంటివిర ♦ పోర, ధనంబులు గూడఁబెట్టు వాఁ

డెందును సంగరంబునకు ♦ నేర్పడి పాణిము దెంపుచేయునే? 105

ఉ. “బంటుతనంబు లాడుకొని ♦ పారకు; రావణుచేతి పెట్టునక

కంటికి నీరు గ్రొమ్మఁ గలఁకంబడిపారెను నీదుతండ్రి నీ

యింటను లేదు పొరుష మొకింతయు; బీరములేల చేతిక

త్తంటకు కోడెకాడ! చురుకంటఁగ వెంటనె చెంపఁగొట్టెదక.” 106

చ. అని మొలవంక డుస్సి సమఁరార్థటిఁ జావడికిందీకి గుభా

లన దుముకక ధనేశుతుఁ ♦ డల్లనె చేయ జయంతఁ డిద్దఱక

బనివడి రెండు బాహువులఁ ♦ బాయఁగఁ ద్రోయుచు “మీర లిద్వరుక

దనుజాలమీఁద మార్కొని ప్రతాపముఁ జూపుఁ” డటంచు నిల్చుగాక.

కం. “నీకేమి యాతఁ డాతఁడుఁ

వైకొని మార్కొనిన నిన్ను ♦ బ్రాగ్ధించితటో

యా, కొట్లాటలు దీర్చఁగ

నాకాధిపతనయ” యనుచు ♦ నారదుఁడనియెక. 108

నీ. అవుడు విభాండకుం + డాగ్గనమోహనశాస్త్రి.....

బలిమిచే దన కమండ్రియం గొట్టె.....

చెయిమించి మాండకర్ణియుఁ జేరిదండంబు

పెళ్ళపెళ్ళాలనఁ దొక్కి + విడిచివైచె

పాటుకునఁ బర్యంతఁజటిలుండు జడచుట్ట

విదళించి యట త్రొంది + వినరివైచె

కండుమహాముని + కడుఁగోపసిండుక

పడుపాటుగాఁ గడుపాల చించె

తే. గీ. కండనెఱచేసి పటపటఁ + బండ్లుకొఱికి

గోచు తెగఁగట్టి జంఁదెముల్ + కుటుచబట్టి

అట్టహాసంబు లొనరించి + యకాడుఁగఱచి

మునులు గుంపులుగూడుక + మొనసిరంత.

109

నీ. 'తారతమ్య మెఱుంగఁలే రింద'ఱని లేచె

గాధేయుఁ డంత లోకములు బెదర

'నీవేమి తెలిసి వర్ణించితో మేనక'

నని యాతని విభాండుఁ + డదిమెఁగేల

హరిణితోఁ దిరిగిన + యడవిమెకంబవీ'

వని కండు వలెనిమే + నవ్వలించె

'గండువుకేకాని + కాదు ప్రేమోచ'యం

చలని వెద దట్ట మహార్షి యొక్కఁ

తే. గీ. డదియె పెదపెదమాటలై + యలుకవాడమి

జడలు వీడఁగ వల్కలాఁచ్చాదనములు

జార దండకమండలుల్ + పాటవైచి

గజిజిగఁ బోరుచుండ నాఖండలుండు.

110

ఉ. "అచ్చరమచ్చకంటులకునై కడుపెచ్చిన మచ్చరంబుతో
విచ్చలుగాను మెచ్చగువిశేషము లెల్లను వెచ్చపెట్టి వీ

రిచ్చట దొమ్మిగూడి కలఁహించినఁ దేరుగడేలపుట్టు నీ
రచ్చ లణంచఁగా వలయుఁరా” యని యింద్రుఁడు చేయమర్పుచున్.

ఉ. గాఢజఁ జేరి వేఁడుకొని, కండుమహామునికిం బ్రయోక్తులన్
బోధనచేసి, శక్తి సుతు ఁ పొంతకుఁ బోయి, విభాండకున్ “వృధా
గాఢ ‘య’టంచుఁ బల్కి భయఁకారి ముసీందుని వాదణించి న
శ్రోధుల మిత్రు నప్పటిఁ బురూరపు యక్షజఁ జూఢఁ బట్టుచున్. 112

కం. “ఏకాంత ఎవరి కితవో
యాకాంతను వారు పొగడు ఁ టదియుక్తం బే
మికేల వాదు మిలో
‘లోకోభిన్నుడుచి’ యనెను ఁ శ్లోకమువినరే.” 113

చ. అనుటయు నొక్కతాపనుఁ “డఁహా! పదివేలయినా తిలోత్తమే
వనిత” యనంగ, వేత్రాక్షుఁడు ఁ “వామ” యనంగ, నొంకడు “చిత్రరే
ఖ”న మఱికింద టందుఁ “బదఁహాటక మాలిని భీమ పుండరీ”
కన, వెనఁ బుట్టెఁబెట్టు కలఁహంబులు నారదుఁ డుబ్బియార్వగన్. 114

కం. “రాజానుమతో ధర్మో
నా జను లనుకొండుగొన ఁ నవ్యప్రతిభన్
మాజగడముఁ దీర్చగను బి
డొహ, నీవె”యని మానుఁలందఱువేడన్. 115

కం. “నలువగల స్వజించిన య
న్నలువ గలఁడు నిర యింప ఁ నలినాక్షుల మి
న్నలువగ లటపోవుద”మని
నలువగలన్ తీవిమెఱయ ఁ నగరిపుఁ డంతన్. 116

చ. ఉఱుముల బండికండ్లొడ యొప్పుగు వాలైఱుపుం బతాకలున్
చిఱుమెఱుపుం ధ్వజంబులును ఁ జేరుబలాకలబాదు చామరల్

శరమణిచాపముల్ వెలయ ♦ సారగు నభ్రరథంబు నెక్కి భా
సురసురదుండుభుల్ మొఱయ ♦ సూరెల సూరులు నన్ను తింపఁగన్. 117

సీ. గంధర్వు లొకవంక ♦ గాంధారపంచమ
బంధురగాంధర్వపటిమఁ జూపఁ
జారణు లొకకేవ ♦ ధోరణుల్ మీఱఁ గై
వారముల్ సారెకు సారె జేయ
నచ్చర లొకచాయ ♦ హెచ్చుకోపుల మెచ్చు
లచ్చెర్వుగాఁగ నాట్యములు సలుప
నంయము లొకయిక్క ♦ సామ జయస్తామ
నామాభిరామమంత్రములు బొగడఁ

తే. గీ. ద్రిభువనై కాధిపత్యంబుఁ ♦ దెలుపఁజాలు
గొప్పముతైపు జంపుల గొడుగునీడఁ
దరుణు లిరుగడఁ దెల్లచామరలు వీవ
వెడలె జేజేలయెకిమీఁడు ♦ వేల్పువీడు. 118

కం. కనవులు మేసియు నని మొన
ననువులఁ బాసియు విరోధు ♦ లలయంగ యశో
వనువులగు వనువు లుజ్జ్వల
వనువులొలయ వెడలిరపుడు ♦ వానవుమోలన్. 119

మ. కుడిగోరొత్తులగుబ్బచన్నుగని సిగ్గుల్ గుల్కు డాకంటితో
నెడదా కీల్జడపాటుఁజూచి పులకల్ ♦ హెచ్చంగ మువ్వన్నెప
చ్చడమొప్పన్ నెలవంకతోఁ గనకభాస్వన్నాగభామాళితో
మృదులేతెంచిరి వేడ్కఁ బద్మభవునిన్ ♦ వీక్షింప జంభారితోన్. 120

తే. గీ. తరణికిరణంబు లచ్చరమెఱుంగుబొండ్ల
మెఱుంగుసొమ్ముల కొకవంత ♦ మెఱుంగువెట్ట
బారసూరులు సలిపిరి ♦ బారు సూరు
లాగమంబుల నులియింప ♦ నాగమంబు. 121

చ. అల వినువాక కుందనపు ధ టందపుఁదామరతావిఁ గుల్కుచున్
సొలయు మరుత్కుమారకులు ధ సొంపుమెయిన్ వెనువెంట నంటఁగా
నలకలు వీడఁ గొను లసిఁయాడ సురాంగన లేఁగుదెంచి రు
త్పలశరుఁ డూర్ధ్వలోకముల ధ పై ని గుడించిన యమ్ముల్లో యనన్. 123

కం. నగరిపుఁ డివ్విధమునఁ జని
నగరితివిశాలసాలఁనయనోత్సవదన్
ప్రగృణిత నవరత్న ధగ
ద్దగితన్ వాఙ్గాని రాజధానిం గనియెన్. 123

సీ. ఏహోలు వాణీవఁరేధితాశోకంబు
శోకంబు మోదంబు ధ సుడియ దెందు
ఏపురి రవికోటిఁఘృణియుతాభోగంబు
భోగంబు మోక్షంబు ధ పొనఁగునెందు
ఏపురం బంబరఁశ్రీపరమాకల్ప
మాకల్పము వసెంతు ధ రాద్యులెందు
ఏపూర్వతల్లి యఁహీనతరానంద
రానందదఘకర్మఁరతుల కెందు

తే. గీ. సంతతవసంత సరసఁసాలసాల
ఫలరసాలోలకీరాది ధ పత్రిజాల
గదితఋగ్యజుషంబు నిఁష్కల్మషంబు
నగుచు నవ్వీడు జోడులే ధ కలరు నెపుడు. 124

చ. వరజగదండభిత్తికల ధ వన్నియకోట బహిస్థితంబువున్
పరిఘ లతఃపరవ్రక్మతిఁ ధ బాదమహావనదుర్గమై తగన్
కరమరుదారు నేపురము ధ కామరుషాపరుషారికోటులన్
దరియఁగనీయ దన్నలువ ధ నాల్గుమొగాలఁ బరామృశింపఁగన్. 125

శా. ఆలోకంబునఁ గోటిసూర్యనిభదిఁవ్యాప్తానమధ్యంబునన్
శ్రీలింపొందు చిరత్నరత్నవిలసఁత్పింహాననాగ్రింబునన్

బాలాదిత్యమహాత్మహస్యదళయక్ పద్మజ్వలత్కర్ణిక
హేలాస్పష్టజగత్త్రియుండు కొలువుండెన్ ధాత చేతోధృతిన్. 126

సీ. క్షణకళాఘటికాదికాలంబు సాకార
మై గడియార ముందంద పల్క
గ్రహతారకారాశిగణము లల్లన జేరి
పంచాంగదివశుద్ధి బల్కరించ
సకలద్వివేచన ♦ సభికుల నెల్లను
జోటులెఱింగి కూర్చుండ ననుప
పంచభూతంబులు ♦ పృణమిల్లి యే సృష్టి
నేమించునో యని ♦ మోము జూడ

తే. గీ. వేదములు వందిజనములై ♦ వినుతినేయ
శాస్త్రములు వేత్రపాణులై ♦ సంచరింప
జెలగి కొలువున్న త్రైలోక్యసృష్టికర్త
నగరివాకిట నిజవాహనంబు డిగ్గి.

127

కం. ప్రతిహారి తోడరా న
మృతి ప్రతిహారివిభూతి మెఱయ ♦ నమరేందుడు దా
శతధృతినిన్నిధికిం జని
నతిచేసి సమున్నతాననంబున నుండెన్.

128

ఉ. సారసవత్రినేత్ర విలసన్నవసీరదగాత్ర పావనో
శారచరిత్ర కంసమురదానవజైత్ర రమాకళత్ర శం
పారుచినేత్ర బోధరసమాత్ర పృథానుతమిత్ర భక్తహృ
స్మీరజబాలమిత్ర వరసీరజపత్రపవిత్రకీర్తనా!

129

కం. కస్తూరీతిలకాంకిత
నిస్తులముఖచంద్ర వదననిందితచంద్రా
లస్తోకద్యుతివిస్తృత
కాస్తుభమణివక్ష విమలకమలదళాక్షా!

130

సౌ స్వి ణీ

వారణాధీశదుఃస్వార భీవారణా
ధారణా యోగిహృద్వాసనిర్ధారణా
కారణశ్రేణికాఃకల్పనా కారణా
చారణక్షేమవై శాల్య దోచ్ఛారణా.

131

—♦ గ ద్య ♦—

ఇది శ్రీమత్పాండ్య మండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగ చొక్కనాథ మహీ
నాథకరుణాకటాక్ష సంపాదిత గజతురంగ మాందోళికా ఛత్ర
చామర విజయకాహళ భూరిభేరీబిరుదధ్వజ ప్రముఖ నిఖిల
సంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనా
యక తనూభవ శ్రీమీనాక్షీదేవీ కటాక్ష
లబ్ధకవితాసాంప్రదాయక వేంకట
కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన
యహల్యాసంక్రందనంబను
మహాప్రబంధంబునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

అ హ ల్యా స క్రం ద న ము .

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీకనకవిమానాంతర

కాకోదరరాజతల్ప ధ కలితాపేక్షా

శ్రీకనకాంగీప్రేమ ధు

రాకలితవిశాలవక్ష ధ రంగాధ్యక్షా !

వ. అవధరింపుము. ఒక్కరకనగ్నంబుననున్నాడని యెడల. కాటన్లు పుట్టినదిగా.

2

కం. ఆయెడ నవ్వలికథ సా

భూయతి జనమేజయుండు ధ కరుణింపుమనన్
ధీయుతవర్మకుడు వైశం
పాయనుఁ డిట్లనుచుఁ బలికెఁ ధ బరమవీరికిన్.

3

ఉ. ఆమెయిం జిన్నినవ్వు వదఁనాబ్జనివాసినియైన చానకున్
గోమలకాంతి పితమెఱుఁగుల్ ఘటియింప విరించి యిట్లనున్
“నేమమె నీకు సర్వసురఁ శేఖర ! భద్రమె దేవకోటికిన్,
ధీమహితుల్ మునుల్ నఖులె, ధ నీ విటువచ్చినదేమి?” నావుడున్. 4

ఉ. “స్వామికటాక్షవీక్ష లనిశంబును గల్లుటఁజేసి యేమెయిన్
సేమమె మాకు సర్వసురఃశేఖర ! నే నొకప్రశ్నచేసెదన్
నీ మును సృష్టిసేసిన యశేకవిధ ప్రమదాజనంబులో
నేమదిరాక్షి చక్కనిది యేర్పడ నానతియిమ్ము” నావుడున్.

5

కం. మోమునఁ జిటునవ్వెలయఁగఁ
దామరచూ లనియె నముచిదమనునితోడన్
“నామనసుకు సరిపోయిన
భామామణిఁ గాన నీప్రపంచములోనన్.

6

సీ. “రంభ యెన్నఁగ జడఁపాయ్యూర్వశి నల్పు
జీవంబు లేనిది యిత్తరేఖ
వామన పొట్టిది యక్కాంగి శశిరేఖ
హరిణియటంటిమా యడవిమొకము
గానుగరోల్చాయఁ గను నత్తిలోత్తమ
పగలు చూచినచో నభాస తార
ధాన్యమాలిని మోము యదర్శించిన ఖరంబు
పాండువుమేనిది యుండరీక

తే. గీ. నాగకన్య లటంటిమా యడలు కుంటు
తక్కువారలచందంబు యడలఁపనేల
ముజగంబులలో నున్నముదితలందు
నొచ్చె మొకయింత లేనిది యొకతెలేదు!

7

సీ. “కన్నులై తే నరే, యకన్నవిన్నదిగాని
మించుదళ్ళులు గుమ్మరించవలదె!
చన్నులై తేనరే, యస్మరరాజ్య పట్టాభి
షేకకుంభంబులై యెలఁగవలదె!
వదనమైతేనరే, యవరమనోహరాభి
శరదందుబింబమై యెలఁగవలదె!

రూపమైతేనరే, * చూపరకనులకు

నిర్వాణసౌఖ్యంబు * నివవలదె

తే. గీ. కాంతయైనంత సరియె నిఃస్కాముడైన

మానివరునైన మరునిబంధానుగాఁగఁగల మహాశివ

జేయవలవదె యిటువంటిచిన్నిచాన

ముజ్జగంబులలోఁగానఁబుధనిధాన!

8 వశ్శ్లో

మ. “కుడురై యొప్పలకుప్పయై తనువునం * గోరంత యొచ్చెంబు లే

నిదియై నొవ్వని జవ్వనంబు గలదై * నిద్దంపుటాయ్యారీయై

మదనోద్భవితయై గరాగరికయై * మాణిక్యపుం బొమ్మయా

మదిరాక్షిః సృజియింతునే నొకతె మ * న్నాహాత్మ్యముఁ జూడుమా!”

కం. అనివలికి పద్మగర్భుఁడు

తనగురుఁ డగు బద్ధనేత్రుఁడలఁచి ప్రయత్నం

బానరఁ జతుర్దశలోకీ

వనితాజనతాతిశయితఁవై ఖరి యెనఁగఁ.

10

సీ. చందురులోమెల * జలజంబులో దువ్వ మడి - మ్మెల వలఁచి
యొడ్చి పోఁద్రోచి రెం * దొకటిసేసి నెడు నాన

అరుణాశ్మకాశివ్య * మమృతపాండుగుణంబు

నుడిగించి యారెంటి * నొకటిసేసి

అరులజో డెడయించి * గిరులప్రతాపంబు

పెక్కలిఁచి యారెంటి * నొకటిసేసి

యిభతుండచాంచల్య * మిల ననంటులజాడ్య

మొడిచి యారెంటిఁ దా * నొకటిసేసి

తే. గీ. కులుకునెమ్మోము కెమ్మోవి * గుబ్బుచన్ను

లరిదియూదులు నిర్మించి * యంగజానకు

వింతకై దువుగా నొక్క * దంతిగమన

నబ్బభవుఁడు సృజించె నహల్య యనఁగ.

11

వ. ఇట్లు నిర్మించిన.

12

ఉ. అంబుజగంధి చక్కదన ✱ మల్లన గన్గొని విస్మితాత్ముడై
యంబుజనేత్రుఁ డవ్వడు త్రియంబకభావముఁ గోరె నాతఁ డ
ష్టాంబకలీలఁ గోరె మది ✱ నాతఁడు గోరె సహస్రలోచన
తవ్వింబు నతండనంతన మనత్వముఁగోరె మతేమి చెప్పగన్.

13

చ. వనితనుగాంచి రంభ తలవంచె, దిలోత్తమ మోము నల్లచే
నెను, శశిరేఖ లోఁగమలఁ, జేష్టలుదక్కెను జిత్రరేఖ, కా
కనొగిత హేమ, మైమఱుపుఁగాంచె మదాలస, తగ్గుజెందె వా
మన, కరఁగెఁ ఘృతాచి, యవిమానత మేనక గాంచె నెంతయున్.

సీ. రాజయోగారంభఁరతులై న యతులై న
వదనంబుఁగని పారఁవశ్యమొంద
వరకుండలీంద్రభావనులై న మునులై నఁ
జిగురపాశముఁగాంచి ✱ శిరము లూవఁ
బద్మననాభ్యాసఁపటులై న వటులై నఁ
బడకాంతిఁగన్గొని ✱ ప్రస్తుతింప
నిర్గుణపరతత్వఁనిధులై న బుధులై న
నవలగ్నలతఁగాంచి ✱ యానఁ జెంద

తే. గీ. వినుతసకలాగమాంతవాసనలుగన్న
ధన్యులై నను నెమ్మేనితావిఁ గోర
నలినసంభవుకడ నిల్చె ✱ నయనవిజిత
ముగ్ధసారంగి యాజగన్మోహనాంగి.

15

ఉ. బాలకురంగనేత్రి నును ✱ బల్కులకుఁ విరివింటివానిబా
బాలకువాడు పెదొడల ✱ బంగదురంగుమెఱుంగు లంటికం
బాలకు రాదు నెమ్మొగముఁబా గలపున్నమచందమామ దం
బాలకుమీఁదు దానిసరిఁబాలిక లేదు జగత్త్రయంబునన్.

16

కం. కుందరమా దంతావళి

కుందరమా చన్నుదోయి ♦ మైజగ్గుజగా

హుందరమా యాభామిని

ముందర మానినియుగల దెముజ్జగములలోకా.

17

ఆ. వె. తూపు రూపుమాపు ♦ దొయ్యలి నునుజూపు

సోముగోము నోము ♦ భామమోము

కెంపుసొంపునింపు ♦ శంపాంగియధరంబు

గారు సారు దేరు ♦ కలికినడలు.

18

ఆ. వె. లతల వెతలఁబెట్టు ♦ లలితాంగినునుమేను

కలువఁ గెలువఁజాలు ♦ జెలువచూపు

శుకముమొగముఁ గొట్టు ♦ సుకుమారిమాటలు

దరముఁ దఱుము లీలఁ ♦ దరుణిగళము.

19

సీ. గిండ్లుగా గజనిమ్మ ♦ వండ్లుగా బంగారు

చెండ్లుగా నింతిసా ♦ లిండ్లు దనరుఁ

గావిగా నమృతంపు ♦ బావిగా రుచిఁ దేనె

క్రోవిగా నలివేణి ♦ మోవి దనరు

రూపుగా మరుచేతి ♦ తూపుగా సిరులకుఁ

బ్రాపుగాఁ బూఁబోణి ♦ చూపు దనరుఁ

గుల్కుగాఁ గపురంపుఁ ♦ బల్కుగా రాచిల్కు

కళ్కుగా లతకూన ♦ పల్కు దనరు

తే. గీ. తమ్ములనుకొనుఁ దమ్ములఁ ♦ గొమ్మ ముఖము

సరులు నీలంపునరులకుఁ ♦ దరుణికురులు

వింటికొనలకు సమము వా ♦ లంటి బొమలు

వర్ణ తమ్మలొనె శ్రీ లింతి ♦ కర్ణములకు.

20

సీ. పల్లవమ్ములకాంతిన్ నెల్ల వమ్ముగఁ జేయు
 కామినీపాదపంకజము నిజము
 తామేలుసొగసు న ధన్వేమేలు ననిమించు
 బింబాధరీప్రపదంబుడంబు
 వరిపొట్టకట్ట లావరిపొట్టని తలంచు
 కలికిపిక్కలరంగు ధ కలఘోరంగు
 రంభ మెవట్ట లారంభమంద విదుల్చు
 తొయ్యలిబంగారు ధ తొడలుకడలు
 తే. గీ. చిటువబాగారు నయ్యారె, ధ చెలువయారు!
 తొలుకనాకాశతులకొను ధ చెలియకొను
 లలితపున్నాగముననాభి ధ లలననాభి
 కనకలికుచంబు వరబాలిఁకాకుచంబు.

21

కం. వరమా కరతల, మిందీ
 వరమా కనుదోయి, హంసవరమా నడ, ని
 ల్వర మాచెలిగన మరుదే
 వరమాయగఁ దనరె లోకవరమా యనఁగన్.

22

కం. కరమా నునుదొడ, దర్శి
 కరమాజడ, జంఘ మే ల్మకరమా, చపలా
 కరమా తనులత, కమలా
 కరమా చెయి, చెలిని ధర నుకరమా పొగడన్.

23

చ. కినిసి కుచాననాంగరుచి ధ గిన్నెలతో నెలతో లతోన్నతిన్
 ఘనకచ కంఠ రూపములు ధ కందరమై దరమై రమైక్య మై
 గొనబగు వాక్కుటీక్షులటు ధ కోయిలకో యిలకో లకోరికో
 వనితనొసల్ వళుల్ నడుము ధ బాలహరిన్ లహరిన్ హరి న్నగున్.

24

కం. గోరన మావల్కులరుచి

సారస మాముఖవిలాససంపద మరుచే

నారస మావీక్షణ మళి

కౌరస మాకేశపాశ ధ మబ్జాననకున్.

25

శా. బంతే చన్దవ నిగ్గు మేనుదుచిపోల్పన్ జాసోవామేలుడాల్
దొంతే కన్నులధాశధశ్యరుచు లెంతో కల్పకున్ జూడ మేల్
బంతే కంతునిదంతిలేలునడలున్ బౌన యీభామకున్
ఎంతేలేదు సమాన మెంచుటకుఁగా నీదేడులోకంబులన్.

26

సీ. తనున్యజించినబ్రహ్మ ధ తనయంద మీక్షించి
తన్నయత్వము నొందితత్తరిచ
నైస్థికులై న సనత్సుజాతాదులు
మది చల్లుమన హరిఁస్మరణనేయ
సధ్యాత్మవిజ్ఞానులై న సన్యాసులు
పరవశులై గగుర్పాటుఁజెంద
వాణియు నప్పరో, ననితాజనంబులు
‘మగవారు కామైతి’,మని తలంప
తే. గీ. ముద్దుముంగుర్లు కొనగోట ధ దిద్దుకొనుచుఁ
జెలివిచూపు లకాలచంద్రికల సీన
నడలుగని ధాతజేజీలు ధ జడనునడఁగ
బాల్యయావనకల్య యహల్య యొప్పె.

27

సీ. ‘అమృతాశనాధిపత్యము చెల్లనా దీని
యధర మానక’ యంచు ధ నమరవిభుఁడు
‘దక్షిణనాయకత్యముపోలునా దీని
రతులఁ దేల్పక’ యంచు ధ రవిసుతుఁడు
‘నవరసరసికత ధ హవణించునా దీని
సారెఁ గూడక’ యంచు ధ శరధివిభుఁడు
‘సార్వభౌమస్థితి ధ సమకూరునా దీని
వెంట నంటక’ యంచు ధ విత్తవిభుఁడు

తే. గీ. నలఘుశతకోటికాంక్షలు నతనుదండ
భృతులు సంజనతృష్ణ లలఁకేహితములు
నిన్మడింపఁగ ననిమిషఁదృష్టులైరి
అంబుజభవోపలాల్య నహల్యఁజూచి.

28

సీ. కల్కికటాక్షంబు ఁ కల్పితేగద తాను
గునుమాన్యుడ నటంచుఁ ఁ గునుమశరఁడు
కొమ్మవా తెఱతేనెఁ ఁ గ్రోలితేగద తాను
మధువు నాదునటంచు ఁ మాధవుండు
నలఁతముద్దుమొగంబు ఁ నిమిరితేగద తాను
ఘనకళానిధి నంచుఁ ఁ గమలవైరి
నుదతియూరుపుతావి ఁ సోఁజేతేగద తాను
గంధవాహఁ డటంచుఁగాలివేల్పుఁ

తే. గీ. దలఁచి రచ్చట సిద్ధగంధర్వయక్ష
చారణాదులు దత్కాంతిఁపూరవార్ధి
మగ్నులై చిత్రరూపులఁమాడ్కినుండి
రంత శచికాంతుఁ డెంతయు ఁ నాత్మలోన.

29

మ. ఎలమించుక దులమించు హేమలతయో ఁ యీరేడులోకంబులక
వలపించందగు కామదివ్యకళయో ఁ వాంఛక ద్రిలోకీవృగు
త్పలనీహారమయూఖరేఖయొ జగఁదాభగ్యంబె యీరూపమై
లలిఁ గన్పట్టెనొకాక యింతులకు నీ ఁ లావణ్యముక గల్లునే? 30

ఉ. డంబులు కైలశేఖరవిఁడంబులు దీనికుచంబు లెన్న నొ
చ్చెంబులువల్కుఁ గుందనపుఁ ఁ జెంబుల, నిద్దపుటద్దముల్ గవో
లంబులు, నీలమేఘపటఁలంబులు పెన్నెరు లొర, యార యా
యంబుజగంధి రత్న మిలఁయందలి సుందరులందు నెంచఁగక. 31

శా. శేరాజుకానగుమోముతో వనరుహాశ్రీకేరుకందోయితో
 బారకగొల్వకవచ్చు పెన్నురముతో • బాగైన నెమ్మేయితో
 'నీ రాజెన్వండు సానురాగమున నన్నీ చూచుచున్నాఁడు మే
 లారా సోయగమంచు జిష్టువు నహంబ్యాభామయ్య గన్తోనెక. 32

కం. అప్పుడు పూర్వకకుప్పతి
తప్పక యత్తరుఃశిఙ్గాచె ♦ దరుణీమణియున్
తెప్పల నార్పక చూచెన్
గుప్పెన్ మరుఁ డిద్దఱన్ లఁగోరులచేతన్. 33

కం. బగముల నన్నిటి నేలుచు
నగనితసాందర్యవిక్రః మైశ్వర్యములన్
బాగదొండెడు తనకంటెను మగవాడు నిగమాంధుడగుచు
మగువకు దగ్గనట్టి వేణు మగదండు గలడే. మగవాడు నిగమాంధుడగుచు

చ. అని తనుజూచి తోడనె యహల్యను గాంచి నభాసదావళి
గనుగొని తాను వేడునెడఁ ♦ గాదనఁడంచు సురేంద్రుఁ డిట్లును
“వసుహగర్భ మీమహిమ ♦ వర్ణననేయఁ దరంబె యద్భుతం
బనుపమ మక్షి భాగ్యఫలమై తగు సృష్టి యొనర్చి 1తింతలో. 35

ఉ. చక్కదనాలకుప్పయగు ♦ చక్కెరబొమ్మను సృష్టిచేయుటే
యెక్కువగాదు దీని మది ♦ కింపగు నాధుని నిర్ణయించినా
జక్కనితారతమ్యములు ♦ సర్వ మెఱుంగుదు వైనఁ దెల్పెదన్
దక్కొరు లెవ్వరుండుగలరు ♦ తన్నికి నేనొకరుండు దక్కఁగా.

కం. నరులకా గిన్నరులకా గిం
పురుషులకా జారణుల సిద్ధః పురుషుల ఋషులకా
బరికింపుము వీరలలో
విరిబోడికిఁ బగినవాఁడు • వీఁడని చెప్పుమా !

ఉ. ముందుగ నేను వేడితిని ♦ మున్నుగ నే నినుఁ బ్రశ్న సేయఁగా
నిందుముఖా నృజించితివి ♦ యెవ్వరికిఁ బనియేమి దేవరా
జ్యేంద్రివోలె బాల ననుఁ ♦ జెందుటయుక్తము జాతిరత్నముఁ
కుందనముఁ ఘటించినఁ దగుఁ మతియొక్కటి యొప్పియుండునే.” 38

కం. అనుటయుఁ బకపకనగి య
వ్వనజజాఁ డను “నీకు నీవె ♦ వడ్డించుకొనఁ
జనునే యివ్వడు నీ కి
వ్వనిత పొసఁగ దరుగు మగుడఁ వచ్చినత్రోవఁ.” 39

కం. అనివల్కి యచటనుండెడి
మునులం గని వీరలెల్ల ♦ ము న్నొక తొకతెఁ
గొనియుందురు గౌతముఁ డొకఁ
డనఘుఁడు నైష్ఠికుఁడు వాని ♦ కర్న మటంచుఁ. 40

కం. అక్షపదుఁ భావితకమ
లాక్షపదుఁ బిలిచి ధాత ♦ “యబ్జదళాక్షి
రక్షింపు మిది భవద్రవిత
దీక్షకు శుశ్రూషఁజేయు ♦ ధృతమతి”ననుచుఁ. 41

ఉ. తేటిమెఱుంగుముంగురులుఁ ♦ దేటకనుంగవ లేతకౌనులుఁ
వాటపుముద్దుమేనులును ♦ వట్టువచన్లవ గల్గువారిఁగా
నాటకుఁ బాటకుఁ గవితఁ లల్లుటకుఁ దిట్టమైనవారిఁగాఁ
బాటలగంధులఁ నఖుల ♦ బల్పుర నిచ్చి యహల్యకీట్లనుఁ. • 42

కం. “మునికిఁ దినకరసమధా
మునికిఁ బరిచర్యసేయు ♦ ముదితాశయనై
ముని కింశుకవనికిం జను
మునికిఁ నీ కగుశుభంబు ♦ లుత్పలగంధీ!” 43

చ. అని పనివంచ మంచెదని ♦ యంచితభక్తి విరించికిఁ వహో
వనితకుఁ మొక్కి యక్కలికి ♦ వల్లువిభూషణభూషితాంగియై

మునిపతివేంట నేగె సురముఖుని వీక్షిని; యింద్రుఁ డయ్యహ
ల్యను మది నెంచియెంచి మరుఁనమ్ము లురమ్మున డుస్సి పాఱుగఁ.

కం. అమరావతికిఁ వెనఁ జని యమరావతిఁ బనిచి కుసుమితారామములొ

నమరారిన పువ్వులశ

య్య మరాళిగమనఁ దలఁచియాత్మగతమునఁ. 45

ఉ. ఎన్నికలేల నీలమణి † లెన్ని సరోజములెన్ని దొండపం
డ్లెన్ని దరంబులెన్ని గిరులెన్ని మృణాళములెన్ని పొన్నపూ
లెన్ని యనంటులెన్ని దొనలెన్ని ప్రవాళములెన్ని రత్నముల్
చెన్నుగఁ గూర్చి యేర్పఱిచి † చేసెను ధాత తదంగమాలికఁ. 46

చ. మదనునిపొందుఁ గోరి రతిమానిని నోమినోములెల్ల నీ
యదన ఫలించెనో యనఁగ † నంగనగుల్ఫము లుల్లసిల్లుఁ ద
త్పదము లొనర్చి పద్మజుఁడు † పాణితలంబు విదుర్వఁ జిందుత
త్పదమలకాంతిబిందులు రఁసాలకిసాలచినప్రసూనముల్. 47

చ. మదవతిపాదముల్ దనకు † మాతృసమానములంచు ధాత న
మ్మదమునఁ బూజచేసినను మంబులనఁ నఖపంక్తి యొప్పగుఁ
మ్మదుగమనాగమంబు లెలమిఁ బఠియించి యుపన్యసించు చా
యఁ దనరు మంద్రినాదకల † హంసకముల్ విలసిల్లు నింతికిఁ. 48

చ. నవముగ మోముచంద్రుఁడు గఁనంబడి కవ్వరతావిగుప్పెడిఁ
రవికీన పిక్కటిల్లెను ఘనస్తనచక్రము లొప్పెఁదారకల్
నవిసెను బాల్యపుంజడది నంబు లటంచని జైత్రయాత్రకై
కవదొన లుంచె నిర్గముగఁ † గంతుఁడనఁ జెలిజంఘ లొప్పగుఁ. 49

కం. ఊరుయుగం బనువేరఁ

బారెడుబంగారునీటివాతను రతియుఁ

మారుఁడును జన్నిగరిగలు

సారుగ ముంచిగనఁ జెలికిఁ జానువు లమరుఁ.

కం. కదలికలక మలినంబై

కదలికలక బొరలువిచ్చు ♦ కర్పూరంపుక

కదలికల నవ్వు శశిచా

కదలిక యూరుజిగి తెలిజగచల్వ రుచిక.

51

కం. కుందనపుపు గెంఁటెనపూ

వందంబున ముద్దు గుల్కు ♦ నంగన వలరా

మందిరము చంద మెన్నఁగ

సౌందర్యపు మూలబాక్కునం బన నమరున్.

52

కం. కుందనపుతగఁజొ బంగరు

కెందమ్మిదళంబా మిసిమి ♦ కేతకీశో

చందురుమెకముపదంబా య

నం దగు కందర్పనగరు ♦ నారీమణికిన్.

53

కం. కలదని కొందఱు లేదని

యిలఁ గొందఱుఁ బలుక రెంటి ♦ కీర్త్యుగ న

చ్చెలికొను మధ్యమస్థితి

మలయుచునుం డట్లుగాన ♦ మధ్యంబయ్యెక.

54

చ. నలువగురోమరాజి యమునానదివారి తదీయవీచికా

వళి వళులయ్యె నందు సుడి ♦ వర్షులనాభి తదంతరివ మ

వైలియనితంబబింబ మటు ♦ చేరువ గన్పడునట్టి రాజనం

బుల పొటకట్టుల మఱియుఁ ♦ బోనఁగ నాశెటిచాలు నొప్పగున్. 55

సీ. తమ్మిమ్మెగలు గాదు ♦ తారావళిహృద్య

శృంగారభంగి నెఁసంగుకతన

గజకుంభములు గావు ♦ కంఠీరవేంద్రావ

లగ్నభంగై కళేలనమువలన

జక్కవకవ గాదు ♦ సరసల నెలవంక

నంద క్షణంబున

లుంచంగ యోగ్యమై ♦ యుండుకతన

56

శై లేంద్రములుగావు • శై లేంద్రగర్వంబు
దుర్గించునె మున్ను భృమించుకతన,

తే. గీ. మున్ను శంకరుఘాలాగ్నిఁ • బానఁగఁబడిన
యతను బ్రతికించునట్టి దివ్యామృతంబు
లునుచు బంగరుకలశంబు • లనఁగవలయు
ననితకుచములు పొగడ నెవ్వరితరింబు? 56

కం. తరుణి కరన్వయసామ్యముఁ
భారయన్ బ్రామోపవేశ • మొనరించె గుఱా
స్తరణమునన్ గమలంబులు
ధరణిఁ గుశేశయచదంబు • దానం బూనెన్. 57

చ. ధరణిని గంధరాహ్వయముఁ • దాల్చి కుచాద్భితబోపరిస్థితిన్
దిరముగ నుండి కొమ్మెఱుగుఁ • దీగెచెలంగఁగ మాక్తికచ్చటా
భరణ మెసంగఁ గంబురుచి • పాటిల మోహతమంబు నింది య
మృదునపుబంతి యింతికి సుమంగళమా గళమొప్ప మెప్పగన్. 58

మ. సకలాభీష్టము లిచ్చునంచు సుమనఃస్థందోహముల్ నన్ను నా
యకరత్నంబని యెన్నునట్టి నను నాహా కొమ్మకెమ్మొవి యెం
చకయుండన్ గఠినంబటంచు ననుచింతాభారమున్ మీఁదఁ దా
ల్చికదా వేలుపు మానికంబుగనియెన్ • జింతామణి నామమున్. 59

కం. పగడంబుడంబు వలదను
జిగురాకున్ రాకుమనును • జెలివాలెఱి యా
వగలాడినాన యా సం
పగిమొగ్గన్ బగుల దొక్కు • బగ్గిమగలీలన్. 60

ఉ. కొన్నెఱువంకశంక లిడు • కుల్కుబొమల్ గని యచ్చకోరముల్
పన్నుగ నొప్ప తెప్పల నెవంబునఁ బొక్కపుతెక్క లార్పుచున్

కన్నులుగల్గి కన్నులయి ధి కన్నడె నా జగిడాలుఁ జూచి యీ
కన్నులవింటిరాయఁడు జగంబులు గెల్వఁగ డాలుగై కొనెన్. 61

కం. నానా కాంచనకోశచ

కాసాద్యగ్విభ్రమంబు ధి కర్ణాటశ్రీ

భాసురమై చెలిమోము వి

భాసిల్లెన్ రాజరాజ ధి పట్టాంచితమై. 62

చ. అలికచమోముఁ బోలను నుధాంశుసరోజము లొక్కపుష్కర
స్థలమునఁ బ్రార్థనల్ నలువఁ ధి జంద్రుఁడు పొందె బ్రసాద మంతలో
పల బహురాజపాన మధుఁపన్నరిశంబున యోగభంగమై
జలజమటుండె గానియెడఁ ధి జందురునిం గని సైచియుండునే? 63

ఉ. భామినియారు మాదిమొనఁపై ని జనుంగవపోక లుంచి యీ
పై మఱినిల్చి కంఠము తపస్వినీ నబ్జత నొందె మోవియున్
దా మదిఁజూచి యబ్జతను ధి దప్పక పొందె మొగంబు నట్లనే
యేమఱకబ్జతం బడసె ధి నింపుగఁ గన్గవ చెందె నబ్జతన్. 64

చ. తొలి నవపత్రమై పటిమ ధి దోచమిచే శతపత్రమై చలం
బెలయ సహస్రపత్రమయి ధి యింతివదంబులు దాకి తోడనే
దళములఁ బాసి రోసి బిసదండముఁ జెందె గముండ లుత్తగన్
నలినము హంస సంగతి దిఁనంబునుగాంచు నభీష్టయోగమున్. 65

ఉ. మారుఁడు లోకముల్ గెలిచి ధి మాతృగృహంబున నుంచె జైత్రతూ
ణీరము లన్నయట్లు తరుఁణీమణిపాదయగంబుమీఁద జం
ఘరమఁ జూడ నొప్పె నటుఁగాకయ హేమమయోరుకాండముల్
మీఱునె తత్సమీపమున ధి మించి సమంచితశైత్యసంపదన్. 66

ఉ. అంబుజగంధి యూరువుల ధి యందముతో సరిబోరవచ్చి హే
రంబు గజేంద్రహస్తము తిరంబుగఁ జెందెను దంతభంగ మ
య్యంబతదంతిరాట్కరము ధి నభిముఁ బట్టుక ప్రాఁకు దాని చే
తంబడు నంటికంబములుఁ ధి దార్కొనినం దలవంపు తొగదా! 67

తే. గీ. చిన్నిపదముల హలరేఖచేత సీత
 దీలుపడు కానుచేత విదేహజాత
 గోముమీడినకటిచేత ♦ భూమిపుత్రి
 యనంగ విలసిల్లు నయ్యంతి ♦ యతనుదంతి. 68

కం. కురులో యొమ్మగు తుమ్మెద
 గఱులో చకచకితకాంతి ♦ గనునీలపురా
 సరులో యిందీవరపుక
 విరులో యిరులోయనంగ ♦ వెలదికి నమరుక. 69

తే. గీ. తూండ్లు భుజములు జాళువాగిండ్లు గుబ్బ
 లేండువదియాలు నెన్నటికి కెన్నటికిని
 విండు కనుబొమ లొర, యీ వెలది వేడ్క
 బెండియాడినంగద నేను ♦ బెంపుగాంతు. 70

మాయురే! తత్సమాన యగు ♦ మానిని గాన జగంబులోన నా
 హా! యిటువంటి చక్కదన ♦ మవ్విధి యెవ్విధి జేయనేర్చెనో
 హాయిరే! బాలచూపు తుద ♦ లక్కట జెక్కడపుక మెఱుంగులై
 నాయెద డుస్సిపారె రతి ♦ నాధుని యాధునికాశ్రువై ఖరిక. 71

సీ. మెలత మెజిరి బోలు ♦ మెఱుపు జూచెదనన్న
 నింపొందఁ గందోయి ♦ యెదుట నిలదు
 సఖమోము సొబగొందు ♦ చంద్రుఁ జూచెదనన్న కలఁగెను
 మబ్బు నిబ్బరముగా ♦ మరుగువడెను సూర్యులు
 చెలిగుబ్బసరి జక్కవలను జూచెద నన్నఁ శక్తిగలవారి
 బక్షపాతము గల్గి ♦ బైటఁ దిరుగు కలఁగెను
 మగువ యా రీడువఁన్నగముఁ జూచెదనన్న
 బిలములోపల నుండి ♦ వెడలు టరుదు

తే. గీ. వనిత యవయవసాదృశ్యవస్తువులను
 జూచియేనియు నొకపాటి ♦ సుఖముఁ బడసి

సీ. సిద్ధింపుగుబ్బలఁ ♦ జనకనీయని సిగ్గు
చెనకనఁ బులక లెంచించు తమియు
కొమరై న వాతెరఁ ♦ గోలనీయని లజ్జఁ
గోలినచో మరుల్ ♦ గొలుపు వలపు
నెఱిగొప్ప కెంగేల ♦ నిమరనీయనినాన
నిమరిన వలపున ♦ నిలుచు పేగ్గె
బిగిపోకముడి నంట ♦ విడువనీయని వీడ్
యెనసిన విడువక ♦ మనెడు తమక

తే. గీ. మెదను నమముగఁ బెనఁగొన ♦ హృద్యమైన
మధ్యమవయస్సుముద్దుగుమ్మయును నేను
పొలుకొనినదనోద్యానవనసీమలందుఁ గూడి
పొందుకొనినదనోద్యానవనసీమలందుఁ గూడి
చో పలుకులలోనఁ బిక్కులొక ♦ పానుపున బొలయల్కచిక్కులుక
కలకలు దీటు మొక్కులును గాటపుఁగొగిటిలోన పొక్కుల
గ్గలమగు మోవినొక్కులును ♦ గామునిసాములనేర్పుటెక్కులుక
గల యల నిండుజవ్వనపుఁ గన్నియమిన్నను బొందు టెన్నఁడో? 79

చ. కలఁగి చలించు ముంగురులు ♦ కర్ణములక నటియించు కమ్మలుక
చిలికెడు చిన్నిక్రొంజెమట ♦ చెక్కుల నించుక జారు కొంచెపుక
తిలకము నొప్పఁ జారువరతిశ్రమతాంతవిలోలనేత్ర యా
కలికిమొంగంబు నెన్నఁటికిఁ ♦ గన్నులపండువుగాఁగఁజూతునో? 80

ఉ. ఇంకొకసారి పోయి హరిఁజేక్షణ నిమ్మని వేడుకొందునో
పంకజగర్భ నాతఁడు కృపారహితాత్మత నీయకుండెనా
కొంకు దొఱంగి జంగ యిడి ♦ కూర్చుండు మారుడు లీల బాలచూ
తాంకురసాయకావల శిఖావళికిఁ శలభంబుఁ జేయఁడో? 81

ఉ. ఆసరనీరుహఃపయి ♦ నాసల నాసరివారు నవ్వ ను
ద్యాసితధైర్యతఁ విసివి ♦ వానవవించివజీరు నమ్ములక
తాంకురసాయకావల శిఖావళికిఁ శలభంబుఁ జేయఁడో? 82

ఉ. ఆసరనీరుహఃపయి ♦ నాసల నాసరివారు నవ్వ ను
ద్యాసితధైర్యతఁ విసివి ♦ వానవవించివజీరు నమ్ములక
తాంకురసాయకావల శిఖావళికిఁ శలభంబుఁ జేయఁడో? 83

గాసిలుచున్నవాడ ననుఁ ♦ గన్నడనేసె విధాత యమ్యయో!
దోసముకాదోకో తనకుఁ ♦ దొయ్యలి నీయక యిట్టు లేచుటల్. 83

నీ. 1చాన కమ్మనిమోవి ♦ చవిఁ గోలఁగల్గితే
మధులక్ష్మి కీ పుష్పమంటపంబు
కలికిమోమున మోముఁ ♦ గదియింపఁగల్గితే
యబ్బునకును గమఁబార్పణంబు
అరవిందముఖిఁప్పు ♦ సఱుమంగఁ గల్గితే
నీలకంధరునకు ♦ నెమలిపించె
కలకంఠివల్కు లాకర్ణింపఁగల్గితే
హృద్యవాద్విజుల కభీష్టఫలము
తే. గీ. అలికచకుచంబు లంటంగఁ ♦ గలిగెనేని

యెడుకొండలరాయని ♦ కేనుభక్తిఁ
గనకశిఖరము లెతింతుఁ ♦ గంతుకాఁక
తీరుఁగాక, వయారి నఁ ♦ జేరుఁగాక!

84

కం. అని యనిశముఁ జింతించుచు
ననురాగమునఁ దరంగిఁతాశాశయుడై
వనితను మనమునఁ దలంచుచు
ననిమిషపతి వెండియున్ మహామోహమునఁ.

85

నీ. మగువపాదములని ♦ చిగురుటాకులనెత్తు
సఖియూరులని కడఁభి కల హత్తు
సతినితంబంబని ♦ సైకశ్రస్థలి వాగ్లు
చెలువపగులని వీచికలను దేలు
మెలఁతయారనుచుఁ దుమ్మొదచాటుఁగనిసొక్కు
కలికిచన్నులని జక్కవల నొక్కు
పాలెతి గళంబని ♦ పోకబోదియ నూను
వెలదిమోవి యటంచు ♦ బింబ మాను

తే. గీ. రమణినేత్రంబులని చకోరములఁ జూచు
చెలువకొప్పని నెమ్మికై ♦ చేయిఁ జూచు
తెలిసి తోడనె విరహార్తి ♦ దిగులుజెందు
కుందు నందనమందు సంకల్పందనును. 86

సీ. ప్రతిలేని చిత్తరుప్రతిమ నీడ్వంగఁ బోయి
ముదిత కాదని యెంచి ♦ బెదరి చూచు,
తననీడఁ గని కౌగిటను జేర్వఁగాఁ బోయి
మగువ కాదని యెంచి ♦ వగచి నిలుచు
మొనసి యింద్రాణితో ♦ ముచ్చటాడఁగాఁ బోయి
మునిరాణి కాదని ♦ మనసు నొచ్చు
కనుమూయఁ దోచురూపును బట్టఁగాఁ బోయి
తరుణి దబ్బరటంచు ♦ దత్తరించు

తే. గీ. రమ్మనుచుఁ జీరుఁ జెంతల ♦ క్రమ్మిచేరు
మోహమెదఁగూఱుఁ గళఁదేరు ♦ ముద్దుఁగోరు
గోరికలమీఱుఁ బలుమాఱు ♦ మారుదూఱు
నమరవిభుఁ డెట్లు దనరారు ♦ నట్టెతారు. 87

ఉ. జాదులు సూదులంచుఁ దెలి ♦ చల్వలు చిల్వలటంచుఁ గప్రపుక
వేదులు నేదులంచు నెలఁనిగులు నగ్గులటంచు రాజకీ
రాదులు వాదులంచు మణిహారము భార మటంచు నెంచుచుక
పైదలిపైఁ దలిర్చు తమిఁపర్వ సుపర్వవరేణ్యుఁ డుండఁగక. 88

ఉ. అచ్చట నాయహల్యయు విశయచ్చరవల్లభురూపనంపదత్
మెచ్చుచుఁ బచ్చవింటియెకిమిని లకోరికి నిచ్చ నొచ్చుచుక
నెచ్చెలిచాలు గొల్వ నవసీయహతాశనభూమమండలా
భ్యుచ్చయవేష్టితాగము తపోవనభాగముఁ గాంచె నంతటక. 89

సీ. ఉంఛధాన్యసమర్పితోర్వరాధీశార్హ
 సమస్తం పశ్యంతి కింఛిత్ మమభాగాంతే ♦ సైకతంబు
 గాఢవృక్షాంతే... త్రివేణీస్థితమానిధ్యతవల్లంబు
 పృథతచంద్రకవజ్జు ♦ రీతటంబు
 మునిబాలకానీతపునరంకురత్కుశ
 శ్యామికాణోమల ♦ శ్మృతలంబు
 పృషదాద్యహామన ♦ మేధమానపలతాశ
 ధూమగంధావృత ♦ వ్యోమభాగ

తే. గీ. మతిథిపూజార్హవస్తుసమార్జనైక
 సంగ్రహవ్యగ్రహమేధి ♦ సంకులంబు
 శాంతము నగణ్యపుణ్యని ♦ శాంత మగుచు
 శ్రమముల నణంచు గౌతమా ♦ శ్రమముజేరె. 90

కం. జలజాతాసనునాజ్ఞా
 కలకంఠిలక మపుడు ♦ గౌతమమునికి
 చెలంగి పరిచర్య సేయుచు
 ఫలకినలయకునుమనమిడు ♦ పాస యొనర్పె. 91

కం. తాళీహింతాళీకం
 కేళీవకుళామృనారి ♦ కేళీకుహళీ
 పాళీఘనకేళీవన
 మాళీతతి గొలువజేరె ♦ నాళీకముగా. 92

చ. అళికచ ముంగురుల్ గనిన ♦ యబ్జములందలితేంట్లు దూతె దొ
 య్యలిపలుకుల్ వినంగ బాద ♦ లంతట గోయిలదండు చేరె నె
 చెల్లికుచకుంభముల్ గనుచు ♦ జెట్లకు జక్రములెల్ల బాతె గో
 మలినడయందముల్ దెలిసి ♦ మానసము వడి జేరె హంసముల్. 93

సీ. అందముల్ త్రిభువనాః కందముల్ స్మరమూల
కందముల్ సరసమాః కందము లివె
తుంగముల్ పుష్పితసాః రంగముల్ వాసనా
రంగముల్ లలితనాః రంగము లివె
చారువుల్ నవకేసరారువుల్ 1 భా జిత
మేరువుల్ వికసన్న మేరువు లివె
సైకముల్ మధురసానేకముల్ కృతజనా
శోకముల్ పుష్పితాశోకము లివె

తే. గీ. పొగడనెగడిన మొగడల ధ పొగడలివియె
తుంటవిలుచంట నంటుల ధ నంటులివియె
కొమ్మచనుగుమ్మ యొమ్ముల ధ నిమ్మలివియె
కలికి! యీతోట చిగురువిల్కానికోట.

94

ఉ. బాల నిజంబు నీపలుకు ధ భాసిలుకొమ్మలు కొత్తడంబులు
రాలు రజంబు మందు బలు ధ నారికెడంబులపాళెలు ఫిరం
గీ లలపండ్లు గుడ్లు నలి ధ కీరచకోరమయూరపాళి యు
త్కూలబలంబు నైన మరుగోటయె యాయెలదోట చూడగన్.

చ. తెలివిరిపొన్న గిన్నియల ధ తేనియచుద్యము లాని సొక్కులన్
గులుకుచు మొగ్గచంటిలత ధ కూనలమోవుల నొక్కి ముద్దుకో
యిలపలుకుల్ చెలంగ నల ధ యింతులపయ్యెడ లొయ్యె దీయుచున్
దిలకపుఁ దావు లంటుచును ధ ద్రిమ్మరి తెమ్మెర గగ్గమ్మగొమ్మరో!

చ. కుసుమసమూహవాసనలఁ ధ గుల్కెడు నీ లతకూన యొక్కతా
పసతరుఁ జేరవచ్చె నదె ధ పద్మదళాయతనేత్రి, కంటివా
కుసుమసమూహవాసనలఁ ధ గుల్కెడు నీలతకూన యొక్కతా
పసతరుఁజేరి యుండుటిది ధ పద్మజ నానతిఁ గాదె కోమలీ!

97

చ. అమితమరందతోయముల ♦ నర్భ్యము సాద్య మొనంగియున్ మద
భ్రమరరవంబులఁ గుశలభాషణముల్ నవరించి వేడ్కతో
గమలజముద్దుకూతురని ♦ కై కొని నిన్ను వసంతలక్ష్మి ప
క్షముదగఁ బూజ నల్పేడు లఁసద్భినతంతుసహోదరోదరీ! 98

కం. దాడింబపండకై వెన
వేడెంబులువెట్టె జలుక ♦ విరిబోణీ, నీ
కోడెచనుగుబ్బగవకై
వేడుకఁ బడి తిరుగు నమరభిభుమదిఁ బోలెన్. 99

ఉ. అన్నులమిన్న శోకహరఁమాట యశోకసమాఖ్యఁ గాంచు నీ
సన్నతశాఖరాజమును ♦ సారెకుఁ దన్నెదవేమి న్యాయమే
కన్నులవింటిబోయకును ♦ గైదువు లిచ్చి సమస్తపాంథులఁ
మన్నిగొనున్ బలాశి యిది ♦ మన్నన కర్హమటే విలాసిని! 100

కం. నుమవుచు నీగతిఁ జడలన్
నమముల్ బిరియంగఁ జుట్టి ♦ నారీనివహం
బెడనంతఁ దన్నుఁ బొగడఁగ
నొడిగట్టెను మారుఁ డఖిలయువధృతిహృతికిన్. 101

నీ. మైనిగ్గుసాంపు సంప్రసవసంతములచే
బ్రమ్మతుమ్మెదబారుఁ ♦ బాటఁ దరిమి
సంకుమదామోదఁసహజవాసనలచేఁ
జలుకల నెల్ల దిక్కులకుఁ దోలి
లోలమానాపాంగ ♦ జాలకశ్రేణిచేఁ
బికజాలములఁ బికాపికలు చేసి
నెఱిగొప్ప నెఱకప్పఁనీలాభ్రపంక్తిచే
మదమరాళంబుల ♦ నదరఁ దోలి

తే. గీ. తావియుడివోని విరులు క్షతంబులేని
ఫలములు నచుంబితములైన ♦ పల్లవములు

నంచ లంచలఁగలఁచని * మంచినీళ్లుఁ

దరుణి యొసగంగ మునిపతి * తపము సేసె.

102

ఉ. ఆతరళాక్షియందము మహాత్తరమా కటిమందమున్ వహో
జాతగళస్మరందము నిజంబగు నెమ్మొయిగంధమున్ జెడం
గౌ తరితీపుచంసము మహామునిడెందము నొంపదాయె వ్రం
త్రే తరుణీవిలాసముల * ధీరులచిత్తము వత్తరిలునే.

103

కం. ఆనిష్ఠానిధినిష్ఠయు

భూసుతనుగు బ్రహ్మచర్యమును గాంచి యజం

డానాతిఁ బెండిసేసెన్

గానేతర ధైర్యఖనికి * గౌతమమునికిన్.

104

చ. సతతము నగ్నిహూత్రవరిచర్యయు దేవపితృవ్రతహీనం
బతిథిసమర్పనంబు మొదలైన గృహస్తవిధానమెల్లఁ బ్ర
స్తుతమతిఁజేయు గౌతమనితోడ నహల్య కృతానుకూల్యమై
సితి విలసిల్లఁ గాపురమునీయుఁ బురంధ్రులు సన్నుతించగన్.

105

కం. వనవాక్షి యిట్టులుండియుఁ ఇంకొకరు ఈ కవి గ్రంథము
బనిదీరినవేళ నొంటిపాటున బలసూర నగిన వాడై వాడిన
దను చక్కదనమె తలచున్ సుదీపదివిది. ౩౪ బాణి ౪౪ చుక
వనితల నమ్ముదురె శివశివా యెంతైనన్.

106

ఉ. జన్మములందు నిందు గుణశంసనముల్ విను సాదరంబుగాఁ
బన్నహవిర్విశేషములు * పాకవిరోధికి నిచ్చమెచ్చుగాఁ
గ్రన్నన నన్నుతింపు శచిఁకాపురమే కద కాపురం బటం
చన్నలినాయతాక్షి తనయందముఁ జూచి శిరంబు నూచుచున్.

107

ఉ. “వేళయెఱింగి కూడి రతిభేదములన్ దనియించి యల్లినన్
బాల్గిని బుజ్జగించి రసభావములన్ గరఁగించునాయకుం
డేల యదృష్టహీనలగు * నింతులకున్ లభియించు”నంచు నా
లోలవిశాలనేత్ర తనలోపలఁ గుందును వెచ్చనూర్చుచున్.

108

ఈ గ్రంథమును వ్రాసినది. పోతన ద్వితీయాశ్వాసమునందు 108 వాచకములకు 109 వాచకములు
ప్రస్తుతమున 109 వాచకములు. పోతన ద్వితీయాశ్వాసమునందు 108 వాచకములకు 109 వాచకములు

మ. ప్రమదారత్న మహల్య యింద్రుని మదిన్ ♦ భావించుఁ దోడ్తోన ధ
ర్మము గాదంచుఁ దలంచు నెంచినగతిన్ ♦ రానిచ్చునా దైవము
చు మదిన్ వేనరు నిచ్చవచ్చువిభతోన్ ♦ సొంపొందు టిల్లాండ్ర కే
లమరుంబొమ్మను నాడుపుట్టువున నాహా, పుట్టనొనా యనున్. 109

తే. గీ. కోరఁదగినట్టి కోరికల్ ♦ గోరవలయుఁ

గాని రాయలుగను కలల్ ♦ గాననగునె 110

వంగుండె నట్టి జనుడేడ, ♦ గంగయేడ?

యొల్ల నీవట్టివెతలని ♦ యూరకుండు.

110

మ. అది యట్లుండె నురేంద్రుఁ డంతట నహల్యాయ త్తచి తంబుతో
హృదయాంతర్గతచింతతో ననుదినోద్రిక్తానురాగంబుతోఁ
గదియంగూడని కాఁకతో నవిజహద్గంభీరభావంబుతో
మదనోన్ముక్తనవాతిముక్తశరసంపాతంబు సైరించుచున్. 101

చ. మదనుఁ డనల్పశీల్పకళ ♦ మాటికి నేర్పంగ రాగనంపదల్
కుదురుగ సంఘటించి యవిఁకుంతతభావనపేరితూలికన్
హృదయపుఁ బల్కయందు నవనీరజలోచనరూపవైఖరుల్
విదితముగా లిఖించుచును ♦ లేఖవిభుం డనిశంబుఁ గన్గొనున్. 112

సీ. అంగతావముడింద ♦ హరిచందన మలంద

నది మేనికాఁకచే ♦ నన్నియయ్యె

శ్వాసవేగ మణంప ♦ జలజ మాఘాణింప

నది కంఠసమ్మోహనాస్త్రమయ్యె

తనువుచెమ్మట దీర్ప ♦ దౌషారజలమార్ప

నది మారభోగివిఁపాంబు వయ్యె

డెంద మారటదీట ♦ నందనవనిజేర

నది యసిప్రతప్సాభా మయ్యె

తే. గీ. ముల్లుదీసినయెడఁ గొట్టుమొత్తిన్

లోకటి నేయంగఁబోయిన ♦ నొక్కటయ్యె

నువిదకొ, తామనంబగునో?

♦ ఉండుండు, పూజలు గాంచిపొండు;

సే

యవలయు పూజ నీవెఱుగఁవా?

—యన సిగ్గున నేఁగు నవ్వచున్. 116

మ. మునితో నింద్రుండు మాటలాడునపు డంభోజాక్షి కీలందె గ
ల్లన మైజల్లన మాట తోవక వితాళై యుండఁ దద్భావమున్
గని యాజవ్వని సిగ్గు పొడ్డిమయు శృంగారంబు లేనవ్వులున్
మొనయంజూచు నతండు చూచిన మరల్చున్ జూపు వేటొక్కడన్.

ఉ. ఈనళినప్రవాళములు ♦ నీకదళీతరు లీమహీస్థలం
బీనడబావి యీఖగము ♦ లీ లత లీక్రముకాభిరూప్యమీ
భూనుతపోమలక్ష్మీయు నఁపూర్వములంచు నుతించు వానవుం
డానలినాక్షిచక్కదన ♦ మాశ్రమవర్ణనగా మునీంద్రుతోన్. 118

ఉ. రంగదభంగవై భవము ♦ రాజిల యజ్ఞములందు నభ్రమా
తంగము నెక్కి యింద్రుండు తదాశ్రమవీధిని వచ్చుచో జెలిన్
ముంగటఁ జూచి కన్నులను ♦ మ్రొక్కు మనస్సున గోగలించు న
య్యంగన రెండునుంగని యనంగుండు పువ్వులువైచు కత్తికిన్. 119

కం. ఈగతి నింద్రుఁ డహల్యా

రాగతిరస్మృతశచీపురంద్రీరతియై

ద్రాగతివేలకృతస్య

రూపగతియై తిరిగె నానుఁపోసిన రీతిన్.

120

ఉ. కౌస్తుభచారువక్షు సితఁకంజదళాక్షు కళిందకన్యకా
నిస్తులనీలవర్ణ కమఁనీయ చరాచరమాననీయ ప
ద్మాస్తనకుంకుమాంక నవఁమండన దానవదర్పఖండనా
కస్తురిరంగ రంగపురఁకై రవపూర్ణ ఘరంగలాంఛనా!

121

కం. కుందారవిందసుందర

మందారసుక్తిరీ హార ధ మహితవిహారా

వందారుజనాభీప్సిత

బృందారకరత్న సమరభిన్న సవత్సా!

122

మత్త కోకిల.

చంద్రపుష్కరిణీతటంచల ధ చార చారణసన్నతా!

మంద్రసీరదమాలికానుకుమార మారశత్రోపమా!

సాంద్ర సత్కరుణానవామ్మత సార సారసలోచనా!

ఇంద్రచంద్రదినేంద్రముఖ్య సురేశ యీశవిభావితా!

123

— ధ గ ద్య —

ఇది శ్రీ పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీ విజయరంగ చొక్కనాథ మహి

నాథకరుణాకటాక్ష సంపాదిత గజతురంగ మాందోళికా ఛత్రా చామర

విజయనోహళ కాహళ భూరిభేరివిరుదధ్వజ ప్రముఖాఘల

సంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనాయక

తనూభవ శ్రీమీనాక్షీదేవీ కటాక్ష

లబ్ధకవితాసాంప్రదాయక వేంకట

కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన

యహాల్యాసంక్రందనంబను

మహాప్రబంధంబునందు

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

అ హ ల్యా స ం క్ర ం ద న ము .

తృతీయాశ్వాసము.

త్రై తరుణీనయనోత్పల
శీతమయూఖాభిరామ ♦ శ్రితజనవాంఛా
జాతప్రతిపాదన చణ
చేతోవ్యాపారనిరతి ♦ శ్రీరంగవతీ!

వ. అవధరింపుము.

2

కం. శ్రీయతుఁడగు జనమేజయుఁ
డాయతమతి నవలికథల ♦ నడిగిన మదికిన్
హాయి దలిర్పఁగ వై శం
పాయనుఁ డిట్లనియె లోకపావనచరితన్.

3

కం. ఇటులుండ నొక్కనాఁ డా
కుటిలాలక కడకు వచ్చె ♦ గొంకక ఘటనా
ఘటనానోవిదమతి యగు
జటినీమణి యొర్తు లలితనత్వరగతియై.

4

చ. పదముల యోగవాగెలును ♦ బాణితలంబున నాగబెత్తమున్
నుదుట విభూతిశేఖయు మన్మోఙ్గకటీతటిఁ గాఢచీరె పోన్
బొదివినయట్టి యొక్కమొగపున్ రుదురాకలదండ నందిటన్
పదనమునన్ మృదుస్మితము ♦ వర్తిలు యోగిని గాంచి భక్తితోన్. 5

కం. వందనమొనర్చి పూజల్
పొందికగాఁ జేసి వీరమున నునిచియు బా
లేందుముఖ! యెందుఁ బోయెదు
వెం దుండుదు విందు వచ్చు ♦ తేమి యటన్నన్. 6

ఉ. ఉంచును సత్యలోకమున ♦ యోగబలంబున నెల్లదిక్కులన్
గ్రొందుగ సంచరింతు శశిఖండకిరీటికిఁ దద్వహాటికిన్
మందరధారికిన్ రమకు ♦ మాటలబోటికి నవ్వరించికిన్
పొందికలం దెడటములు ♦ పుట్టిన మాన్పుదు వారు మెచ్చంగన్. 7

కం. వందనవని నిన్నన్ సం
క్రందనఁ గనుగొంటి నతనిఁ ♦ గనినంతనె నా
డెందము భగీలుమనియెన్
దందడిబడు వానిదీనదశ యేమందున్? 8

సీ. నిబిడోష్ణనిశ్వాసః ♦ నికరంబుచేఁ గల్పు
వనవాటి తాపింపువన్నె గాంగ నందుమి చూపుః
కల్పనలకల్పకందర్పవహ్నిచే
నెనఁగు వివాక యిట్టింకులింక
ధారాశనేత్రాంబు ♦ ధారాతీవృష్టికి
జలదసందోహ మాశ్చర్యమొంద
నత్యంతకఠినదీనాలాపములచేత
వజ్రమేనియు గుండెపగిలి యెడల

తే. గీ. కరుణయెల్ల బుమాకృతిఁ ♦ గాంచినట్లు
{ విరహతాపంబు మూర్తీభవించినట్లు }

కనుగొన్నమాత్రం రథవాస తాళి
విరహావ్యభోకకమిచిగానక

తలఁచి పలుకంగరాని దుఃఖశలఁబొందు

మఘవు నే నందుఁగనుఁగొంటి ♦ మచ్చెక్కంటి. 9

ఉ. ఎవ్వతెఱిఁపినో హృదయ ♦ మీభువనత్రయనాథునింతగా
రవ్వలఁబెట్టినట్టి యల ♦ రక్కసి యెవ్వతొ చూతమంచు నే
నవ్వల మధ్యకుంజకుహారాంతరసీమ నణంగియున్నచో
నవ్వలశౌనసుం డనియె ♦ నవ్వల నవ్వలమానవేదనక. 10

ఉ. 'ఏలస్మజించె దాని నను ♦ నేలస్మజించెను బ్రహ్మ దానికీ
లాలితరూపయావన కళాళాలితాంగవిలాసవిభ్రమం
బేల నొసంగె? బేలతనఁమేటికి నిచ్చె, మదియబుద్ధికి?
బాలితతోడ నామనవి ♦ బల్కెడువారి జగానఁ గానఁగా. 11

మ. 'కలలోఁ జూతునటన్న నిద్ర యెఱుంగక ♦ గన్నారఁ జిత్తర్వునక
దెలియం జూచెదనన్న బాష్పములచే ♦ నేత్రాబ్జముల్ క్రమైడిక
కలయక ధ్యానముఁ జేతునన్న మది నున్మాదంబు సంధిలైడిక
ఇలలోఁ దాళఁగరానితాప మహాహా ♦ యెట్లొర్చెదక జై వమా! 12

చ. 'కులుకుటూరూరపున్నడలు ♦ గుబ్బచనుంగవ గొప్పకన్నులుక
తొలుకరిక్రొమ్మెఱుంగుగమితో గమితోపమమైన మేనితో
నలయలివేణి లోవెలి నహర్నిశముక గనుపట్టుచుండియుక
జలగత చంద్రమండలము ♦ చాడ్చునఁ జేరికి నబ్బ దక్కటా! 13

మ. 'ధనికుక జేయును లోభివాని నెఱదాతక బేదఁగాఁ జేయు ర
త్యనభిజ్ఞుండగు నెడ్డెకుక మదనతంత్రప్రాధయకాదాని భా
ర్యనుగాఁజేయు నటన్నకోపమునఁ గాదా బ్రహ్మశ్రీర్షంబు ద్రుం
చెను శంభుం డటువంటి వానికి ననొచిత్త్యం బనక జెల్లునే? 14

కం. అని పలికి చిత్రఫలకం

బునఁ దనభావమున నున్నముద్దులగుమ్మక

దనువునఁ బులకలమొలకలు

పెనఁగొనఁగా వ్రాసి చూచి ♦ పేరెద నునిచెక. 15

కం. ఆరూపము నీరూపము

సారూప్యముఁజెంది యుండె ♦ జలజదళాక్షీ!

మారుఁడు స్వైరవిహారుఁడు

వీరనివారని మదిన్ వి ♦ వేకములఁచున్.

16

ఉ. 'మోవిని మోవిఁ జేర్చు, నది ♦ ముద్దిడకున్నను మ్రొక్కుగేల, ని
చ్చావిధిఁ గొగిలించు, నది ♦ చన్నలనొత్తమి వెచ్చనూర్చుఁ జే
నీవిక నంటు హత్తమికి ♦ నెవ్వగఁ బొద్దుచు బూవుఁబొన్నపై,
దైవముఁదిట్టుఁ దిట్టుకొనుఁ ♦ దన్నినుఁ దిట్టును జెట్టుమూర్ఖిలున్. 17

చ. 'యమవరుణాదు లెవ్వనికటాక్ష మచేత యెసర్తు రాగమా
గ్రములు యదీయరూపగుణకర్మము లెన్నును వందివై ఖరిక్ ^{దమునికాక్ష}
హిమకరసోదరీరమణుఁ ♦ డెవ్వని వాకిటికార్యకర్త యా ^{కాంక్ష}
యమరవరుండె ఖోరె నిను ♦ నంగన, నీదగుభాగ్య మెట్టిదో! 18

చ. 'కొనరులొ చెక్కు నొక్కుటలొ ♦ కూకిరవల్ పలికించి పల్కుటొ
యొసరియల్కలో నయములో రతిసుద్దులొ వింతముద్దులొ
పసఁ దొడనందుపొందికలొ ♦ వాతెరకూర్పులొ ప్రక్కమార్పులొ
రసికతలేనిగేస్తురతి ♦ రామకు నేమిసుఖంబు డెల్పుమా! 19

చ. 'వ్రతములఁ గృత్రహోటి నుపవాసములన్ దనువుల్ కృశింపఁగా
మతి నరతిన్ శిరోవృతిని ♦ మానముతో మొగమొరగా వడిన్
షితరులయవ్వ దీలెనని ♦ పింతురు యావనమత్తకాశిని ^{భక్తి} ^{విప్ర}
తతిహృదయంబు నేచుబలు ♦ తాపసులన్ బసులంచు నెంచుమా! 20

సీ. 'నేటి కమవాస్య ♦ నేటికిఁ బున్నమ

నేటికి సంక్రాంతి ♦ నేడువిషువు

నేడు వ్యతిపాత ♦ నేటికి వైధృతి

నేటికి మన్వాది ♦ నేటికిఁ దిధి

నేటి కేకాదశి ♦ నేటికి ద్వాదశి

నేటికి శివరాత్రి ♦ నేడు వ్రతము

నేటికి ఋతుకాలనియమంబుదప్పెను

శ్రీ. నేటికి బోనిమ్ము ♦ నేటి కోప

తే. గీ. మనుచు దినములు గడపుచు ♦ నలనులై న

పాపజాతులు పెండ్లాడి ♦ పాలవంటి

వయసు వమ్మొనరింతురు ♦ వనితలకును

బుడమి నిల్లాలిపుట్టుక పుట్టనగునె?

21

చ. అనుటయు నర్మకోపదర్శనవిలాసలనన్ముఖాబ్జయై

యనియె నహల్య యిట్లనుచు ♦ “నమ్మకచెల్ల! యిటాడఁ జెల్లునె?

నను నటువంటిదానిఁగ మనంబునఁ నెంచెదో యెంచకున్న నీ

యనువున నందువా యెఱుఁగఁవా మగువా, నను నాదుచిత్తముక. 22

ఉ. ‘ఎవ్వరి నేను మున్ను మొగఁమెత్తి కనుంగొనఁ జూచినావు! నే

నెవ్వరి చెంగటఁ నిలిచి, ♦ తెవ్వరితో నగి, తేమిచేసితే

నెవ్వతె నిందుఁ డెవ్వఁడు బల్లి! ననుఁ బోటికి నిట్టిసుద్దులా

యివ్వనిమూలనున్న నను ♦ నేటికి ముంగిటి కీడ్చెదే చెలి!

23

ఉ. ‘వేది యలంకరించుటయొ ♦ వేల్చి కమర్చుటయో హవిస్సులక

బోధిగఁ జేయుటో కుసుమముల్ గొనితెచ్చుటో దేవపూజ క

గోదకమాహరించుటయొ ♦ యగ్మలి, మా కిటువంటి సుద్దులీ

బోదలదానఁ గాను ననుఁ ♦ జల్కనఁగా నెదలోఁ దలంపకే.” 24

తే. గీ. అనిన యోగిని యెల వగఁవంకురింప

“ఘనకచవు శైలకుచవు సై ♦ కతనితంబ

వేను నినుఁ జల్కఁగానెతుఁనే మృగాక్షి!

పంచకన్యలలో నెన్నఁ ♦ బ్రముఖవీవు.

25

ఉ. ఎంతతపంబు సేసిన మతంతపతివృత్తిని నున్నఁదా

నెంతకృశించినక వృత్తములెన్ని యొనర్చిన నెన్ని పుణ్యతీ

రాంతరముల్ చరించిన నొఱయారికి రూపవిలాసవంతుడౌ
కాంతునిఁ గొల్గిలించిననుఁఖంబు లభించునటే విలాసిని!

26

ఉ. ఎందును సంచరింప కఱఁలేంద్రియముల్ సుఖమొంద డెందమున్
బొందుగఁ దన్నుదామఱవ ఁ బుద్ధి కగోచరమైనయట్టి యా
నందము బ్రహ్మ మందు రది ఁ నవ్యవయోనవమోహనాంగియా
చందనగంధికిఁ దొరకుఁ ఁ జక్కనిమక్కువకాఁడు చిక్కినన్.

27

ఉ. చేతన మాటయే యరిది ఁ చేతనమైన మనుష్యజన్మ ము
త్యాతతపుణ్యలభ్య మటుఁలెనను స్త్రీజననం బలభ్య మా
జాతికిఁ గామమున్ సురతఁసౌఖ్యము హెచ్చుది పోవఁద్రోచినన్
పాతక మాతృహత్యకు సమం బగుపాతక మొక్కటున్నదే?

28

ఉ. వారక నత్తగారి కనుఁబ్రామి, నిజేశ్వరు మోసపుచ్చి యా
యీదునుమారు నై నఁబడి ఁ యందరికన్నిఘటించి యాత్మఁదాఁ
గోరిననాథునిం గలసి ఁ కొల్లలుగా నుఖమందకున్న నా
సారసపత్రనేత్రి యెలఁజవ్వనమేటికి జన్మమేటికిన్.

29

సీ. కాంతుదంతక్షతిఁ ఁ గాంచనిమోవియు

మోవియే చల్లమ్ముఁగోగ్రివిగాక 'ఈ చంద్రుడే
నీరసుండు బట్టని ఁ చన్నులు చన్నులా ఈ డేటికిన్'

యల మేకమెడచన్ను ఁ లంతెగాక

ప్రాణేశుఁ డనుభవింపని యావనమ్ము యా

వనమటే నిజమ యవ్వనము గాక

పతిమేన మకరికల్ ఁ వ్రాయనిప్రేళ్లును

ప్రేళ్లటే కలజువ్వి ఁ వేళ్లుగాక

తే. గీ. చంద్రకిరణమ్ము సోకిన ఁ చంద్రకాంత

మనఁగఁ బదియాఱుకళల జిమ్మనికరంగ

కరఁగి కరఁగించి కాంతునిఁ ఁ గవయకున్న

నారి నారియటే వింటిఁనారి గాక.

30

ఉ. ఏలనె జాలి సర్వజగదీశ్వరుడైన సురేశ్వరుండు ని
 న్నేలఁదలంచె మేలు గనఁవే వినవే యరచేతికబ్బులి
 బ్బేలను బేలనుం బలె బలే పలుకందొరకొంటి వైన నీ
 యెడలకీలు నొకిం తెఱుంగుదు వక్త్రీలానరింతు విక్తీ లనేటికే?

81

చ. చిలుకలకొల్కి, నీసాగను చిత్తరువందునఁ జూచి కన్నులన్
 1 బలవల నీరునించి తలఁవంచి తలంచి భ్రమించి మించి హా
 వలపుల కేమినేతు సని యి ప్పార్థనచేయు నుమామహేశులన్
 బలరిపుఁ డమ్మహామహుని యి భావ మదేరు యెఱుంగఁబల్కువే.” 82

కం. అనిన నహల్య యొకించుక
 నునుజెక్కుల నవ్వదోచ యి నూల్కొన నీకన్
 అనుఁ దా ననుతాపనతా
 ననతావనతాంగి యగుచుఁనవమధురోక్తిన్.

83

నీ. ‘స్వర్ణచిత్రవిచిత్ర’వర్ణమందిరములా
 యీవర్ణ సదనంబు యి లింగ్రునకును
 సురసిద్ధసాధ్యభాసురదివ్యవీధులా
 యీయాశ్రమంబు దేవేంద్రునకును
 వరకల్పనాకల్పకరకల్పతరువులా
 యీవృక్షములు నందఁ నేశునకును
 పటుదాన సందానబహుమానగజములా
 యీమృగావళులు మహేంద్రునకును

తే. గీ. రమ్యసౌందర్యవరకళాప్రాశ్నిములును
 గలిగి చెలఁగినయింద్రాణిఁ యి గాను నేను
 ప్రేమ నాపైని శక్రుఁ డేరితిఁ బూనుఁ
 గొల్పవలపులు వలవరే యి కుతలపతులు.

84

నీ. రంభకై వడిఁ గంబుఁ రాగుల్కువల్కుల్లో
 తమిఁగూర్చువలపులో ♦ తారరీతి
 నూర్వశించదాన ♦ నొరపొందుచిన్నెలో
 రక్తిఁగుల్కుటా మదాఁలసవితాన
 శశిరేఖయందాన ♦ సకలకళాప్రాధౌ
 ఎదురొత్తులిచ్చుటో ♦ హేమలీల
 మంజుఘోషనిరూఢి ♦ మణితానుకూల్యంబా
 మానలీలలో ధాన్యమాలినివలె

తే. గీ. నెటిఁ దిలోత్తమగతి నతిఁన్నహగరిమ
 నెనయుటో నాగరికరీతి ♦ యింతలేని
 తపసియిల్లాండ్రిపై బాళిఁ ♦ దగిలి మిగుల
 వగలఁ జెందుదురే తమవంటిదొరలు. అను బాకీర్
 వారలు-శిష్యుల

కం. సతికిన్ మును జేవట్టిన
 పతి నొక్కరుఁ దక్క నితరుఁ ♦ బాటించుట సం
 గతియటవే నీ కెంతటి
 మతిదిటవే యిట్లు నుడువ ♦ మర్యాదటవే! 36

ఉ. నావుడు యోగినీరమణి ♦ నవ్వుచు 1 నెచ్చెలి కొప్పు దుప్పుచున్
 “నావచనంబు వేదవచనంబని యెన్నుము బొంకెఱుంగనే
 నీవు జనించినప్పుడె నుఁ రేంద్రుఁడు నీదగుచెట్టఁబట్టి నాఁ
 డీవీధి యాను గాదనిన ♦ నీవె మునీందునిచే నెఱుంగుమా! 37

కం. అది సూక్ష్మరూపమంటే
 నిది యాతనిసూలరూప ♦ మిదియదివేతా!
 మదనాశుగసదనాయిత
 హృదనాగతధైర్యవయ్యె ♦ దేలా బాలా! 38

సీ. పతులఁ గాదనుచు గోపాలుతోఁ బోయిన

పెట్టిన హిదబుల గొల్లయిల్లాండ్ల కే ధోదువ వచ్చె
 గనుపెట్టె బాకకనీ ధవు లేవు రుండ నాధరవవానిఁ గోరిన
 పట్టినవీ నాభాయనికి నేమి ధ నయము తగ్గె
 పుటికాద్వయికి నొక్క ధ కాంతు చెంతకుఁ జేరు
 పోలోమి కే పాటి ధ పదవి దప్పె
 మగని న టుంచి మా ధ ర్మగని వెంబడిఁ జన్న
 తార కే యిల్లాలితనము తగ్గె

తే. గీ. వారి కెవ్వారికిని లేని ధ యారు దూరు
 నీ తలనె వ్రాసినే ధాత ధ నికృతిచేత
 నిశ్చలానంద మొందుము ధ నెమ్మి నేడు
 నలినలోచన! దేవుఁ ధున్నాడు నాడు.

39

తే. ఇంతులపాపముల్ పతుల ధ కింతయె గాని పగ్గనకి లేదు కా
 సంతయు వారి కంచు స్మృతు ధ లన్నియుఁ బల్కును కా దటంచు నిం
 తింతయుఁ గల్గె నేని ఋతు ధ వెన జనున్ మతి చింత యేలనే
 కాంతకు సమృతం బయిన ధ కాంతునిఁ బొందుటె యొక్క నేరమా? 40.

కం. రాజీవాక్షి, 'యహల్య

యై జార' యటంచు నాగధ మాగ్నిస్తుతుడౌ

నాజిహ్ననెనయవే 'యో

పాజారమిదంప్రియ' మను ధ చదు వెఱుగవతే!'. 41

కం. జటినిమణి యిటులాడిన

కుటిలాలక యిందున్ నెనయుధ కోరిక పొడమ౯

దటుకునఁ బతిభయ మెసఁగఁగ

నటునిటు ననలేక శబలితాశయ యగుచు౯.

42

ఉ. కూరలు కందమూలములు ధ కూళ్లు తలంటులు గారనూనె మా
 చీరలు నారపట్ట కయిధ నేయుట మాకులమందె లేదు కాం

తారమునక జరించుట తృణంబులమీఁదఁ బరుండుటల్ మముం
గోరెడువారలుం గలరె ♦ కోమలి, నీదువివేక మేమనక. 43

చ. మదనుని గుమ్మితీమొనలు ♦ మాటికి మర్మములంటఁబొటినక
వదలనికోరికల్ మొలిచి ♦ వర్ధిలి డెందమునందె డిందినక
ఘృహృదయము తాయి చేసికొని ♦ యింపుఁ దలంపక యుండఁగాఁ దగున్
గదలఁ దరంబె యొక్కనికె ♦ గంతము జాపిన కంబుకంఠికిక. 44

ఉ. అద్దములోనఁ దోచు ముడు ♦ పందనిమౌనిఫలంబు కోవపుక
గద్దరిచిల్వచేబడిన ♦ గందపుదీవె మహావిషంబులో
నద్దినపణ్ణెరంబు మగనా లది కొంచెమునక లభించునే
సుద్దులు వేయునేల బలసూదనుతోఁ దెలియంగఁబల్కువే. 45

సీ. చక్కనివాఁ డింటిఁచాయకు వచ్చిన
మామగా రూరక ♦ మండిపడును
పుట్టింటిలో నొక్కపూట యుండఁగ రాదు
కత్తికోతఁగఁబోరు ♦ నత్తగారు
నిమిషంబు పొరుగింట ♦ నిలిచియుండఁగరాదు
పట్టుకార్లఁ బట్టునువదినగారు
కడకుఁబోయిన నొక్కకడ నుండఁగారాదు
మఱదలు కొండేలమూరిబసివి

తే. గీ. తోడికోడండ్రు చూపోవ ♦ కాదుకొండ్రి
1వట్టపగ బట్టి పోరాదు ♦ బావగారు
జారనంగతిఁ గాంక్షించు ♦ చంద్రముఖికి
నత్తగారిల్లె కారాగృహంబు దలంప. 46

కం. భావమున నేమికిటుకో
నావంకనె చూచుచుండు ♦ నామగఁడెపుడు
2రావశమో పోవశమో
3యీవని కెవ్వనికై న ♦ నిందునిభాస్య! 47

కం. కాదని నీమొగమోటకు

నేనయినా మంచి దంటి నేనియు రతికే

భీదము నతని నెవ్వతె

మేదిని మెప్పింపనేర్చు ♦ మేలిమితోడన్.

48

కం. తారావధూటి యొక్కతె

తారాపతి యొక్కరుండు ♦ ధన్యులు జగతిన్

వారివలె సాహసింపఁగ

నేరికి శక్యంబు మగల ♦ కింతులకై నన్.

49

కం. నామనవిగఁ దనపై నిక

నీమమతలు మానుమనవె ♦ యెవ్వరి కెవరే

కామువెతల్ నావలె ను

త్రాముని సై రింపుమనుము ♦ తామరసాక్షి!

50

ఉ. చుక్కలజేనిఁ గంతుని ను చుక్కను చక్కదనంబుగల్గు మా

చక్కనిసామి పాదజలజాతము తొదలఁ జేర్చి మ్రొక్కితిన్

చిక్కఁగఁ గాఁగిలించితిని ♦ సేమము వేడితి నేడనున్న నీ

ప్రక్కనె యున్నదాన నని ♦ భావమునన్ నెనరూనఁబల్కవే.

51

సీ. తనగుణంబులు విని ♦ ఘనమైన పులకలఁ

గడిమిపూవులగు త్తికరణినుండు

తనరూపు భావించి ♦ తనరినచెమటచే

మధుసిక్తపద్మిని మాడ్కినుండు

తన విలాసమునెంచి ♦ దర్పకజ్వాలచే

గనకశలాకనఁ ♦ గరఁగుఘండు

తనపొందికఁ దలంచి ♦ తనువెల్ల జలనఁ

జితార్పితాభని శ్లేష్మనండు

తే. గీ. జేతనంబయ్యు నేను నచేతనముల

సరణి విరహాఖ్యకల్పావసాన జలధిఁ

జేత నీదుచుఁ బొరంబుఁ ♦ జేరఁగాన

ధరణి మగనాలికంబుఁ బాఠకియుఁ గలదే!

52

మ. విరుల్లెల్ల ప్రదరంబులయ్యె విధురుగ్గీచుల్ దలంపంగ బం
ధురహేతిప్రకరంబులయ్యె నభినందోహంబులెల్ల భయం
కరదుర్వారశీలీమఃఖ ప్రతతులై ♦ కన్నబై నేదిక్కులల్
మరుడయ్యెన్ సుఖ మెప్పుడో కలుగుటల్ ♦ నాతాపముల్ దీఱఁగన్.

సీ. ఎన్నఁటికోకదా ♦ యెమ్మెకాని కరంబు

లెత్తి నాకన్నుల ♦ నొత్తుకొందు

నెన్నఁటికోకదా ♦ హృదయేశుసందిట

నివ్వటిలెడు ప్రేమఁ ♦ బవ్వలింతు

నెన్నఁటికోకదా ♦ వన్నెకానియురంబు

గబ్బిగుబ్బులఁ గ్రుమ్మి ♦ కాఁగిలింతు

నెన్నఁటికోకదా ♦ యేలినసామికి

నందంపువాతెఱ ♦ విందొనర్తు

తే. గీ. నెన్నఁడోకద వగకాని ♦ కింపుమెఱయఁ

కంతుకయ్యంపువెంతలుఁ గానుపించి

హవును చెల్లింతుఁ జెలులలో ♦ నతిశయింతు

ననుచు నేనుందు నీయాన ♦ హంసయాన!

54

తే. గీ. ఏబరాధీనఁ గావున ♦ నింతవంతఁ

గ్రాఁగుచుండంగవలసెను ♦ గాకయున్న

నెఱకలను గట్టికొనియైన ♦ నెగసివచ్చి

తనయెదను వ్రాలినా చిల్కఁ తాళివలెను.

55

ఉ. భారములాయెనమ్మ కుచఃపాళికి హారము లేమిసేతు ని
సారము లాయెనమ్మ కుచఃసారము మన్నభభూతభీమహం
కారము లాయెనమ్మ కలఃకంఠనినాదములమ్మచెల్లె, నా
ధారము లాయెనమ్మ పరిఃతాపభరంబులకెల్ల బ్రాణముల్.

56

ఉ. పట్టగఠాని మోహమునఁ ♦ బై కొని తోచినవెల్లఁ బల్కితీ
మట్టునఁ గట్టిపెట్టు మిది ♦ మానసమందె ధర్మిలోపలఁ
పుట్టని యట్టిబిడ్డలకుఁ ♦ బూసలు గట్టుదు రమ్మలక్కలే
గుట్టన నుండుదాన నతి ♦ కోపనుఁ డింటిగృహస్థ యోగినీ!

57

కం. నాతల్లి వీవు నీతో

నాతలఁపేమిటికి దాఁచ ♦ నాతీ, మాయించు

టాతఁ డెప్పుడె నఁ గలసిన

నాతనిఁగాఁదలఁతు ముకుళి, తాక్షి ద్వయనై.

58

తే. గీ. అగ్నిహోత్రాల వేళాయెనమ్మ! నీవు

పోయిరమ్మని వంపి యాపొలఁతియుండ

సంభవించును దోషాధికార మింక

గనుఁగొన ననర్హమని సూరికన్ను మొగిచె.

59

నీ, కరిఘటాహాలివటాశరభటాయసకటా

హములనై ల్యము పొంత ♦ నణఁగఁద్రొక్కి

హరిశిలాభరజలాకరపికార్పకకలా

మితకాంతినంతతి ♦ మితము చేసి

ఉరగరాడ్గరదురాధరధరామితశరా

సితరుచిప్రాచులచేరి చేరి

అళివిభాసురవిభాహరివిభాతులితభా

సంతతాభ్యుదయముల్ ♦ సంతరించి

తే. గీ. యిససుతాపింఛతాఫింఛవనదనికర

ఖంజనాంజనగిరి నీలకంజపుంజ

జంబుకాదంబసైరిభాడంబరములఁ

దాండవించెను దమము భూమండలమున.

60

చ. తెలుపును నల్పు దిక్కులు విడిదిక్కులు మేరునగంబు సరపం
బిలయు నభంబు దూరము సమీపము హస్తము దీర్ఘమున్న సం
జ్ఞలు గల సృష్టి నేమిటి కొనర్చితి నంచు విరించి యెంచగాఁ
బ్రళయవయోధు లొక్కమొగిం బర్వినటుల్ వెనఁబర్వె జీకటుల్.

చ. మదననిదాఘతావముల ధ మాన్పు ఘనాఘనసంఘమోయనన్
గదిసె మహాంధకారములు ధ కాంతగవేషణతత్పరాత్మలై
కొదుకుచు నందులన్ దిరుగు ధ కొమ్మలు బెక్కుమెఱుంగులై రిలన్
వదలనివర్షమయ్యె నిశి ధ పాంథజనంబులకున్ దురంతమై. 62

తే. గీ. తావము లణంగె భూతసంతతతు లెసంగ
నతనుధర్మపరిస్ఫూర్తు ధ లతిశయించె
నుత్తమస్థితిమించెను ధ నుత్తమముగ
ఖరకరాభావమే శుభంకరము ధరను. 63

చ. ఒకమగనాలు మాఱుమగఁ ధ దుండునికేత మెఱుంగకే తమో
వికలత నొక్కెడన్ నిలువ ధ వేఱొకతంచుఁ దదీయభర్త యా
సకియనె కౌగిలింప నది ధ జారుఁ డటంచును జారయంచుఁ దా
రొకరొకరిం దమిం గలసి ధ రుద్ధతి మన్మథుఁ డుబ్బి యార్వంగన్ 64

చ. వెడవిలుకాని వేదనల ధ వేగుచు దుర్విటు లేఁగఁ జీకటిన్
గుడిసెలు పంచలున్ వెడలి ధ కుంటియు గ్రుడ్డియు భుగ్గు రుగ్గు ము
ట్లడిగినయింతి మున్ను వల్లయోత్కరశబ్దనివేదితాత్మలై
బడిబడిఁ బైఁడిఁదీసిరి తమం బఖిలోత్తమమంచు నెంచుచున్. 65

ఉ. కప్పలకప్పడంబులును ధ గస్తరిపూతలు చాలు నివ్వడే
చొప్పననేగినన్ మనలఁ ధ జూడగలండ్ల త్రిణేత్రుండేనియున్
ముప్పదినాళ్లు నీదృశతమోవృతి సేయఁగరాదె బ్రహ్మయం
చప్పనుచీకటిన్ వెడలి ధ రారటమై కులటల్ తటాలునన్. 66

కం. ఆయామవర్తి మునివరుఁ

దాయామము నిగమసంహితాభ్యాసకృత

వ్యాయామశ్రాంతమతిః

సాయామతరుచ్ఛదా స్తుతాజినశయ్యః.

67

మ. పవళింపక రమణీశిరోమణి రతిః ప్రారంభసంరంభతః

ధవుపాదంబులు పట్టి యొత్తెడువితాన గోరు సోకించినన్
 నవలా, నీదుచెఱంగుమాసి పదియార్ నాల్గయె గాలంబు ద
 ప్పే వృథాదోషమిదేల మానుమన నవ్వేళక విలోలాత్మయై.

68

కం. త్రిదశాధిపుడై తే గద

యద నెఱుంగుచు గోర్కెడిర్చునని తనలోనన్
 మదనాశుగ మదనాశుగ

మదనాశుగధాటి కదిరి మానిని మునితోన్.

69

శా. “బౌలెం డంతకుమున్నె మాకుఁ బనిలే ♦ దాచోదనే; నిద్రపై
 బాళిన్ మీపదమూలమందు శయనింపక వచ్చితిన్ జోలి చాల్
 చాలుం బొమ్మని యల్క మాఱుమొగమై ♦ చంద్రాస్య నిద్రింప న
 వ్వేళక శ్రాంతమహర్ణవం బనఁగ సంవేశించె నహ్మనియున్.

వ. తదనంతరంబ.

ఉ. యోగిగతిః సురేంద్రుఁడును ♦ యోగ మొనర్చి తదీయసూక్తిపై
 యోగజరాజగామిని వియోగదశక విని దాని చాతురీ
 యోగము మెచ్చి కంతుని నియోగము నొదలఁ దాల్చియంత సం
 యోగము సాహసక్రియఁ బ్రయోగమునేయఁగఁగూడదన్ మతిన్.

72

తే. గీ. కోడిగవుఁ గంతుయాతన ♦ కోడి వజ్ర

కోడియై కూసె “గొక్కారోకో” యటంచు

మాని మేల్కొని వామన ♦ స్మరణ దనరఁ

గాల మరయక మునుగంగ ♦ గంగకరిగె.

73

కం. గౌతమవేషమున బెడం

గౌతమకము మీఱ నిర్జరాధీశుఁడు బా

గౌ తమమునఁ జేరం జని

గౌతమసతికరముఁ బట్టె ♦ కాతుకమెసఁగె.

74

తే. గీ. “కొమ్మ యొకపుంజు తన పెంటిఁగోడిదలఁచి

పాపం - కూసెఁగా కది వేకువఁగోడిగాదు

ప్రొద్దు వొడువంగఁ దద్దయుఁ ♦ బ్రొద్దుగలదు

ముద్దుగా శయ్య కరుదెమ్ము ♦ ముద్దుగుమ్మ!”

75

చ. అనిన నహల్య శంక మది ♦ సంకురమందఁగ మందహాసయై
యనియె ‘ముసీంద్రవేషమున ♦ నాశతమన్యుడొ కాక యన్యుడొ
ననుఁ జెనకంగవచ్చె మునిఁనాథుఁడు గాఁడని ప్రేమయున్ భయం
బెనయఁ గరంబుఁ దీసికొని ♦ యిట్లనియెన్ గిలికించితంబుగన్.

76

చ. ‘రతిపతి యంపఱంపముల ♦ రంపునఁ గంపమునొంది నేను మున్
రతికయి వచ్చి మచ్చిక లొనర్చినఁ బేర్చినచర్చ ‘నొప్పనే
ఋతుదివసంబు దప్పెఁగడఁకేఁగు మటంటి విదేమి యివ్వు డీ
గతి బతిమాలె దెవ్వఁడవొ ♦ కల్లుచెల్లవు పల్కు’నావుడున్.

77

తే. గీ. ‘అలశతానంద1గురుఁడ గోఁత్రాధికారి

పరుల శతకోటియుక్తుల ♦ భంగవజతు

నాత్మభూసన్నిధిని నీకఁరాంబుజంబుఁ

గాంక్షఁ బట్టితి నన్నెఱుంగవె మృగాక్షి!

78

చ. అతివల జాతిచేష్టితకఁశాన్పదమర్మవిభేద భేదియై
జతనగు జన్మనంబు డిగఁజాఱకమున్నె యథేష్టభోగముల్
ప్రతిదివసంబుఁ జెందకయె ♦ బాలిశుఁడై న జనుండు పిమ్మటన్
గతజలనేతు బంధనము ♦ గాఁ దలఁచున్ విషయోపభోగముల్.

79

కం. ఋతుకాలదినములై నన్

ఇతరదినములై న మఱియు ♦ నేదినమైనన్

వృద్ధః వితనేయక రతికేళీ

ప్రతియగుకృతికఘమురాదుఁవనితాఁయనుడున్.

80

కం. శ్రేష్ఠార్థముఁ దెలిసి నిజా

శ్రేష్ఠార్థము వచ్చె నలశఁచీవతి యనుచున్

యోహరత్నంబు తదా

భావణకౌతూహలాను ♦ భావాన్నితయై.

81

ఉ. 'నాపయి నింత ప్రేమ మునిఁనాధున కెన్నఁడుఁగానఁ గావునన్
నాపతి పీపుగావు కుహఁనాకృతి వెవ్వఁడవో యెఱుంగ నీ
రూపముఁ జూప కూఱక మఁదుల్గొని బల్మి యొనర్చితేని నే
సైఁవ నిజంబు పల్కు మిఁకఁ ♦ జల్లకు వచ్చియు ముంత దాఁతురే?" 82

చ. అనుటయు జాళువామినుకుఁటంచులదుప్పటి వలెవాటుతో
ననుపమ తారహారకటఁకాంగదముఖ్యవిభాషణాళితో
ఘనఘనసారసంకుమద ♦ కల్పకమాల్యకదంబకంబుతోఁ
గనఁదగియెన్ శచీవిభుఁడు ♦ కంతువసంతగతిన్ నిజాకృతిన్. 83

ఉ. ఆలలితాంగి యానురుచిఁరాంగునిఁ గన్గొనినంతఁ జెమ్మటల్
గీలుకొనంగ మేనుబులఁకించ నకించనధైర్యయై మదిన్
జాలియు బాళిఁ దత్తరము ♦ నానఁగ నానఁగ నా నగారి ను
స్థిలదపాంగనీల సలిఁసీదళరాజినిఁ బూజ చేయుదున్. 84

ఉ. దేవ, శచీమనోరమణ, ♦ దేవర వచ్చినదేమి?

నీదు శో

భావిభవంబుఁజూడ;

వనఁవాసినికేమిటి చెల్లు?

రన్న మే

తావున నున్న నేమి?

వనిఁతానవమన్మథ, నాపయిన్ గృహో

దాభవఁనానతిచ్చెదవు!

♦ భావజునాన నిజంబుపల్కితిన్.

85

కం. "నామగనివేషభావల

నేమిటికి ధరించివచ్చి ♦ తెఱుంగఁజెవుమా?"

“నీమగనిరూప మాటకు

నమోప సంఖ్య 710

పైమాటలు నడవవలదె ♦ వేరకజగంధి!! 4.37 86

కం. “తగవా యిటువలె బల్కంగ

మగనాలను నేను భువనమాన్యుడ వీవు

నగరాజదమన, నిన్ను

నగరా యిట్లయిన సురలు ♦ నగరావళుల.

87

కం. అని పలికి యళుకుఁ గులుకు

నునుసిగ్గును రాగరసమునూల్కొనుచూడ్కి

గనుఁగొనుచు నవలఁ బోవఁగ

జని యడ్డముసొచ్చి పాకశాసనుఁ డనియె.

88

చ. “నిలు నిలు మోలతాంగి, కరుణించవె చంపకగంధి, సిగ్గు

చిలుకలకొల్పి, యంజకవె ♦ చిత్తజుహువులముల్పి, నీపయి

వలచితినే మృగాక్షి, పెరవాడనటే శుకవాణి, యేనిక

నిలువఁగలేనె చాన, నను ♦ నీదగుబంటుగ నేలవే చెలి!

89

శా. నామీదఁ దయసేయవే పలుకుపంతంబేల వే యేలవే

మోమోటం బొకయింతలేక నకి, నీ ♦ మోమైననుం జూపవే

నీమో వించుక నొక్క నీయఁగదవే ♦ నీప్రక్కకు జేర్చవే

యేమై నాపలుకాడఁచు వెత నే ♦ నెందాఁక సైరింపుదు.

90

కం. అనుచు బలరిపుఁడంతటఁ

జనవును బలిమియును నెవరుసైఁగలుఁ దోచ

దనకరముల వనితామణి

చనుమొనలకు వేగఁ జాచఁ ♦ జాన యిటాడె.

91

చ. “సరసము చేయరాకు నును ♦ జన్నులపైఁ జెయి వేయఁబోకు ని

ల్వరమని నల్వరు వినుకులగ గడునిందలు గట్టి యెందుకు

వెటవకయామకొందు రవివేకమున వల దేల వాదు ని

ర్జరపతి! చాలుఁజాలు మునిరాజు విన మతి మోసమయ్యెదు.”

92

చ. “మునివతి కోపగించినను ♦ మోసమటంటివి మోసమేలనో
వనిత, యతఁడు నిష్క్రవతి ♦ వాహిని కేఁగెను దానమాడ నీ
మనసు కరంగఁగావలెను ♦ మక్కువతో ననుఁ గొనిలించి నీ
ఘనగళశబ్దమంత్రములఁ ♦ గాయజభూతముఁ దోలఁగావలెన్. 93

ఉ. దూరపుఁగొండలున్ నునుపు ♦ దోచునటన్నది నిక్కమాయె నో
వారిజగంధి, నీమనసు ♦ వచ్చునటంచని వచ్చినాఁడ ని
స్సారము చేయఁగాఁ దగదు ♦ చక్కన గా దిది లేనిపోని యీ
బీరములేల నాదుమనఁవిన్ వినవే ఘనవేణికామణీ! 94

ఉ. చేర్పము కౌగిటన్ వడిని ♦ జిక్కులు బెట్టకు కంతుకాక చ
ల్లార్పఁగ మోవిపానకము ♦ లానఁగ ని మ్మిదివేళ శయ్యకుం
దార్పము జాగు నేయకవె ♦ తామరసాక్షి మరుండుసాక్షి కం
దర్పని మందిరంబునకు ♦ దండము దండము మాటి మాటికిన్. 95

చ. సతతము నీగుణంబులను ♦ జక్కఁదనంబును విందుఁగందు సం
గతిగ ననంగ సంగర ముఖంబునఁ గోరిక దీర్తువంచు నే
మతిని దలంచి నీకడకు ♦ మానిని, వచ్చితి కాదటంటివా
యతనుని యాన నీమగని ♦ యాన మఱిమఱి యాన నాపయిన్. 96

నీ. కొమ్మ, నీ కమ్మని ♦ కెమ్మోవి యీయవే
యమృతంబుఁ గ్రోలిన ♦ యరుచి దీటు
కలికి, నీచను గుబ్బకవఁ జేరసేయవే
కనకాద్రిపై నున్న ♦ కనటుదీటు
సుదతి, నీకాగిటఁ ♦ గదియింపవే కల్ప
సుమతల్పమున నున్న ♦ సొలపు దీటు
వనిత, నీతొడజగ్గుఁ ♦ గనుఁగొన నీయవే
రంభతో నెనసిన ♦ రట్టుదీర

తే. గీ. మస్తుమీఱిన సురహస్తి ♦ మస్తకంబుఁ
గుస్తరించిన మామకహస్తములకు

హాయిగా నీ నితంబంబు ♦ లంటనియ వె . యు వెకం
కంటు నామీఁద నేల వాల్లంటి, నీకు. 'భీతి ముగ్ధుగా
9. ౩. ౩. ౩. ౩.

ఉ. కురులకు వందనంబు తెలిగోముముఖంబునకున్ జోహారు నీ స్థితి నాకు కు
యరుదగు కంబుకంఠమున ♦ కంజలి నీ కుచకుంభపాళికిన్
కరములు మోడ్చెదన్ బెళుకు ♦ కౌనుకు మ్రొక్కెద పంచబాణ మం
దిరమునకున్ సతిమణి! పదింబదిగా పదివేల దండముల్. 98

కం. అని చెలిపాదంబులపై
ఘనచింతామణిసురత్న ♦ కనక కిరీటం
బును మోపి లేవకుండిన
వనజానన సిగ్గువలపు ♦ వడ్డికిఁబాటన్. 99

కం. “దేవుడ వేలినసామివి
పోవయ్యా! నీవు నాకు, మ్రొక్కఁగఁ దగునా
లేవు”మని గుబ్బుచనుమొన
లా విభు నెడసోఁక నెత్తె ♦ నంగన పేమన్. 100

ఉ. ఎత్తిన పట్టువీడక నురేంద్రుఁడు తత్కుచకుంభపాల్మిపై
నల్లమిలన్ దురంత విరహార్ణవపూరము నీదుకై వడిన్
హత్తి రసాలసాలమున ♦ నల్లెడు మల్లియతీవత్తె వడిన్
గుత్తపుగుబ్బలాడి చనుఁగుత్తులఁ దత్తను వొత్తె సాక్కుచున్. 101

ఉ. అంతటఁ గొంతపేపటికి ♦ నంగన సిబ్బెపుఁ గుబ్బుఁ గ్రుమ్మినన్
స్వీంతము జల్లనంగ బలశాసనుఁ డాసను మోవియాన నొ
క్కింత మొగంబు దిప్పి “పడఁకింటికి రమ్మట కొన్ని నమ్మతుల్
కాంతుడ, నీ వొసఁగినను ♦ గాని యొడంబడ” నంచుఁ బల్కుచున్.

తే. గీ. చెట్టపట్టుక తనదు పూసెజ్జకడకు
వల్లభునిఁ దోడుకొని పోయి ♦ వలపు మెఱయఁ
దొడను దొడఁజేర్చి కూర్చుండి ♦ తోయజాక్షి
తోయజాక్షిణ రసధార ♦ దొలుకఁ బలికె. 102

నీ. 'మెఱుగువాతెఱ నొక్కఁకుర యెంగిలయ్యాని'
 'యమ్మతాని కెంగిలి యనఁగనేమి!'
 'నుద్దిగ నున్నాను వద్దుర్ల మైవాల'
 'సతివ, బంగారాని కంటుగలదె?'
 'గుబ్బచన్నుల నంటఁకుర యొక్కప్రొద్దురా'
 'చెయ్యంటకయగోటఁ జెనకరాదె'
 'కొఱికిన మదుపువద్దుర నేడు నోమురా'
 'తరుణి, యెనను నీవె కొఱికియీవె'

తే. గీ. 'ప్రతము కలయిక కారాదు వాదులేల'
 'కలయకయె కళలయిక్కువల్ తెలిసి నొక్కి
 దక్కి దక్కింతు నే నిన్నుఁ దరుణి! యనఁగ'
 నిగుమొగమునఁ గళదేర నెలతయనియె.

104

నీ. 'నేను నీచెక్కుల నెలవంక లుంతును
 నీవు నాచన్నుల నిలువరాదు
 నేను నీ కెమ్మోవి నెఱిగంటునేయుదు
 నీవు నామోవి కంఠించరాదు
 నేను నీకురు లెల్ల నెఱిఁ జిక్కువఱపుదు
 నీవు నాకొప్పుబ ట్టిడ్వరాదు
 నేను నీగళమున మృగనాభి నలందుదు
 నీవు నానెమ్మేన నించరాదు

తే. గీ. గుటగుటల మీఱిగడిదేటి కూకిపల్కు
 లీవు నేనును బల్కరా దిట్లు సమ్మ
 తెన వచ్చెద నీవు రమ్మనినకడకు
 వివిధశృంగారరసలోల విబుధపాల!

105

చ. అనుటయు నల్లసవ్వి విబుధాధిపుఁ డట్లనె నానుగాక యం
 చన గురికట్టునిల్చునట. యంగజుకేళి నటంచుజేర్చె న

క్కున ననబోడి చన్మొనలఁ ♦ గ్రుమ్మె సురేంద్రుఁడుమోవియానఁ గం
జనయన చెక్కుఁగీటెను గఁచాకచిఁ బోరిరి వార లిర్వరుఁ. 106

వ. ఇట్లు మదనకద నారంభ సముజ్జ్వంభమాణమనోభిలాషల
నయ్యహల్యసుందరీ పురందరు లమందా నందకర చందనాది కస్తూరికా
పరిమళ ద్రవ్యంబులకు సొమ్మసిల్లియుండి రప్ప డమ్మందయాన బృందారక
బృందవందిత పదారవిందుడగు నా సంక్రందనునింగలయు మోహవేశంబునం
బట్టరానిగుల్లునం జిట్టాడుచు మట్టుమీఱి యతండు కౌఁగిలం జేర్చినం
జేర్పనీయక యబ్బరఁపు గబ్బి సిబ్బెంపుగుబ్బల నిబ్బరంబునక జెయిసోఁకిన
సోఁకనీయక కటికిచీకటికప్పలక గుప్పనక గప్పకొప్ప నిమిరినక నిముర
నీయక మిక్కిలి యెక్కువయైన చక్కని చెక్కు గీటినం గీటనీయక మధుర
సుధారసధారాధురంధరంబైన బింబాధరంబు గ్రోలినం గ్రోలనీయక
కుందనపుటందంపుగెంటెనపూవునం గుంటుమణుచు తుంటవింటి పాదుసాహి
దివాణంబు నంటిన నంటనీయక మెండాడ్డకొని యేమఱించి యెయ్య
నొయ్యన విరులశయ్యకుఁ జేర్చి లాలించి కౌఁగిలించి యదలించి బాహా
బాహిఁ గఁచాకచిం బెనంగి యల్లందులకుం గమకించి నీవి వదలించి చివురు
సవురు జవురు మోవిజేనెలఁ గ్రోలి పైకొని కోకిలచందంబున శ్రవణా
నందంబుగా గుట గుటం బలుకుచు “మేలు,బల్లీ, హాసు, శాబాస”ని మెచ్చి
యొకరొకరిమేను లప్పళించి వింతవింత పిలుపులం బిలుచుచుఁ గెందామరలం
బోలు కందామరల నరమోడ్పులు గావించుచు మన్మథబ్రహ్మానందంబు
నుం బొంది మఱియును,

107

శా. ‘బౌనే ముద్దులగుమ్మ, చూచి తవునే యందంపుఁబూరెమ్మ, మే
తౌనే చక్కఁదనాలయిక్క, యదెమేలబాన్తుచేధక్క, యౌ
దౌనే యింతులమేలుబంటి, భలి శిస్తానే కళల్దొంటి, మి
న్నానే’ యంచు మఱి బురందరుఁ డహల్యభామ నీక్షించుచుక.

సీ. ‘ఎన్నఁడు నేర్చితే ♦ యింతులమేల్బంటి,
పారావతారావపాటవంబు

యెపు డభ్యసించితే ♦ యిందుబింబానన,
 వివిధచుంబనకళావిభ్రమంబు
 యెచ్చోట నేర్చితే ♦ యేణీవిలోచన,
 నఖరాంక విన్యాసనైపుణంబు
 యేనాఁ డెఱింగితే ♦ చీనిచక్కెరబొమ్మ,
 పంచబాణాహవప్రౌఢిమంబు

తే. గీ. మూలనున్నట్టి జడదారిముద్దరాల
 వెన్నిచిన్నెలు నేర్చితే ♦ యెమ్మలాడి,
 మేలు మేలని కాంతుండు ♦ మెచ్చి పొగడ
 వింతవింతగ మఱియును ♦ సంతనమున.

109

నీ. వెనుదీయకుమటంచు ♦ వెడవిల్తుఁ డాడించు
 జాటిపోలికఁ గీలుజడ చలింప
 స్మరసంగరంబున ♦ గురియు పూవులవాన
 తెఱఁగున నరులముతైములు రాల
 మరుండను జగజెట్టి ♦ బిరుదువీణెలమాడ్కి
 గళరవంబున జమత్కార మెనఁగఁ
 జిత్తజరాజ్యాభిషేకంబువుల మాడ్కి
 జల్లుగాఁ జెమట చిత్తభ్రమ గురియ

తే. గీ. మదన పరదేవతాధ్యాసమహితనిష్ఠఁ
 బోలి యఱమోడ్పుఁగనుదోయి ♦ పొలుపు మిఁజ్జ
 నంబుజేక్షణ పురుషాయితంబు సలిపె
 నెఱమి నమరావతీంద్రు దేవేంద్రుఁగూడి.

110

వ. అప్పుడు,

111

ఉ. భావము లొక్కటయ్యెను బ్రపంచ మొకించుక తోచదామె నే
 నీ వనుభేదము జనె యనిర్వచనీయ కుఖండ మాత్మనా

హ్యోవిదితంబు నద్యయ మఃసంతమునౌ సుఖ ముప్పతిలై నిం
దీవరగంధీక బతికి ధ నిర్భర సౌతత మ్మొంది పొందుచోన్. 112

సీ. చంద్రమండల సుధాసారమూరినయట్లు
చెమటచే నెమ్మొము ధ చెలువుమీఱ
అంకుశక్షత మదఃపా స్తికుంభములన
గోటిపోటులఁ జిన్నిఁగుబ్బు లెనఁగ
మగ తేటి వ్రాలిన ధ మంకెన విరిలీలఁ
గావిమోవినిఁబంటిఁకాటు తనర
గాలికిఁ గదలెడు ధ కదళిక రీతిగా
గడగడమని తొడల్ ధ వడఁకుచుండ

తే. గీ. జాభువాగట్టుమీఁదను ధ వ్రాలినట్టి
నీలమేఘంబు చొప్పన ధ నెరులు కటిని
వ్రాల సురతాంతమున లేచి ధ లీల నిలిచె
నింపున నహల్య యవ్వేళ ధ నిండుదెసను. 113

ఉ. వేకువజాము దోచె నళిఁబృందగరుద్భవవాతసంహతి
స్లోకదళద్దళత్ స్ఫురితఁతోయరుహప్రసరస్మరందభా
రాకలిఁదకద్విగుణిఁతాంచదభంగతరంగభంగి వ
ద్యాకరశీకరాంతరవిహార ముదారసమీర మంతటన్. 114

సీ. మరుసాముకండెముల్ ధ గిరికొన్నతొడలతోఁ
దడబాటు చెందిన ధ నడలతోడ
గుబ్బుచన్నులను జిఁక్కులు వడ్డ నరులతో
నెరికొప్పనను జాటు ధ విరులతోడ
గజిబిజి పలుగంటిఁగమి కావిమోవితో
నెఱిఁ దప్పి వదలిన ధ నీవితోడఁ
గెంపారు నెలవంకఁగుంపులఁబెక్కుతో
సోగకన్నుల నిద్రఁసొక్కుతోడ

తే. గీ. మిగులఁ జెదరినయలకల ♦ మెయిపులకల

కెలఁకు లరయుచుఁ జిలుకల ♦ కొలికి యపుడు

దురుసునడలను గేళిమం ♦ దిరము వెడలె

నలరువిలుకాని మదహా సి ♦ యకా ననంగ.

115

చ. వెలువడి యింతటంతటను ♦ వేగిరపాటున నొంటిపాటునఁ

గలయఁగఁ జూచి చూచి శచి ♦ కాంతుని మెల్ల నహల్యపిల్చి బల్

మెలఁకువతోడుతఁ బనువ ♦ 'మీఁదటి బుద్ధి యిఁకేమి పల్కితే

వెలఁదొ, పోయివత్తునట ♦ వే దిటవే' యని యింద్రుఁ డిట్లనెఁ. 116

మ. 'తరుణీ, మేమని పల్కుదుఁ గమనవా ♦ ర్తల్ పల్కునోరాడదే

మఱి కాదంచని యెంచి పోదునన రా ♦ మా, నేఁడు కాళ్ళాడదే

సరసఁ నిల్చిన వచ్చు నీవతి యథే ♦ చ్చఁ నిల్వఁగాఁ గూడదే

కఱవాయె గదె ముచ్చటల్ మనకు రా ♦ కల్ పోక లింకేడవే. 117

ఉ. నీవును నేను నొక్కయెడ ♦ నెమ్మది నెమ్మదిగూడి యుండుటల్

భావమునందు సైఁపకను ♦ పాపపుడై వత మిట్లుచేసె నే

నేవహిఁదాళజాలు దిఁక ♦ నెన్నఁడు మరవకుమీ ననుం దయా

భావనచేత' నంచు సుర ♦ వద్యుఁడు వల్కిన కల్కి ప్రీతిగఁ. 118

నీ. 'మోహనాకార, నీ ♦ మోముఁ జూచినఁజాలు.

సొబగై న చందురుఁ ♦ జూడనేల?

మదనావతార, నీ ♦ పెదవియానినఁ జాలుఁ

గండచక్కెరపాన ♦ కం బదేల?

సరస, నీ నెమ్మేని ♦ చాయ సోకినఁజాలుఁ

గనకాభిషేకంబు ♦ కాంక్షలేల?

శృంగారమూర్తి, నీ ♦ చెట్టఁబట్టినఁజాలు

నరిదితామరఁ గేల ♦ నంటనేల?

తే. గీ. కళల ననుఁ జాల మెప్పించి ♦ కాఁగిలించి

నీవి వదలించి కదియించి ♦ నేర్పు మించి

రతులఁ దేలించి మదనసాఁగ్రామజ్యమేలు

నేలికను నిన్ను నెడబాయఁ డ జాల' ననుచు. 119

చ. సరసిజపాల్గి దుమ్మెదలు డ చాలుగ నిల్చినరీతి దేవరాట్
కరకమలంబులకా దనదు డ కన్నులఁ గాటుకరేక దాకఁగా
హరు వమరంగ నొత్తుకొని డ యంగన కన్నుల నీరునించి 'యీ
విరహము నెట్లుద్రోతుఁ దగఁవే యెడబాయుట' లంచుఁ బల్కుగఁ.

చ. 'కలకంఠీమణి, పోయినచ్చెదఁ గటాక్షం బుంచు నామీఁద ని
న్నెలమిక నమ్మినవాఁడ'నంచు సురరాజిట్లాడినకా మందహా
సలసద్వక్త్రము వాడఁ బ్రోడ మదిలో డ సంతాపముకా గూడఁ జం
చలమై ధైర్యము వీడ నింద్రుఁగని వాంఛలోలితస్వాంతయై. 121

ఉ. 'నమ్మినదాన, నాతనువునమ్మినదానను నీకు; నింక నే
నమ్మక చెల్ల, నన్ను విరహాగ్నికే బాల్పక్షజేసి పోవుట
సమ్మతమాయెనా, విడువఁ డ జాలితివా, యెటులై న నిన్నునేఁ
బొమ్మనఁజాలఁ, జాలినను డ బొందిని బ్రాణము లుండనేర్చునే.' 122

చ. అని యిటుపల్కి పల్కి బిగియారఁగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చిచేర్చి గ్ర
క్కున మధురాధరంబుచవిఁ డ గ్రోలుచుఁ గ్రోలుచుఁ బాకశాసనుకా
బనుప నతండు మెల్లఁగను డ బ్రక్కలు చూచుచుఁ బోవుచుండఁగా
మునివరుడై న గౌతముని డ ముందట నింద్రుఁడు గానఁగాఁ దగెక. 123

ఉ. కంటికి నిద్రసొక్కు మయిఁగూడిన గాజులనొక్కు మోవిపై
సంటిన పంటిరక్కు సొగసై నసిగకా బలుచిక్కు గోటిచే
గెంటినముద్దుచెక్కు రహిఁ డ గీల్కొనియుండినవానిఁగా మదికా
గంటున గౌతముండు తెరగంటిదొరం గని యాగ్రహంబునకా. 124

ఉ. చండకరాభుండై న మునిఁచంద్రుఁడు కోపముతోడ 'నోరి, యా
ఖండల, కండగర్వమునఁ డ గన్గొనలేక మదీయకాంత ను
ద్దండత నాదువేషమునఁ డ దద్దయుఁ బొందితి వట్లుగాన నీ
వండవిహీనుడై తిరుగు' డ మంచని మించి శపించె నెంచకకా. 125

చ. ఇటు శపియించి గౌతమ మునినిద్రుండు వేగ నిజాశ్రమస్థలిన్
 గిటుకునఁ జేరి కోప మెదఁ ♦ గీల్కొన భార్యను బిల్వ సంతలో
 దిటవెడలంగ నంగన ముదిన్ దడబొటు చెలంగ మానిచెం
 గట వినయంబుతో నిలిచె ♦ గాల్లకు నీళ్లును గొంచు గొబ్బునన్. 126

ఉ. ఆతటి నాలతాంగిని మహాగ్రహదృష్టిని జూచి యోసి, నీ
 చేతిజలంబు లంటనికఁ ♦ జెల్లునె యెంతటి జంతవే బలా
 రాతిని గోరి కూడితివి ♦ రాతిరి జామునఁ గావునన్ బలా
 రాతిశరీర మందు'మని ♦ రాజముఖున్ సునకున్ శపింపఁగన్. 127

కం. గడగడ వడఁకుచుఁ దడఁబడి ఖగ్గల
 వడఁకుక జడదారిచరణ ♦ పంకజములపైఁ
 బడి 'శాప మెప్పుడు గడతున్.
 నుడువు'మనన్ బలికె గరుణ ♦ నూల్కొన మునియున్.

సీ. 'బలువైన రావణప్రముఖుల సమయింప
 హరి జగద్విఖ్యాతి ♦ సతిశయించి
 చెలువుగా డశతథక్షితిభర్తకుదయించి
 రామనామఖ్యాతి ♦ రహిని మించి
 మునిమాట విని తాటఁగీని గీటణంగించి
 యతని యాగము గాచి ♦ యతిశయించి
 చతుర్ముఖ జనకరాజతనూజను వరించి
 మహితకీర్తులుగాంచి ♦ విహితమెంచి .

తే. గీ. మానివరుతోడ నివ్వనమార్గమునను
 వరుస నికమీద రాఁగలవాఁ డతండు
 నిజ పదసరోజరేణుల ♦ నీదుశాప
 మోచనము నేయఁగలఁడంచు ♦ మునియుఁబలికె. 129

ఉ. అంతట నమ్మహాత్ముఁడు నిజాశ్రమవాటిఁ బరిత్యజించి దు
 స్తాంతదురంతకేసరివిఁతాన మహోగ్రవరాహ వాహజి

ద్వంద్వదంతిపన్నగముఁ ♦ దావనబంధితవల్కళాటికా

త్యంతవిలాసభృన్నగముఁ నౌ హిమవన్నగ 1 మొందె నయ్యెడన్. 180

ప. అంతఃగౌతకాలంబునకు, నిశ్చైకువంశవయఃపారావార రాకా
చంద్రుండగు దశరథమహారాజేంద్రునకు, దేదీప్యమాన మార్తాండమండల
సమధాముండును, వైరికాంతార ప్రళయకాలదావానల ప్రభాసముద్దాముం
డును, అనంతకళ్యాణగుణాభిరాముండును నై శ్రీరాముండు విష్ణుమూర్తి
పూర్ణావతారంబున జనియించి, దినదిన ప్రవర్ధమానుండై యుండు నవనరం
బునఁ దనుప్రభావిజితమిత్రుండగు విశ్వామిత్రుండు చనుడెంచి, దశరథాను
మతంబున, విమతఖండనశౌండ భుజదండ సంపాదిత కీర్తిసాంద్రుండైన
శ్రీరామచంద్రుని సకలాఘాఘనివారణసుముఖంబగు ముఖంబుఁ గాచుటకై
తోడ్కొనిపోవ, నమ్మహావీరుండు, సింహశరభశార్దుల ప్రముఖ నానావిధ
మృగయాదశరణ్యంబగు సరణ్యంబుఁ బ్రవేశించి, బహువిధకామరూప
నిరాఘాటసంచారితశృంగాటక యగు తాటకిన్ వధియించి, నీచులగు
సుబాహుమారీచుల నుక్కడంగించి, యహ్మనియాగంబుఁ గాచి నిరంతర
ప్రబోధధానియగు జనకరాజ రాజధానింగుఱించి వచ్చునప్పుడు, పురోభాగం
బున విజ్ఞానసూర్యప్రభానిరస్తతముని గౌతముని యాశ్రమంబుఁ గనుంగొని.

చ. 'మునివర, యేమి యీవనము ♦ ముచ్చటగాఁ దగియుండియున్ వృథా
జనకులఃకీనమై యిరిణిసన్నిభమై కనుపట్టె నేమహో
వినియెడ' నంచు వేడు రఘువీరునికిన్ గుశికాత్మజుండు ప
ల్కెను మది సంతసం బలర ♦ లిలఁ దదాశ్రమ వర్తమానముల్. 182

ఉ. 'భూతలమందు మానికులముఖ్యుండు గౌతముఁ డంచనన్ దవః
ఖ్యాతిని దీటులేదన జగత్ప్రాయమందుఁ బ్రసిద్ధినందు న
య్యాతనియాశ్రమం బిది మహాశ్రమవారణకారణంబు రా
చూతువుకాని యందు నొక ♦ చోద్యము హృద్యమటంచుఁ బల్కుచున్.

కం. ఆరాముని గౌతమముని

యారామస్థానవాటికై పిల్చు చహ

ల్యారామశాపహృతికై

యారామగతి ముసీంద్రుఁ ♦ డచ్చటి కేగెన్. 134

కం. అందందుఁ జూచుకొనుచును

ముందట రఘురాముఁ డవును ♦ పోవుచునుండెన్

కెందమ్మిఁ బోలుపాదము

లందలిరేణువులు జాతి ♦ నందినయంతెన్.* 135

మ. మృదువై మెల్లన కొంతనేపటికి నధ్యత్తంబుగా నొచుఁ బెం

పాదవన్ గొంత కరంగి సోగయగుచున్ ♦ బొల్పొంది యారాయి చ

క్కడనం బేర్పడి మోహనాకృతి చెలంగెన్ యావనశ్రీ తగెన్

సుదతీరత్నముగాఁగ నిల్చెను మదిన్ ♦ జోద్యంబు వాటిల్లంగెన్. 136

చ. విజయముగాను మానియలివేణియుదారపదారవిందముల్

కనుగొనుచున్ రఘురాధ్వహుఁడు ♦ గ్రక్కునఁ దాను నమస్కరించె నా

వనిత యొనంగు దీవనల ♦ వల్లను సుల్లము పల్లవింపఁగా

మునిమునిమీనముల్ కులుకు ♦ మోమున నవ్వు దొలంకుచుండంగెన్.

కం. ఆతఁడె గనుగొని చిరచిర

గౌతమముని యేగుదెంచి ♦ గౌరవమొప్పెన్

నాతినమీపముఁ జేరిన

యాతనిఁ గని రామచంద్రుఁ ♦ డానందమునన్. • 138

*చెన్నపుర ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాంధాగారమునఁగల D 386 నెంబరు వ్రాత ప్రతిలో గ్రంథ మింకమీద నీవిషయము ముగింపఁ బడినది.

కం. వనరాశిఁజనించిన శ్రీ

వనజాక్షియొ యెదురుకొనిన ♦ వనదేవతయో

వనవనదాపభిమించో

యని యెంచఁగ జూచుచెలువయై చెలు వగుచున్. 136

చ. ముదము మదిక బొసంగ “మునిఁపుంగవ, రాముడ నే” నటంచు ద
త్పదయుగపాళికె దనదు ♦ ఫాలము సోక నమస్కరించి యిం
పొదవఁగఁ జెంతఁజేరిన రఁఘూద్వహునికొ ముని యాదరించి సం
పద లిగురొత్తఁ గౌశికుని ♦ పట్టు కనుంగొని వలెఁ బ్రేమతో. 139

సీ. “జంభారిమణి వృత్తసంభారదోస్తంభ
భూషణుం డకలంకభాషణుండు
భాషాపతి మహామనీషావిశేషార్థ
ధారణుం డాప్తసాధారణుండు
చండభానురుచి ప్రచండకాండనిరస్త
తాటకుం డఖిలలోకాటకుండు
అధ్యాత్మవిద్యానిధిధ్యాసవిధ్యాత్మ
భావనుం డఖిలైకపావనుండు

శే. గీ. భద్రనిర్మిద్రుడగు రామభద్రుడన్న
దీయ భద్రేభయానను ♦ దీనశరణ

సీ. మును దలమున్న లొ ♦ మోహాంధకారంబు
వెనుక దీసినరీతి ♦ వేణి తనర
శాపరూప దినాంతచంద్రోదయము లీల
మొలకనవ్వుల ముద్దుమోము మెఱయ
బహుకాల పరిచితోపలత యంటిన మాడ్కి
కఠినవక్షోజయుగ్మంబు గులుక
తదదృశ్య భావంబు ♦ దవిలి పోవని నీవి
గడు సన్నమకా వలెగొను వడక

తే. గీ. క్షితిని లోహంబులను పైఁడి ♦ చేయు స్పర్శ
వేది నొగి రామపాదారవింద రజము
పూని శిల పైఁడి చేసిన ♦ నాన మించ
కాంత యై నిల్చె గౌతమకాంతయపుడు.

చరణసరసిజ రేణులఁ ♦ బరమకరుణ

శాప మెడలింపఁ గంటివా ♦ తాపసేంద్ర! 140

కం. అనిపలుకుచు గౌతమముని

తనచెంత మెలంగు రామధరణీశ్వరుతో

మనమున సంతసమందుచు

ననియెను సమ్మతముగాఁగ ♦ నపు డందఱికిన్. 141

సీ. 'బహుజన్మకర్మసంభవపాపజలరాశి

మరుభూమితలముగా ♦ మెఱయఁజేయు

కం. తన మునుపటి వృత్తాంతము

మునిపతి వీరలకుఁ దెలుపఁముప్పే యనుచున్

ఘనలజ్జానతముఁ యా

వనితకు రఘునందనుండు ♦ నందన మిడియెన్. 138

తే. గీ పెండ్లికొడుకవు గమ్మనిప్రేమ మాని

రామ దీవించి శ్రీ రఘురామవిభునిఁ

బూజ గావించు చున్న నద్భుతము గాఁగ

గౌతముండు వచ్చి యా రాముఁ ♦ గాంచి పొగడె. 139

(ఖడ్గబంధము)

కం. సౌరధరధీర రఘువర

పారదధర నీరజారి ♦ భవశ్రీరమా

మారీచమదవిచామా

నీరదనిభకాయ రామ ♦ నృపతిలలామా! 140

ఉ. శ్రీరఘురామ నిన్ను నుతి ♦ సేయఁగ నెంతటివాడ నేను నీ

పేరు దలంచి నంత నతి ♦ భీకరదుష్కృతముల్ దొలంగు నీ

చారు పదాబ్జసంగతిని ♦ సంభవ యాట పవిత్ర గాదె భా

గీరధిలీల విభ్రమరఁకేళిని నంచు నహల్యఁగై కొనెన్. 141

నజ్జానపటలఘో ♦ రాగాధకూపంబు
 నెడలేక పూడ్చి యేర్పడఁగఁ జేయు
 నమితదుర్మోహకృత్రిమరత్నదీధితల్
 మరలసీయక క్రమ్మి ♦ మరుఁగుచేయు
 నప్రాప్తితాపకృత్త్యసన దిక్కోణంబు ?
 తెలియకుండువిధంబు ♦ గలుగఁజేయు

తే. గీ. నబ్జసంభవముఖ నిఖిలామరాళి
 మస్తకకీరీటవిన్యస్త ♦ మణిగణఘృణి
 ఘటితభసదీయచరణ పంకజపరాగ
 రాజి వర్ణిప నెవరితరంబు రామ! 142

ఉ. ఖ్యాతిని నీదుపాదకమలించితరేణురజంబుఁ దాల్చి ని
 శ్చేతనమైన తాతి కొక ♦ చేతన మబ్బె నటన్న నట్టిచోఁ
 జేతనవృత్తినున్నసుర ♦ సిద్ధులు సాధ్యులు మాళిఁ దాల్చి యే
 రీతిగ నుందురో జెలియఁరెవ్వరు రామ, భవత్పదంబులకా. 143

కం. ఇటు కొనియాడుచు నుండిన
 జటిలుని వీడ్కొనుచు రామఁచంద్రుఁడు మిథిలా
 పుటభేదనమున కేఁగెను
 తటకాపడి కాశికుండు ♦ తనలో రాఁగకా. 144

మ. దివి వర్షించె ప్రసూనవర్ష మపు డంధెల్ మ్రోయ నాడెన్ సుధా
 శీవధూబృందము దివ్యదుందుభులు మ్రోసెన్.....

..... 142

తే. గీ. అంత సంతృప్తచిత్తుఁ డై ♦ యక్షపాదుఁ
 డధిప కూకుదమయ్యె నీ ♦ యంఘ్రిపద్మ
 మనుచు పొగడుచు కాంతఁదోడ్కొనుచుఁ జనియె
 సంతసిలుచు మునికులఁచంద్రుఁడపుడు. 143

ఉ. అంతటఁ బ్రేమ గౌతముఁ డృశ్యులయు నుల్లము లుల్లస్థిల్లఁగాఁ
జింతలు దీఱ నొండొరులుఁ ♦ జిత్తజుకేళికళావిలాసముల్
వీంతలుగా ఘటించుచును ♦ వేడుకతోడుతఁ గూడియుండి యిం
తంతనరాని సౌఖ్యముల ♦ నందిరి ముచ్చటమీఱ నెప్పుడు. 145

కం. ఈకథఁ జదివిన వినినన్

బ్రాకటముగ వ్రాయఁగనిన ♦ బహుసంపదలన్

గైకొను మనుచున్ వారికి

శ్రీకరుడగు రంగవిభుఁడు ♦ ప్రేమ నొసంగున్. 146

కం. అని శ్రీ వై శంపాయన

మునిముఖ్యుఁడు డెలువ విని ప్రమోదాద్వైతుఁ డై

జనమేజయమహిపాలుఁడు

అనురాగము పొందు చుండె ♦ ననవరతంబున్. 144

ఉ. కాస్తుభచారువక్ష సితకంజదళాక్ష కళిందకన్యకా
నిస్తులనీలవర్ణ కమఃనీయ చరాచరమాననీయ ప
ద్మాస్తనకుంకుమాంక నవ ♦ మండన దానవదర్పఖండనా
కస్తురిరంగ రంగపురః కైరవపూర్ణకురంగలాంఛనా! 145

కం. కుందారవిందసుందర

మందారసుక్తిర్విహార ♦ మహితవిహారా

వందారుజనాభీప్సిత

బృందారకరత్న సమరభిన్నసపత్నా! 146

మత్తకోకిల.

చంద్రపుష్కరిణీతటాంచల ♦ చార చారణసన్నతా!

మంద్రినీరదమాలికాసుకుమార మారశతోపమా!

సాంద్ర సత్కరుణానవామృతసార సారసలోచనా!

ఇంద్రచంద్రదినేంద్రముఖ్య సురేశ యీశవిభావితా! 147

[గద్యము—నమానమే.]

శా. కస్తూరీతిలకోజ్జ్వలస్మితముఖా ♦ కై వల్యలక్ష్మీసఖా
హస్తోదంచిత శంఖచక్రరుచిరా ♦ హస్తీంద్రరత్నాపరా
అస్తోకామృతవర్షి వేణునినదా ♦ యానందలీలాస్పదా
త్రస్తాస్తోకజనాభయప్రదకరా ♦ ధారాధరశ్రీకరా!

147

కం. సారఘనసారనవకా

శ్రీరపటీరాంగరాగ ♦ శీతలతటరా

ధారమణీకుచదుర్గయు

గారోహవిహారలీల ♦ యదుకులబాలా!

148

మాలిని

దళితవిపులమాయా ♦ ద్రావిడాన్నయగేయా

జలరుహదళనేత్రా ♦ సవ్యసాచీష్టమిత్రా

బలివిభవవిరామా ♦ భానువంశాబ్ధిసోమా

కలశజలధిశాయీ ♦ కామితార్థప్రదాయీ!

149

* గ ద్య *

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీ విజయరంగ చొక్కనాథ మహీ
నాథకరుణాకటాక్ష సంపాదిత గజతురంగ మాందోళికా ఛత్ర చామర

• విజయదోహళ కాహళ భూరిభేరిబిరుదధ్వజ ప్రముఖాఖిల

సంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనాయక

తనూభవ శ్రీమీనాక్షీదేవీ కటాక్ష

లబ్ధకవితాసాంప్రదాయక వేంకట

కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన

యహల్యాసంక్రందనంబను

మహాప్రబంధంబునందుఁ

దృతీయాశ్వాసము.

సర్వంబును

సం పూ ర్ణ ము.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

గురువారం వ్రాయు.

చివరి, పదిహేను, పదిహేను వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

అందుకు వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

గురువారం వ్రాయు.

6-12-58.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6-12-58.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

6 వ తరగతి సంతకం వ్రాయు.

గురువారం వ్రాయు.

6-12-58

అనుబంధము:—౧

రాధికాసాంత్వనము.

[ఏకాశ్వాసము]

సముఖ

వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుడు

రాధికా సాంత్యనము

అర్ధరాధామణిలోలా
ధారాధరసీలసీల ♦ దైత్యవిఫాలా
వారధిశయన సుశీలా
శ్రీ గజదురోవిశాల ♦ శ్రీ గోపాలా.

ఉ. వెలయ నభీష్ట మిమ్మనుచు ♦ వేంకటకృష్ణస్థపాల శేఖరుం
డిల రసికావతంసులకు ♦ హృద్యముగా మృదుమాధురీ రసా
కలిత చమత్క్రియాకలనఁ ♦ గల్పనగా రచియింపనొప్పు ని
శ్చలమగు రాధికారమణి ♦ సాంత్యనముఁ గృతి నల్పమంచనెన్. 2

తే. గీ. అవధరింపుము స్వామి ది ♦ వ్యగుణభూమి
యని పరీక్షిన్మహారాజుఁ ♦ గని శుకుండు
వినయసంభ్రమ భయభక్తు ♦ లినుమడింప
నవలి వృత్తాంత మిట్లని ♦ యానతిచ్చె. 3

కం. ఇంబై వనతుహజావా
సంబై ద్విజరాజ వై శ్య ♦ జననివహంబై
డంబై తగు బహుబలనే
వ్యంబై ద్వారాపురంబు ♦ హరిధామంబై. 4

తే. గీ. అచట నెవ్వడు కాపుర ♦ మై వసించు
దేవదేవుఁడు శ్రీకృష్ణ ♦ దేవుఁ డగుచు
రాధికా సత్యభామలు ♦ రాజసమునఁ
బ్రేమఁ గొలువంగ జగదభిరాముఁ డగుచు. 5

తే. గీ. ఇట్లు లుండంగ నత్తవా ♦ రేగుడెంచి
దేవకీసుతు సత్యను ♦ భావమలరఁ
దోడుకొనిపోవ వారలఁ ♦ దోగ్రోవఁ బనిచి
రాధ తన కేళికామందిరంబుఁ జేరి.

6

వ. చిలుకంగని.

7

కం. అచ్చట నడిచే వింతలు
ముచ్చట లెలయునుఁ దెలిసి ♦ ముద్దులుగులుకన్
అచ్చుతునిఁ దోడితెమ్మని
యచ్చిలుకనుఁ బనిచి రాధ ♦ యటమటవడఁగన్.

8

చ. చిలుకవజీరుండంతటను ♦ జిందరనందర నేతునంచు నా
చిలుకలకొల్కిపైఁ గదిసి ♦ చివ్వలికవ్వ లిడంగ జాతిపెన్
జిలక లకోరికోల లటు ♦ సెందను తుమ్మెదనారి మోయఁగాఁ
గలికి మెఱుంగుగుబ్బలను ♦ ఖంగు ఘణీలు ఖచిక్కు రింగనన్.

9

కం. ఇట్లేసిన మది ఝుల్లని
వల్లెలను నడలి రాధ ♦ భయ మందుచుఁ దా
నిట్లని పలుకఁ దొడంగెను
పుట్లంబై చుట్టు నుండు ♦ పొలఁతులతోడన్.

10

ఉ. శౌరినిఁ బిల్వగాఁ జనిన ♦ చక్కనికీర మదేల రాదు యే
దారినిఁ జన్నదో నడుమఁ ♦ దారెనొ చేరెనొలేదొ గోపికా
జారునిఁ గానదోకనెనొ ♦ చక్కఁగ నావెత విన్నవించెనో
సారెకుఁ లేక, శౌరి నుడి ♦ 1చక్కెర యుక్కెర మెక్కి సొక్కెనో! 11

సీ. తడవుఁ జూచిన దృష్టిదాకునో యని వాని

నునుమోముఁ గనులారఁ ♦ గనఁగనై తి

గబ్బిగుబ్బలు సోకఁ ♦ గందునో యని వాని

త్రామ్మునఁ గసిదీరఁ ♦ గుమ్మునైతి

చలిగ నూచిన తేనెలొలుకునో యని వాని
 యమృతంపు కెమ్మోవి ♦ నాననైతి
 విడిబడి యేలిన ♦ బడలునో యని వాని
 గదిసి నా మనసారఁ ♦ గలియనైతి

తే. గీ. నొచ్చునంచును చెక్కిలి ♦ నొక్కనైతి
 నలఁగునని మేను కౌగిట ♦ నలమనైతి
 నందనుతుప్పేను సత మని ♦ నమ్మియుంటి
 నివ్వ డీరితి నడచు నంఁచెఱుగ నైతి.

12

సీ. తాను నామోవాని ♦ తనమోవి బదులిచ్చి
 'తెఱవ! నీదు ఋణంబు ♦ తీరె'ననును
 నేను పైకొనఁగానె ♦ తాను పైకొని మేలి
 'చెలియ! మేలుకు మేలు ♦ జేసి'తనును
 నేను జెక్కిలినొక్కఁ ♦ దాను జెక్కిలి నొక్కి
 'యింతి! యీడుకునీడు ♦ యిదిగో'యనును
 నేను ముద్దిడఁగానె ♦ తాను ముద్దిడుకొని
 'మదిరాక్షి! బదులుకు ♦ బదులు'యనును

తే. గీ. గడియగడియకు నొక వింతఁగడన నేయు
 వేళవేళకు నొక్కొక్క ♦ లీల నుండు
 పారమెఱుగని ముద్దుల ♦ శౌరి చిన్న
 లెన్ని యెన్నని తలపోతు ♦ నెట్లునేతు.

13

కం. ఆమాలిమి యాతాలిమి
 యామేలిమి యావినోద ♦ మాగళరవము
 ఆమాటలు నా నీటులు
 యామీటులు నాటపాట ♦ లతనికె చెల్లు.

14

సీ. మదదంతిపై నెక్కి ♦ మావటీల్ బిలువంగ
 విచ్చలవిడిఁ జొచ్చి ♦ వచ్చునటుల

సాంబ్రాణితేజిపై ♦ సాహితీలో వొగడంగ

బట్టానుఁ జేవట్టి ♦ వచ్చునటుల

వేట లందమున ♦ విచ్చుకత్తులవారు

మెచ్చఁగా దులదుల ♦ వచ్చునటుల

గిలుగుపావలు మెట్టి ♦ చెలికాండ్లు వెంటను

వారణంబునఁ బూని ♦ వచ్చునటుల

తే. గీ. బుడత లిరువంకఁ దెలిజేకు ♦ మడుపు లీయఁ

గొనుచుఁ బెండెముఘుల్లుఘుల్లనఁగ నాడు

పడకటిలు సేరఁగా శౌరి ♦ వచ్చు దారి

తోచునే గాని మఱి యేమి ♦ తోచ లేదు.

15

సీ. కురు లంటగా రాకు ♦ గుట్టువోయెడి నన

చీకాకుగాఁ దీసి ♦ చిక్కువఱచు

కెమ్మోవి నొక్కకు ♦ గేలిసేయుదురన

1కసిమీఱఁ బలుమొన ♦ గంటుసేయు

వలుదగుబ్బలు ముట్ట ♦ వలదు నవ్వేరన

క్రొత్త నెత్తురు గ్రొమ్మ ♦ గోరు లుంచు

సరగఁ బోవలెవింక ♦ బరులుసూచెదరన

మంజ్రయోగం యూములతరబళ్లు ♦ జాగుసేయు

తే. గీ. పలుకవద్దన్నఁ బాపురా ♦ పలుకు పలుకు

అత్తనేగానె యనఁ బ్రీతి ♦ హత్తె ననును

నట్టి నా పాణివిభుఁ బాసి ♦ యకట 2మేన

జీవమునుఁ బోక కియిట్లుండె ♦ సిగ్గులేక.

16

సీ. విభునిఁ బాసితి నంచు ♦ విని సంతసం 4బుండు

తోయజాక్షుల టొమ్ము ♦ దొక్కునటుల

హామికె సుగ్గెనా ♦ యంచుఁ దలాడించు

మించుబోణుల తల ♦ మెట్టినటుల

హరి రాధ నేలుట ♦ యది యొక కథయను
గొమ్మల నాలుకల్ ♦ గోసినటుల
పరగ నన్ గనుగొని ♦ కనుగీటి నవ్వెడి
మోహనాంగుల కన్నుల ♦ బాడిచినటుల

తే. గీ. మాధవుని జేరి సామి ర ♦ మృదుచు జీరి
గలివి యొనగూర్చి నిండు కాఁగిటను జేర్చి
దయలు దైవార యెడలేని ♦ తాపమార
మేలిమిని గూడఁగలదె యీ ♦ మేని తోడ. 17

వ. అని యిటుల జవరాలు విరాళిం జెందు సమయంబున. 18

తే. గీ. హరు నుదుటి కంటిమంటల ♦ నంటబెదరి
తుల్లి రాతును బడవైచి ♦ మల్లివచ్చు
తియ్యవిలుకాని సాంబాణిఁగి తేజి యనఁగ
గగనమార్గంబునను దోచెఁ ♦ గలికిచిలుక. 19

కం. ఇటు లేతెంచిన చిలుకన్
గుటిలాలక చూచి లేచి ♦ కులుకుచు జలుకా!
యిటు రమ్మ ర మృటంచన
దిటవున ముంజేత వాలె ♦ దీనత దోచన్. 20

తే. గీ. అటుల ముంజేతిపై వ్రాలు ♦ నట్టి ముద్దు
చిలుక నటు దువ్వీ చిలుకలఁగొలికి పలికె
మోవి కంపింప ముక్కరఁముత్య మదర
గవ్వరపుతావి గువ్వనఁ ♦ గవ్వకొనఁగ. 21

ఉ. దేవకిచిన్నకుట్ట వసుఁదేవునికూన యశోదపట్టి నా
దేవుఁడు నందకందు బలఁదేవునితమ్ముఁడు గోపగోపికా
జీవనజీవనంబు యదుఁసింహము శౌరి కిరీటిబావ శ్రీ
దేవియనుంగుజోడు వసఁతిక్లవసియింపఁగఁ గంటె కీరమార్గమున
పా. 1. వసతింపఁగఁ గంటె కీరమా.

సీ. చురుకుఁ జూచినఁ గండు ♦ సుకుమారు నెమ్మేను

విరహాజ్వరంబునఁ ♦ జొరవకుండ

నిట్టూర్పు లోర్వని ♦ నీలవర్ణుని పైని

సోమరి 1వలిగాలి ♦ సోకకుండఁ

జనుముల్కు 2లారని ♦ శౌరివక్షంబున

విరిశరంబులు చాల ♦ నొరయకుండ

మణితముల్ వినలేని ♦ మాధవు వీనుల

మరు చాపటంకృతుల్ ♦ కి నెరయకుండ

తే. గీ. నెన్నఁ డిటువంటి కడగండ ♦ నెఱుంగనట్టి

విభుఁడు వెన్నెలచిచ్చులో ♦ వేగకుండ

4మనల కెప్పుడు నాస్వామి ♦ మన సెఱింగి

నరసు నెనయునె కీరమా ♦ సత్యభామ.

23

తే. గీ. ఎంతవేడిన బదు లాడ ♦ వేమి చిలుక

కాలగతు లెట్టు లున్నవో ♦ గడచినామె

కాఁగలవి కాకమానవు ♦ గాక తెలుపు

చల్లఁ గొనవచ్చి ముంత దాచంగ నేల?

24

వ. అనిన విని చిలుక యిట్లనియె.

25

తే.గీ. అనినవిని చిల్క యల్క పేరల్క చిల్క

వలికె నిట్లని చిలుకలకొలికి తోడ

నన్నుతలమిన్న విను మొన్న ♦ నన్ను నీవు

వనజనాభుని దోడి తె ♦ మృనఁగఁబోయి.*

26

కం. తెఱవా!యే మని చెప్పదు

హరి యున్నగృహంబు చేరి ♦ యటఁ జూతుఁ గదా

సురతోద్యుక్తుల సత్యా

మురహరులఁ జూచి భేదమోదము లయ్యెన్.

27

పా. 1. పలిగాడ్చు పా. 2. లానని పా. 3. పరయకుండ

పా. 4. కనులఁగప్పుక * ఈపద్యము పరిష్కర్తృత్వంబు లేదు

వ. అది యెట్లంటేని.

28

నీ. పన్నీరుమేరువల్ ♦ బాగాలతట్టలు
కలపంబుగిన్నెలు ♦ గండవొళ్లు
ముడిపూలపొట్లముల్ ♦ పునుగుకరాటముల్
జవ్వాదిగిండ్లు లాఠ్ఠానంబు
అందంపుసొమ్ములు ♦ యత్తురుచెంబులు
కుంకుమపింగాళు ♦ కుసుమతేతులు
కపురంపుకోపులు ♦ కస్తూరివీణియల్
కట్టువర్గంబులు ♦ చుట్టుదనరు

తే. గీ. చలువచప్పర కోళ్ల మంఛంబు లోనఁ
జెంపబిళ్లల తలగడల్ ♦ జెలఁగ దిండ్లు
బటువు ¹మెఱుంగులుఁ గలపూలఁపాన్పుమీఁదఁ
దమకమున సత్య హరియును ♦ దగ పెనంగి. 29

నీ. కొనరువల్కులఁ గమ్మి ♦ గోటికత్తులఁ జమ్మి
కాశలోచైవేసి ♦ కదియఁదీసి
కర్ణాత లాగించి ♦ కౌగిట బిరియించి
సరిబిత్తురుల నొత్తి ♦ సాగనెత్తి
కల్లంబునకు వచ్చి ♦ కలికి యకానని మెచ్చి
మెఱుంగుఁజెక్కిలిఁ గొట్టి ♦ కురులుబట్టి
తొడకంబములనాని ♦ తోపునూకులఁబూని
సందుఁజేసుకనొక్కి ♦ చాలదక్కి

తే. గీ. యదలుపులుఁ బొగడికలు నెయ్యంపుతిట్లు
గళరవంబులు దుడుకులు ♦ చెలఁగ సత్య
మాధపుండును గడిచేరి ♦ మరునిసాముఁ
జేసి చెలరేగి నెఱవఁయి ♦ జెంది మఱియు. 30

నీ. కిలకిలనవ్వులు ♦ గిలిగింతలును బంధ
 భేదపురవములు ♦ వింతవగలు
 పాపురావల్కులు ♦ వాతెఱనొక్కులు
 చిరుఘుమూకారముల్ ♦ జిలుగుతిట్లు
 దురుసు పై సరసముల్ ♦ దొంతరముద్దులు
 బిగికొగిలింతలు ♦ బేరజములు
 కొనగోటిమీటులు ♦ కోరింపుఁబలుకులు
 కొనరుకన్బొమ్ములు ♦ కురుచనన్న
 తే. గీ. తార నేబాసు మేలు భల్లారె ఖాబు
 అహహ తడబడ కెడమిక ♦ యాయెనాయె
 విడక విడువక నడుమని ♦ నుడువు లపుడు
 చెల్లబో యేమి సెప్పదు ♦ గొల్లకొల్ల. 31

కం. నానావిధభావాకర
 మానసజాతంబు జాత ♦ మహిమార్ణవమై
 కానికతరమై యానుఖ
 మానందబ్రహ్మ మైన ♦ హరి మైమఱచెన్. 32

చ. పరవశుడైన శౌరిఁ గని ♦ పంకజలోచన రాధికామణిక
 దొరఁగు మటంచు 1వేడుకొనె ♦ ద్రోయక యాతఁ డొసంగె నమ్మికల్
 పురుషుల కెట్టి సత్వములు ♦ పూనిక లేడవి పుణ్యమెద్ది నీ
 మరు లిటు కొండలై పెరుగు ♦ మాత్రమై కాని కురంగలోచనా! 33
 ప. అని యిట్లాడు చిలుకనుం జూచి. 34

శా. ఏమేమే వెర పింత లేకయె భభా ♦ హేమాంగి యిట్లాడెనా
 యీమాటల్ విని మంచి దం చనియెనా ♦ యీధూర్తుఁడున్ మించె హా
 రామా! యట్లనె కాని మంచిపని మే ♦ లాయెన్ మరేమాయె నా
 భామారత్నము దానుఁ గూడి సుఖమై ♦ వర్ధిల్లినన్ జాలదే. 35

సీ. మఱచెనో నాచేత ♦ మణితోక్తు లన్నియు
 బలుక నేర్చిన నాటి ♦ పల్కరింపు
 ఎంచుడో నాచేత ♦ నెల జంత్రిగాత్రంబు
 లభ్యసించిననాటి ♦ యనునరింపు
 తలచుడో నాచేత ♦ తగుదేశ్యగుజరాతి
 వితమెఱింగిననాటి ♦ వేడికోళ్లు
 వీడెనో నాచేత ♦ వెడవిల్తుకాస్త్రంబు
 తెలియబూనిననాటి ♦ తెరపుమరపు

తే. గీ. గణన నేయఁడో మరుసాము ♦ 1గవనములకుఁ
 దాను నాచేతఁ బడిన బెత్తంపు పెట్లు
 పరులు గని కేరి నవ్వ దబ్బర మురారి.
 మాయలకె పొంగె సత్యభామా లతాంగి. 36

తే. గీ. నిన్ను గుప్పయు నేడొళ్లు ♦ నెలఁత తాను
 కోరి మామీఁదనే చేసె ♦ కారుబారు
 ముక్కుమచ్చలు మానక ♦ మునుపె బిరుదు
 పిచ్చుకలతోడ కొట్లాడ ♦ వచ్చినట్లు. 37

తే. గీ. మంచి సామును పాల్గొని ♦ పెంచినట్లు
 ఇంత తెలియని దాని నే ♦ సంతరించ
 తాను పెంచిన పొట్టేలు ♦ తఱమిఠఱమి
 సన్నఁబడు సామ్య మాయెనే ♦ చిన్నిచిలుక. 38

కం. అటుకులఁ దిన్నట్టేనా
 కడుపునఁ గుట్టెతి నపుడు ♦ కానీ తానే
 కడఁ జనునొ వంటయింటను
 నుడిఁ బడు కుందేలు జేపె ♦ చూడుము చిలుకా. 39

తే. గీ. పోల మెఱుంగని నిన్నటి ♦ పులికెపడుచు
 ఇంత నేసిన నే జేయ ♦ నెంతగాదు
 వేలు వాచిన తోలంత ♦ వెలిగె ననిన
 తోలు వాచిన నది యెంతఁ ♦ బోలుజెపుమ. 40

వ. అని మఱియుఁ జిలుకతో నిట్లనియె. 41

తే. గీ. నీవు చెప్పినమాట యొక్కింత యైనఁ
 జెవినిఁ బెట్టక దానినే ♦ చేరదీసి
 మానిసిని జేసినందుకు ♦ మగుడ నిపుడె
 ఫలము తోడ్తోడఁ గై వశం ♦ బాయె గదవె. 42

తే. గీ. తన్నుఁ గట్టను దారంబు ♦ తానె గొనిన
 బాడ నిటు దెచ్చి గోపాలుఁతోడఁ గూర్చి
 బాల దీనికిఁ జేసిన ♦ మేలి మెల్ల
 బూడిదలో చేయు హోమమై ♦ పోయె గదవె. 43

అ. వె. చెలఁగి కాలి మెట్లు ♦ తల కెక్కు చంఢాన
 నాదు క్రింది బుడుత ♦ నన్ను మించె
 వెలయ గ్రుడ్డువచ్చి ♦ పిల్లను బెదరించె
 నెంత త్రుళ్లనెద్దు ♦ గంతమోసు! 44

తే. గీ. కాని పదరకు మిఁకమీద ♦ దాని మోముఁ
 గానవద్దని శౌరిని ♦ పట్టికట్టి
 బింకములుకూల నరకాలఁ ♦ బెట్టి నేల
 రాయకున్నను నాపేరు ♦ రాధకాదు. 45

తే. గీ. బదుఁగుచును సంగనాచియై ♦ యున్న దీనిఁ
 దోలుత రుద్రాక్షపిల్లిగాఁ ♦ దెలియనైతిఁ
 దేలు నివ్వలఁ బడకుండఁ ♦ గేల నెత్త
 మీటకుండునె వినమెక్కి ♦ మిట్టిపడగ. 46

ఆ. వె. నక్క యురుల లోనఁ ♦ జక్కుకొన్నవితానఁ
గోరి మనము జేసికొన్న కథలు
వేగులోని తీఁట ♦ విధమాయె ననరాదు
అత్తకోక తొలఁగి ♦ నటులఁ జలుక.

47

తే. గీ. అత్తవారింటి కప్పడె ♦ హరిని బంపఁ
దనకు గోరంత యైనను ♦ మనసులేదు
నందుఁ డనువఁగఁ గని మనమందుకెల్ల
1నుఱికి తడవేయరాదని ♦ యుంటి గాని.

48

వ. అని మఱియు.

49

సీ. ఆశుకవిత్వంబు ♦ లల్లితేనే సరా
చిత్రప్రబంధంబు ♦ చెప్ప వలదె
పదచాళిరాగముల్ ♦ పాడితేనే సరా
హితవౌప్పవర్ణంబు ♦ లెత్త వలదె
గోటిచేతను వీణె ♦ మీఱితేనే సరా
కొంచక రాల్ గరఁగించ వలదె
అభినయ దేశ్యంబు ♦ లాడితేనే సరా
యెత్తిన బిరుదు చెల్లింప వలదె

తే. గీ. వింతవింతగఁ గలసిన ♦ నంత సరియ
యెమ్మొకాని మనోభావ ♦ మెఱుంగవలదె
యేమినేరని మొన్నటి ♦ యింత మొటికె
నన్ను విడనాడఁ గోరెగా ♦ చిన్నిచిలుక!

50

కం. అన విని శుక మిట్లనియె

వనితా యేమందుందాని ♦ 2వగలో తెవులో
మినుకో గెలివో తెలివో

విను వెన్నుకుఁ బండ్లు వచ్చు ♦ వితమాయె గదే.

51

తే. గీ. చూపులోపల నొకవీరిత ♦ చూపుతఁగుకు
 నడుపులందుల. నొకవీరిత ♦ నడుపుబెఁగుకు
 యుండుయునికిని నొకవీరిత ♦ నుండుకులుకు
 వచ్చెఁ గదవమ్మ 1నత్యభామకును నేడు. 52

తే. గీ. లేని పట్టింపు లెల్లను ♦ బూని చాన
 నేను యెదురైన నింతైన ♦ గాని చూడ
 దల్పునకుఁ గల్గి వచ్చిన ♦ వర్ధరాత్రి
 గొడుగుఁ దెమ్మన్న కతగాను ♦ కోమలాంగి! 53

వ. అను కీరవాణి కడ్డంబువచ్చి మధురవాణి యగు నొక్కవిరిబోణి
 మధువవాణి యగు దొరసానిని జూచి నెఱజాణతనంబునం దలయూచి
 చే సాచి నమయోచితంబుగా నిట్లనియె. 54

కం. నిన్నెఱుంగు నెదురు నెఱుంగును
 దన్నుం దనమట్టు నెఱుంగు ♦ దామోదరుఁడా
 కన్నియకై నిను వీడె న
 టన్నుక మఱి కౌరినగరె ♦ యహహా జనముల్. 55

ఆ. వె. తగరు కొండమీఁదఁ ♦ దాఁకఁ గోరినదారి
 నెదురుఁ దన్నుఁ దెలియ ♦ కింతవలికె
 నింతమీను వచ్చి ♦ యంతమీనును మ్రొంగె
 2నటులు నేయకున్న ♦ నళుకరమ్మ. 56

జ్ఞానముగ్ధులైన ఆ. వె కుట్టదేలు కుట్టకున్నుఁ గుమ్మరపువ్వు
 వీడుకున్నులి తోసి రా జటంచు ♦ జేసె చెలియ
 నిరంగుళై కదా దాని వేలుదీసి ♦ దాని కక్ బొడచిన
 రాజాగారి వయ్యపువ్వు నటులు నేయకున్ను ♦ నళుకరమ్మ. 57

పా. 1. మనయిశావనిత కిపుడు. పా. 2 నువిద బుద్ధి వెనుక నుండుఁగాదె.
 3. పా. గుమ్మరబూచి

కం. మును నీ విచ్చిన చనువున
నిను నిట్టులు తూలనాడెనేనిమా వినుమా
తన యింటి దీప మంచని
కని ముద్దులువెట్ట మూతి ♦ కాలకపోనే? 58

కం. నిన్నుండి మానిసై తా
నిన్నే వెలిసేయఁబూనె ♦ నెలత భళారే
కొన్నంగడిలోనే విను
మన్నాడే మారుబేర ♦ మానే చెలియా! 59

ఆ. వె మాయదారి మాట ♦ మది నిజంబని యెంచి
పొలఁతి నమ్మి నాన ♦ వోసుకొనియెఁ
దగిలినాను తగులుఁ ♦ దప్పినఁ దప్పును
నాతి వెఱ్ఱివాని ♦ చేతి రాయి. 60

తే. గీ. పడఁతి మును దెల్పెగా పదిం ♦ బదియుగాను
దాని వినయంబు పోకిళ్లు ♦ దగ నెఱింగి
మానిసిని జేయ వలువదు ♦ దీనిఁ జేర్చి
తెలియ నిది మేకవన్నియ ♦ పులి యటంచు. 61

వ. అనిన విని రాధ యిట్లనియె. 62

తే. గీ. దాని నింతయు నననేల ♦ తగవుమాలి
తప్పు తంటల కొడఁబడు ♦ దానవారి
ననవలయుఁ గాని 1 తిననిండు ♦ దొనకుఁ దీసి
యేయువాఁ డేయ సంబేమి ♦ సేయనమ్మ. 63

కం. కలలో నై ననుఁ బాయక
కలకాలం బున్న విభుఁడు ♦ కనుగాయకునై
వలుచనఁ జేసె నటన్ను
జెలియా! మగవారి నమ్మఁ ♦ జెడ్డదిసుమ్మా! 64

కం. నెరతనముడిఁ గింటింటను

దిరుగుచు బతిమాలు హరికిఁ ♦ దెఱవలు గరవా

తిరిపెం బెత్తెడు వానికిఁ

పూర్వం.

బెరుగుం గూ డేమిబాఁతి ♦ పృథుబింబాస్యా!

65

తే. గీ. నందసుతుఁడు మున్ను ♦ నామీఁది ప్రేమచే

నొకటిసేయఁబూని ♦ యొకటి సేయు

నత్తమీద కన్ను ♦ లంగడిలో చేతు

లాయె ననుచుఁ జెలియ ♦ లరసి నవ్వ.

66

సీ. కీరవాణులచేతఁ ♦ గీళ్లాకు పంపితే

శిరసావహించునో ♦ సరసిజాక్షి!

నాతి యెవ్వతెయైన ♦ నా మేలువేడిన

గను లెఱుసేయునో ♦ కంబుకంఠ!

యిల నాదుకోసమై ♦ యెట్టివారలనై నఁ

2 దెగజూడఁ దలంచునో ♦ చిగురుఁబోకి!

యేఁజూచిచూడక ♦ యే మాట లాడిన

మాటాడ నెంచునో ♦ మందగమన!

తే. గీ. తడవు పైకొని కివీరరఁతంబు నలువఁ

జూచి సై రింపజాలఁడో ♦ నుందరాంగి

యట్టి శౌ రిట్లు కడగండ్లు ♦ బెట్టె ననినఁ

దిరుగ బ్రతుకంగవలెనఁజే ♦ తెలుపు 4 మగువ!! • 67

సీ. ఇటులుండువారల ♦ కెడయికల్ వచ్చినఁ

దనువులు నిలుచునా ♦ యనినమాట

నినుఁ బాసి కయడివారఁలను విలోకించి

కనుతాళియుండలే ♦ దనినమాట

నీ పొత్తు మాని నే ♦ నెట భుజియించిన

యాహార మింపుగా ♦ దనినమాట
యలుకచే నీవు యావలిమోముఁ జేయ నా
కనులకు నిదుర రాదనినమాట

తే. గీ. కరుణ దైవార బిరియారఁ ♦ గొగిలించి
మానినీమణి వేయిజన్మాల కై న
వినుము నీమేలు మరువలే ♦ ననినమాట
మఱచెనో శౌరి తగ సత్య ♦ మాయ మీటి. 68

కం. అను వనితామణి పలుకులు
విని కీరం బిట్టలనియె ♦ విమలాంగి! వినే
వనజాక్షుని విధ మెఱుంగవె
కని తెల్పిన భారతంబు ♦ కథలై పరఁగున్. 69

తే. గీ. దొరక నటువంటి రత్నంబు ♦ దొరకినటుల
ఱొమ్ముననె కాని దించఁడే ♦ యెమ్మెనైనఁ
గొగిలెడలిన బ్రాణముల్ ♦ గదలుననుచు
కట్టి కాచుక యున్నాఁడు ♦ కదలనీడు. 70

తే. గీ. మగువ యిదిగాక యిఁకనొక ♦ మాటగలదు
వినుము వలపుల దొరసాని ♦ యనెడుపేరు
దాని కిచ్చెను నినుఁబిల్వఁ ♦ బో ననంగ
నెలుల నో రాడెనో శౌరి ♦ తెఱుంగనమ్మ. 71

వ. అనవిని చిలుకం జూచి రాధ యిట్లనియె. 72

తే. గీ. ఎల్లవారికి శకునంబునెఱుంగఁబల్కి
బల్లి తాఁ బోయి తొట్టిలోఁ ♦ బడినరీతి
నొకరి నననేల మోసపో ♦ తిఁక నడేల
వెనకఁ జింతించుటెల్లను ♦ వెఱ్ఱితనము. 73

తే. గీ. నీవు పోయినపనికి రానీవు కొదవ
 పట్టివల్లార్చి దేవకిపట్టి నిటకుఁ
 దోడుకొనివత్తు వనుచు నీ ధ తోడ చిలుక
 నమ్మికను నెమ్మనంబున ధ నమ్మియుంటి. 74

వ. అనవిని శుకం బిట్లనియె. 75

కం. తలకెక్కిన వలపున హరి
 యధికచ దాసానుదాసుఁ ధ డై మెలఁగంగఁ
 గలవే యిక నడియానలు
 కలబోసిన వెనుక నుట్టి ధ కనుఁగొనురీతిగా. 76

వ. అనవిని దురంతచింతాభరంబున విరహవేదనా దోదూయ
 మాన మానసురాలై దిగ్గునం బెగ్గడిల్లి. 77

నీ. జడ వేగ వడలించి ధ ముడి పూలు విడలించి
 యలజడిఁ గీల్గంటు ధ నందగించి
 జగివల్వ నడలించి ధ బిగ్గరైకఁ గడలించి
 సగము మాసిన చీరె ధ సంఘటించి
 తిలకంబు పెకలించి ధ కలవముల్ తెఱలించి
 పచ్చికస్తురి తలఁ ధ బట్టువెట్టి
 కలసొమ్ము లెడలించి ధ కాటుక నిరసించి
 సొంపు వాసెనకట్టు ధ సంపుటించి

తే. గీ. యానల నడించి చెలులపై ధ యాన డించి
 చెఱఁగు మైనిండ మునుఁగిడి ధ చీకటింట
 మేని వెతలార్చి కంకటిఁమీఁదఁ జేర్చి
 పొరలె మరులూరి చిలువరా ధ పొలఁతిదారి. 78.

ఉ. ఉలుకును వెచ్చనూర్చు వడి ధ యుస్సురనుక దలయూచు లేచు లో
 గలఁగఁబడుక దిగుల్పడును ధ గానిపనుల్తలపోయు వేసరుక

గళవళమందుఁ గన్గొనుఁ బఁకాపకనవ్వు భయంబుఁ జెందుఁ గన్
న్గొలఁకుల నీడునించు మది • గొంతుఁదొఱంగు వజ్రంకు నెంతయున్.

ఉ. రా యను వింతపుట్టినదిఁరా యను నింతకుఁ దట్టిగట్టినా
రా యను తాళియుంటి గదఁరా యనుఁ జూతువుగాని వేడ్కలే ✓
రా యను మేలువార్త విసఁరా యను నా వలపింతఁజేసె నా
రా యను నిన్నుదూఱ నగఁరా యను హా యదు శేఖరా! యనున్. 80

ఉ. అనుచునుఁ బ్రజ్వరిల్లు విరఁహఁసలకీలల మేను గంద నా చూరింప
వసరుహనేతి యోర్వకను • వావిడిచేడ్చె బికనవ్వరంబునన్
గనుగవనిండ్ వెల్లురికిఁకాటుకరెప్పలచిల్కి చెక్కులన్ స్పృహలకాదులన్
మినమినబారి గుబ్బచనుఁమిట్టల నశ్రులు జాలువారఁగాన్. 81

శా. ఆవేళన్ జెలులెల్ల గొల్లుమని హాహాకారముల్ సేయుచున్
నీవే యిట్టుల దైర్యమున్ విడిచినన్ • మేమెల్ల నెట్లాదుమో
మీవారెల్లను సిగ్గునం బాగులరో • వేమారు యావంత నీ
కావంతం బనిలేదు వచ్చె నిదిగో • కంసారీ, కంజాననా! 82

నీ. అల జక్కవల పెక్కు • వలదొక్క చలమెక్కు
నిక్కు చ్చగ్గుబ్బలు • న్నక్కు నబల (మ)
అనయమ్ము నునుదమ్ములను తమ్ములనయమ్ముఁ
గను కనుంగవతెల్వి • కలఁగు నతివ
తొగవిందు జగిముందు • తగుహందు సాగసాందు
వధనారవిందంబు • వాచుభామ
తులకించు బలుమించు • నలయించు కళనించు
నందంబు మైదీగె కందునమ్మ

తే. గీ. మెఱుఁగువాతెర మేలిమి • తఱుఁగునమ్మ
చిన్ని చిన్నారిముంగురుల్ • చెదరునమ్మ
యెల్లియెల్లుంట నీయల్లుఁ • డిదిదువచ్చు
నడలవలవదు మాయాన • యంచయాన.

వ. అనివిని

84

కం. తనువెల్ల ఝల్లుమనఁగా

నునుమోవి చలింప లేచి ♦ నుదురు చెమర్చు

ఘనకేశబంధ మూడఁగఁ

గనుదమ్ములు మోడ్చి వ్రాతఁ ♦ గదిసినమూర్చు. 85

వ. అంతట నిందువనలందఱుం గూడుకొని.

86

కం. ఏమంద మేమిసేయద

మేమందునఁదీరు తీరు ♦ నెఱులోర్త మయో

యే మందయాన నడుగుద

మీ మందరకుచతెఱంగు ♦ యిట్టిదియనుచు. 87

కం. అని వలుకుచు వెన నులుకుచు

గని తలుకుచు గనులనశ్రుకణములుచిలుకన్

ఘనశోకమగ్న లగుచును

గనకాంగిని చుట్టుముట్టి ♦ కాంతలు వేగ. 88

ఉ. కోమలి సిద్ధైపు మెఱుఁగుఁగుబ్బల జొబ్బిలు కప్పకప్పరం

బా మరునగ్ని సోఁకి యది ♦ యంతట భగ్గనమండ మన్నథ

స్వామికి భామలున్ చమురు ♦ వత్తియు లేని నివాళిజోతు లో

సామజయానలారా, యని ♦ సారెకు జేతులుదట్టి యార్వఁగ. 89

తే. గీ. సారవంతంబగు పటిరఁపూరములను

నేడఁ దెల్పిన నొక్కింత ♦ నేడఁదేరి

చెలులఁ గని రాధ వింటిరే ♦ చెలియలార

కలను గనుఁగొంటి శౌరిరాకల ననంగ. 90

సీ. తప్ప దీమాట నా ♦ తనువు ఝమ్మని ముంచె

చూడు చూడుమటంచు ♦ జూపె నొకతె

రమణి యిదిక్కు తోరణిగొలి బలికేని

యదెయదె వినుమంచు ♦ నాడె నొకతె

వెన్నుఁ డీడకు వచ్చియున్నట్టె కన్పించెఁ
 గల నిక్కమానామఁ డ బలిక నొకతె
 నెమ్మది నిపుడెంతో డ సమ్మతైయున్నది
 అమ్మమ్మ! యిది నిజం డ బనియె నొకతె

తే. గీ. పడఁతి నీ వామనేత్రంబు డ పదిరె నిదిగొ
 కలికి నీ వామభుజము దా డ గదిలె నిదిగొ
 యతివ నీ వామభాగాంక డ మదరె నిదిగొ
 దిగులు మానుమటంచు నా డ తెరవ లనఁగ. 91

తే. గీ. అంత నచ్చట నర్జునాహ్వయనఖుండు
 చేరి రాధిక వంచిన డ చిలుక యలుకఁ
 జెప్పకయె పోయెనని పల్కఁ డ జిత్తగించి
 కమలనేత్రుండు మనము ది డ గ్గనఁగ లేచి. 92

సీ. రాజాస్య గీలించు డ రవలపావలు మాని
 ధవళాక్షి యిచ్చు కై డదండ మాని
 తెరవ చుట్టియొనంగు డ తెలటాకులు మాని
 సకియ తెల్పెడు హెచ్చురికైలు మాని
 కాంచనాంగులు పట్టు డ కరదీపికలు మాని
 పడఁతులు వినరు పావడలు మాని
 భామలు గొనివచ్చు డ భారివల్లకి మాని
 మగువలు వీచు చామరలు మాని

తే. గీ. మరుండు వేటాడ రాధపై డ మరులుఁ గూడ
 దిట్టతనమూడ హృదయంబు డ గొట్టుకాడ
 మేను వసివాడ సరిజోడులేని ప్రోడ
 తన సఖునితోడ శృంగారవనముఁ జూడ. 93

సీ. తప్పకఁ దనుఁ జూచి డ తెప్పవేయక వచ్చు
 జలజాక్షిపై దృష్టిసైత మిడక

మోహోపదేశత ♦ మోముసాచుక వచ్చు.
 సఖయమోవిని ముద్దు ♦ సైత మిడక
 బహుదూరముననుండి ♦ పైఁటవిప్పక వచ్చు
 చాన గుబ్బల గోరు ♦ సైత మిడక
 భ్రమఁ బోకముడిసగ్గ ♦ బారవేసుక వచ్చు
 నాతికొఁగిట మేను ♦ సైత మిడక

తే. గీ. జారుసిక వీడఁ దెలిముత్తెనరములాడ
 పదట మెదమీఱు బంగారుపటము జాఱు
 అందెరవబల్కు మొలుచు ఘర్మంబు లొలుక
 వచ్చె నీదారి యా మురవైరి శౌరి.

94

సీ. ఆనలో ననుబిల్బమని యితి యేమేమి
 బలికి కీరంబును ♦ బనిచెనొక్కొ
 వచ్చి యిచ్చట నాదు ♦ వర్తమానము చూచి
 వే పోయి శుకమేమి ♦ చెప్పెనొక్కొ
 యెలనాగ విని యంత ♦ యీనినపులివోలె
 బెదరి భగ్గున మండిపడియెనొక్కొ
 అదియొక నెపముగా ♦ నతివలు పగ చాటి
 మించి యేమంచు బోధించినొక్కొ

తే. గీ. తోయజానన మది కేరు ♦ దోచె నొక్కొ
 దైవ మేమేమినేయంగఁ ♦ దలచెనొక్కొ
 గ్రహగతుల క్రూరమెట్టిదో ♦ రాధనెడసి
 యేల వచ్చితి చెలికాండ్ర ♦ నెడసి యీడ.

95

సీ. నినుఁబాసి నిముసంబు ♦ నిలువఁజాల నటంచుఁ
 గొఁగిటఁ జేర్చుక ♦ ఘడియనేవు
 నీవెంటనే వత్తు ♦ నేఁ దాళలేనంచుఁ
 గరములువట్టుక ♦ ఘడియనేవు

ననుఁ బిల్వఁ బంపుమీఁ † నాయాన నీ కంచుఁ
గన్నీరు నించుక † ఘడియనేపు
దానిమాయలఁ జెంది † దయ వీడకుమటంచుఁ
గలసి మోవిగదించి † ఘడియనేపు

తే. గీ. గాను వగచుచు గద్గదఁకంఠ యగుచుఁ
ప్రేమమీఱఁగ దీవనఁవీడె మిచ్చి
పనుపఁ జాలక వయనంబుఁ † బంపినట్టి
యువద నెడబాఁసి యుండఁగా † నుచితమగునె.

96

వ. అని మఱియును.

97

నీ. మోము మోమునఁజేర్చి † మొనగుబ్బ లెదఁగూర్చి
చక్కెరమో వానుఁచక్కఁ దనము
తొడనందుబొందించి † తోపునూకులమించి
మొనవంటి మడుపిచ్చు † ననువుదనము
వక్కవాటుగ వచ్చి † బాళిని పడకిచ్చి
తమిరేచి పురికొల్పు † కొమిరెతనము
బకదారివగఁ బల్కి † లకుముకీగతిఁ గుల్కి
పురుషాయితము నల్పు † నెఱతనంబు

తే. గీ. మ్రొక్కి మ్రొక్కించుకొనునట్టి † చక్కఁదనము
పొగడి పొగడించుకొనునట్టి † ప్రోడతనము
దక్కి దక్కించుకొనునట్టి † దంటతనము
రాధకే కాక కలదె యే † రమణీకై న?

98

నీ. కనులతల్కులఁ జూచి † భ్రమఁజెందనేకాని
మోము మోమునఁజేర్చు † బ్రాద్దులేక
బటుపుగుబ్బలు జూచి † భ్రమఁజెందనేకాని
పూని కౌఁగిటఁజేర్చు † బ్రాద్దులేక
వదనపద్మముఁ జూచి † ముదముఁ జెందనేకాని
మోవిపానక మానఁ † బ్రాద్దులేక

మరుదివాణముఁ జూచి ♦ మరులుజెందనెకాని

మొనఁజేసి పైకొనఁ ♦ బ్రాద్దులేక

తే. గీ. దినము లెల్లను వ్యర్థమై ♦ చనియెగాని
యొక్కనాఁడైన గవఁ గూడి ♦ సొక్కునొంది
యక్కఱెల్లను దీరంగ ♦ వనుభవించి
భామినీమణితో గూడిమాడ నైతి. 99

తే. గీ. మునుపు నిద్దుర లే దయ్యె ♦ ముదిత నెనసి
వెనక నిద్దుర లే దయ్యె ♦ వెలఁది నెఱసి
యేమిచెప్పుదు మనసిజఁస్వామి మాయ
యొంచకనె యొంచి ముంచక ♦ ముంచె నొర 100

తే. గీ. రామ గా దది సౌందర్యసీమ గాని
నారి గా దది మరువెంటి ♦ నారి గాని
కొమ్మ గా దది సంపంగి ♦ కొమ్మ గాని
కలికి గా దది మరునిపూ ♦ ములికి గాని. 101

సీ. మగతేటిగములకు ♦ మగువముంగురులకు
నేనాఁటి నేస్తమో ♦ యెఱుంగరాదు
మరుకమాకొమ్మలకు ♦ దెరవకన్బొమ్మలకు
నేమిచుట్టరికమో ♦ యెఱుంగరాదు
పూర్ణసోమునకును ♦ బొలఁతిమోమునకును
నెచ్చటిమచ్చికో ♦ యెఱుంగరాదు
కపురంపుఁతానికి ♦ గలికి కెమ్మొవికి
నేయనుబంధమో ♦ యెఱుంగరాదు

తే. గీ. చెలియ నునుజూపుజిగి నల్ల ♦ కలువదూపు
కొమ్మసాలిండ్లు బంగారునిమ్మపండ్లు
చెలువనూగారు నల్లనిచీమబారు
లొక్కచోటను బుట్టని ♦ దొకటి కొదువ. 102

తే. గీ. ఇందుబింబాస్య నవ్వుల ♦ కెంచిచూడఁ
జంద్రకిరణవిలాసంబు ♦ సహజమయ్యె
ఇంతి నునుగవ్వు కొవ్వన ♦ కెంచిచూడఁ
జంద్రకిరణవిలాసంబు ♦ సహజమయ్యె.

103

సీ. శృంగారజవ్వనఁజ్ఞీరాబ్ధి నడుమను
దనరారు బంగారు ♦ తమ్మియనఁగఁ
దళకుమించున మించుతనుచంద్రరేఖలో
బరిఢవిల్లు కురంగవదమనంగ
గలదులేదనునట్టి ♦ కౌనుదీవియయందుఁ
బూచిన గంఠెనఁపూ వనంగ
నటవొందు నాభిపున్నాగంబునను బుట్టి
ప్రవహించు జిగితేనఁవాఁకయనఁగఁ

తే. గీ. జొక్కి మరులెక్కి నేతలఁ ♦ జుట్టియాడ
నఁజుఁచొనర్చిన మోహనఁయంత్రమనఁగ
మరులుగొల్పెడు దొరసానిమరునియిల్లు
కళలు గరుగంగ ముద్దాడి ♦ కలయుఁపెపుడొ?

సీ. పంచబాణనిచేతఁ ♦ బాణముల్వోసీక
పరగెడునమృతంపుబావియవఁగ
మారునిఘోరజ్వరాదుచుల్ దీర్పంగఁ
బరిఢవిల్లెడు తేనెవాఁకయనఁగ
దర్పకు కోపాగ్నిదాహంబు మాన్పంగ
సలరారు యెళనీటికొలననంగఁ
దలిరాకు విలుకాని ♦ తాపంబులణగింపఁ

జెలువొందు పన్నీటిఁచెఱువనంగ

తే. గీ. నాదు మనమను రాయంచ ♦ నటమటింపఁ
జెఱకువిల్బోయ త్రొవ్విసఁచెలమయనఁగ
మరులుగొల్పెడు దొరసానిమరునియిల్లు
కళలుగరుగంగ ముద్దాడి ♦ కలయుఁపెపుడొ?

105

వ. అంతట ననంతశయనుండగు మురాంతకుండు మంతనిడి సత్రా
జిత్తువీడ్కొని, సత్యభామం దోడితేరఁ దగువారల నియమించి, మంచి
లగ్నంబున రథం బారోహణముసేసి, వెంబడించివచ్చు బంధుజాలముల నిలువ
కరమమర్చి, కదలి మనోవేగంబునఁ గోకులంబున కరుదెంచి రథంబుడిగ్గి,
భృత్యామాత్యాది బంధువర్గంబుల వారివారివిడుదులకుఁ బోవంబనిచి,
నిజగృహంబునం బ్రవేశించి, నందయశోదాదులకు నమస్కరించి దీనె
నల్గాంచి యచ్చటి వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగించి కొంక్షాకతడ వందు
వసియించి, యచ్చటి యాప్తసఖులచే రాధికావృత్తాంతంబంతయు నాకర్ణించి
'యిందుల కేమిసేయువాడ' నని చింతించి తానెపోక తీరదని నిశ్చయించి
బెట్టునిట్టూర్పులు నిగుడించి మించినదిగులునం బెగులుచు వగలు వగలాయె
నంచు వేగించి యారాత్రి జననయనచకోరంబులకు బండువై యుండు పండు
వెన్నెలలోన బయలుదేరి మందగమనంబున రాధామందిరంబుఁ జేరంబోవు
సమయంబున.

106

తే. గీ. అపుడు నచ్చట రాధ కంఠసారిరాక

ద్వేషిద్వేష, వద్వి.

చిలుకచే విని తనవద్ది ధ చలులఁ బిలచి

వెన్నుడిట కేగుదెంచిన ధ విడువవలదు

వాకిటనె నిల్పుడని చెప్పి ధ పనిచెనంత

107

వ. వారలా దేవదేవుండైన గోపాలదేవునిం గనుంగొని.

108

చ. 'పాలతిరో?' 'యేమి?' 'త్రోవవిడు, పోవలె' 'నెచ్చటి?' 'కింతిచెంతకే'
'తొలిరుచివీడవో?' 'విడను' 'తొతుము' 'దొబ్బుదుపొమ్ము' 'పోను' 'మా
టలకెడమాను' 'కాని' 'వికటానికేజొచ్చితి' 'వోను' 'యెవ్వరో
బలిమి మిటారి' 'రమ్మిదిగో' 'వచ్చితి' 'రాకల మానవోహరి'. 109

తే. గీ. ఇటుల నాడిన మాటల ధ కిముడఁ బల్కి

రాజసము మీఱఁగా యదు ధ రాజమాళి

బలిమిజులుములు సందడుల్ ధ దొలఁగఁదోసి

చొరవఁజేసుక లోపల ధ చొచ్చువేళ.

110

సీ. విడువిడు మని డాసి ♦ కడకన్ను లెఱజేసి
 కమ్మనైత్తమ్ముల ♦ గమ్మెనొకతె
 లేచి ముందర జంగళజాచి కోవమెసంగ
 సన్నజాజులచేతఁజవిరెనొకతె
 యడ్డంబుగా నిల్చి ♦ యటకేగ నదలిచి
 విప్పచెంగలువల ♦ వినరెనొకతె
 నిలునిలుమని పల్కి ♦ నీటుమీఱఁగగుల్కి
 విరజాజివిరులచే ♦ వినరెనొకతె

తే. గీ. గుప్పమని తావిపుప్పొడిఁ ♦ గుప్పెనొకతె
 చలువపన్నీరు మైనిండఁ ♦ జల్లెనొకతె
 దానవారిని జొరనీక ♦ తలుపుమూసి
 యానుడనె రాధ పై బలంబనుపఁ జెలఁగి. 111

తే. గీ. కాంత లిట్టుల రానీక ♦ రంతునేయ
 నీటిచిమ్ముల కళుకక ♦ నిల్చు గంధ
 సింధురం బన నిలిచెడు ♦ శీఘ్రదుండు
 పలికె వారలఁ గని నయభయము లమర. 112

తే. గీ. 'సుదతి యిసుమంత కడగంటఁ ♦ జూచినంత
 రంతు ఘటియింతురో యిట్టులింతులార
 మీరు నామారు పదముల ♦ మీఁదవ్రాలి
 గలయగలపించి సుకృతంబుఁ ♦ గట్టుకొనరె'. 113

వ. అను శౌరితోడ నా చెలు లిట్లనిరి. 114

సీ. 'క్షువెన మానాటి ♦ కెటువోయెనో' యని
 చెప్పి కరమ్ములు ♦ విప్పవారు
 'కలయికే కలవాయె ♦ గానార నీ గుణఁ
 ధ్యని' కంచు నొడలఁలూచువారు

‘నీ యతివినయంబు ♦ నీసత్యకే కొంచు
బొమ్మ’ని బహుధిక్కరించువారు
‘ప్రాలుమా లిటువలె ♦ బ్రతుకవచ్చునె’ యంచు
మెఱుగుఁగెమ్మోవులు ♦ విఱుచువారు

తే. గీ. ‘మామగారింటిలో నున్న ♦ మందెమేల
మెందుడాగెనొ యిప్పుడంచు ♦ నెదుటనిలిచి
బెళుకుఁగొనులు బెళుకంగఁ ♦ గులుకువారు
నగుచు నగుచున్న చెలులకిట్లయె శౌరి. 115

తే. గీ. ఇంత కోపంబు మదినున్న ♦ జెంతఁ బిల్వ
బంచి రాధిక నన్ను దండ్రించరాదె
వాకిట నలకునేయఁగ ♦ వశమె వలదు
దాన గృరులాఘవము లెందుఁ ♦ గాచు’ ననిన. 116

కం. అనవిని రాధిక భావం
బున నించుక కోపమూని ♦ ముసుఁగిడి తిరుగఁ
గని కీరము చని వేగం
బున రమ్మనిపిలువ శౌరి ♦ ముదమొదవంగఁ 117

ఉ. లోపలికేగి గారుడవిలోల శిలాగృహశీమ శయ్యపైఁ
గోప మెసంగఁగా జిలునఁకోమలి చాఱ్ఱున నున్న యింతినం
తాపముఁ జూచి పుష్ప శరఃతాపము మీర మురారి చేరి బె
ట్టూపిరితోడఁ బొదమ్ముల ♦ యొరకు రా గని లేచి దిగ్గునఁ. 118

ఉ. ‘ఎవ్వరు పిచ్చి రిచ్చటకు ♦ నెందుకు వచ్చితి నేమికార్య మే
నెవ్వలె నీవుదానెవడ ♦ వెవ్వరి కెవ్వరు కంటి కంటి మీ
జవ్వని విన్న రవ్వ లిడు ♦ జాల్ తడవాయెను వచ్చి లేచి పో
నవ్వెద రెల్లవారుగని ♦ నన్నును నిన్నును గోపశేఖరా!’ 119

కం. అనఁ జెలిపాదంబుల్పై
ఘన చిత్రసురత్న ఘటిత ♦ కనకకీరీటం

బును మోపి లేవకుండిన

వనజానన సిగ్గువలపు * వడ్డికిఁబొటన్.

120

కం. 'దేవుడ వేలినస్వామివి ఈ పన్ను ప్రాప్త్యాంశం ద
పోవయ్యా నీవు నాకు * మొక్కగొడగునాది కవి ఈశం
లేవు' మని గుబ్బచనుమొన కవిక్రమింపదాకిన పద
లా విభు నెదసోక నెత్తె * నారనిపే'మన్. 121

ఉ. ఎత్తిన వట్టువీడక యుపేందు'డు తత్కుచకుంభపాల్గిపై ఈ పన్ను ప్రాప్త్యాంశం ద
నత్తమిలెక దురంతవిగఁహర్ణవపూరము నీందుకై వడికై సుయూతు పదాంశ
హత్తి రసాలసాలముననల్లెడు మల్లియతీవై కై వడికై సుయూతు పదాంశ
గుత్తఁపు గుబ్బలాడి చనుగుత్తులఁ దత్తునువొత్తి నొక్కచుకపాల్గిపై

వ. ఇట్లు మదనకదనారంభ సముజ్జంభణమనోభిలాష నారాధామాధ
వులు మందకర చందనాది కస్తూరికాపరిమళద్రవ్యంబులకు సొమ్మసిల్లి
యుండిరి. అప్పు డమ్మందయాన పురంద గాది బృందారకబృంద వందిత
పాదారవిందుడగు నాగోవిందునిం గలయు మోహవేశంబునఁ బట్టరాని
గుట్టెనసి చిట్టాడుచు మట్టుమీటి యతండు కౌగిటఁ జేర్చినఁజేర్చినీయక
యబ్బరంపు సిబ్బెంపుగుబ్బల నిబ్బరంబున సోకినసోకనీయక కటికచీకటి
కప్పులఁ గుప్పునకగప్పు గొప్పకప్పుకొప్పు నిమిరినకనిమురనీయక, మిక్కిలి
యెక్కువైన చక్కనిచెక్కు గీటినకగీటనీయక, మధుర సుధారస ధారా
ధరమందరంబైన బింబాధరంబుఁగ్రోలినకగ్రోలనీయక కుండనంపుటందంపు
గంఠెనపువ్వున గంటువటుచు తుంటువంటివాడుసాహిదివాణంబు నంటిన
నంటనీయక, మెంజొడ్డుకొన నేమటించి యెయ్యన విరులశయ్యకుంజేర్చి
లాలించి కౌగలించి బాహుబాహి గచాకచిం బెనఁగి యల్లందునకుంగమకించి
చివురుపారుజారు తావిమోవిజేనలం గోలి పైకొని కోవెలచందంబునం
గుబగుబంబలుకుచు 'మేలు భళి హాసు శహాబాసు నాసామి యద్దిరా'
యనిమెచ్చి యొక్కొక్కరు మేనులప్పళించి వింతవింతపిలుపులం చిలు
చుచుఁ గెందామరలంబోలు గందామరల నరమోక్షులు గావించుచు
మనృథప్రహ్మనందంబునం దోలలాడుచుండిరని చెప్పి శుకుండిట్లనియె. 123

శా. కస్తూరీతిలకోజ్వలసితిముఖా ♦ కై వల్యలక్ష్మీనఖా
హస్తోదంచితశంఖచక్రహచిరా ♦ హస్తీంద్రరక్షాపరా
అస్తాకామృతపర్షివేణునినదా ♦ యానందలీలామృతా
తృప్తానేకజనాభయపృథకరా ♦ ధారాధరశ్రీధరా!

124

కం. సారఘనసారతుహినో

సీరాలేపాంగరాగశీతలతట రా

ధారమణీ కుచదుర్గయు

గారోహ విహారలీల ♦ యదుకులబాలా!

125

మా లి ని

దళిత విపులమాయా ♦ ద్రావిడామ్నాయగేయా

జలరుహదళనేత్రా ♦ సవ్యసాచ్యాప్తమిత్రా

బలవిభవ విరామా ♦ భానువంశాబ్ధిసోమా

కలశ జలధి శాయీ ♦ కామితార్థప్రదాయీ!

126

గద్యము

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగ

చొక్కనాథ కటాక్షలబ్ధాఖిల సంపత్పారంపరీ

సమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయక

తనూభవమీనాక్షీదేవీకటాక్షలబ్ధ

కవితాసాంప్రదాయక వేంకట

కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన

రాధికాసాంత్వనం బను

చాటుప్రబంధంబు

సర్వంబు నేకాశ్వాసము.

కం. ఈకథఁ జదివిన వినినను

బ్రాకటముగ వ్రాసినాను ♦ బహు సంపదలున్

గై కొనునునుచును వారికి

శ్రీకరముగ గోపశౌరి ♦ చేలువున నొసఁగున్.

సారంగధర చరిత్రము.

[వచనము]

[శైలికి ఉదాహరణముగా గ్రంథమునందుఁ గొంతభాగము]

సముఖము

వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుడు

— అంత సారంగధరుండు బినతల్లింగనినయంత, భయభక్తివినయ సంభ్రమంబులు మనంబునఁజెనఁగొన సాష్టాంగముగాఁమొక్కిన నా జక్కువ గుబ్బలాడి గ్రొక్కునఁ జేతులుజూచి లేవనెత్తి తనచనుగుబ్బమొన లొకించుక నతని యురంబు సోఁకఁ గాఁగలించుకొని, మొగంబు మొగంబునంజేర్చి చెక్కిలినొక్కిముద్దఁజెట్టుకొని, నొక్కుచునుండు వచ్చేడియంగాంచి యా కుమారుండు బినతల్లికిం దనమీదినెనరు మిక్కిలి గావున నక్కరణి నాద రించె, నిదితక్కువగాదని తలంచి, కరకమలంబులు ముఁకఱించి, ‘రాజు లేని వేళ నే నిందు రాఁజెల్లదు; తల్లీ!యులంబు సైచుకొ’మ్మనుటయు, నమ్మటు మాయలాడియు, ‘నిట్లు పలుకంగాఁదగునే? నీవు నావసుధావల్లభుండు నొక్కరూపంబు గావున తడఁబడిమొక్కఁజెల్లునే,’ యని సుశీలయుంబలె నా దుశ్శీలచేయఁజూపి, ముందుగ విచ్చేయుమని యమ్మహాత్మునిఁ దోడ్కొని, ‘అతివినయం ధూర్తలక్షణ’ మ్మనువిధంబున నరిగి కప్పురంబులు చిలికిన చల్లని పన్నీటనాతని పాదంబులు గడిగియొత్తించి, బేర్చిన ముత్తియంబులు జేర్చిన పసిండి గద్దియఁ గూర్చుండనుచిన, యానరేంద్రనందనుండు, ‘జననీ! తక్కినవారికిం బలె యంత యుపచారం బేమిటికి? యేనునీ కుమారుండనుఁగానే!’ యనుటయు నాపుష్పబోఁడి, బొమ్మంచుకెమ్మోవి చిగురునం జిరునగవుమొలకలు గులుక, కప్పురంపు వీడియంపుతావి ఘుమ్ముమన, జేనియ చినుకులొలుక నిట్లుపలికె; ‘ఓ జగన్మోహనాంగ! నాకు మారుండ నగుదువు, నిక్కంబుపలికితివి. నీదునుగుణత్వంబును, నీచక్కఁదనంబు నీ యొయ్యారంబు నిచ్చెలులు నిచ్చలు పలుక విని వీచులకువిందు లయ్యె; ఇప్పుడు కనుంగొనుటచే కన్నులకుం బండువయ్యె, నాకోరికలు లభించె, నే నోచిన నోములు ఫలించె; చంద్ర జయంత వనంత కంతు నల కూబరాదుల చక్కఁదనంబులు విన్నదియే గాక కన్నది లేదు. డెందంబున కానందంబు కదలింపఁ గన్నులార నినుఁ జూడఁగంటి, నానందంబునం గల్గుదుండుడుకులు నేటి లోడం దీతె; కామినీకుసుమసాయకా! నీవంటి నిధానంబు గల్గుటంజేసి యెంతటి పలుకులకుఁ జింతవలదు, వచ్చువింటి వజీరునింబోలు నీవు వచ్చుటం జేసి రాజేంద్రుండు రాలేదను పరితాపంబేటికి?

వెన్నయిండఁగా నేయిలేదని చింతింపనేల? నీవెన్నండును నన్నుఁ జూడరా వని దూరుచునుంటి; ఇప్పుడు నాపై నెనరు గలందులకు గురుతుగంటి, నిన్నుఁగూడి మనంగంటి; నాదు యపరంజిమేడ నీ వెన్నండునుఁ జూడ రావుగదా! యీ యిత్రదనీతంపుసోరణగండ్ల యందంబు, యాసోగసు గొప్పటోవరుల చందంబు, నా కలువలరాయలరాతి యరుంగుల రంగులు, నాహరువంజి(హరుమంజి)ముత్యముల మేలుకట్టును, నీ మగరాల నిగరాల గోడల వేడుకలు నిచ్చు కీరపారావతాదుల వినోదంబులు, తక్కునుం గల విశేషంబుల సంతోషంబునఁ జూచి, యా మానికెపుటోవరు లందు పువ్వులపాన్పున కమ్మతెమ్మెరలు వీవఁ గొంతనేపు పవ్వళించి, గంధము చెక్కలాకులు గైకొని పోదువుగాని ర' మ్మన—

అప్పడమియొడయని కొడుకు వెడనగవంకురింప నప్పడంతుకం జూచి, 'సత్వరంబుగాఁ జనవలయు, ప్రాణపదంబగు నా పావురంబు యిచ్చోట వ్రాలె, నీవు మా పినతల్లివిగావున రవికిరణంబుల కేనియుఁ జూరఁగూడని యంతఃపురంబునకు వచ్చి నీ పదంబులకు మ్రొక్కితి. నీ కటాక్షంబున నన్ని భాగ్యంబులు గల్గియున్నయవి; కాలయాపనంబు సేయక పావురం బొసంగినం బోయెద' ననిన, నక్కురంగలోచన లోచనాంచలంబుల నించుకించుక చక్క చిక్కని చంద్రిక లీనం జూచి, నవ్వుచు, 'నింత తీవరంబేమి? యించుక సేపు విశ్రమించి పోవుదువు గాక' యని, యారాచపట్టెజేపట్టి వట్టియానల నా దిట్టతోడనే లేచి మట్టుమీడిన మోహంబునఁ బయిడిమేడకుం దోడుకొని పోయెను.

గద్యము.

సముఖ మినాక్షి తనూభవ వేంకట కృష్ణప్ప నాయక
ప్రణీతంబైన సారంగధర చరిత్ర
వచన కావ్యంబు నందు
యేడవ యధ్యాయము.

సారంగధర చరిత్రము.

ఎనిమిదవ అధ్యాయము.

అప్పుడు పోడిలగు చేడియ లాచేడియం జూచి, యక్కుమారుని చక్కదనంబును, యా చక్కెరబొమ్మ యక్కఱయుం జూచి, 'నేటి కిబ్బోటి కేమో పాటువచ్చునని తోచుచున్నయది. ఇత్తటి, యా బిత్తరి కింత తత్తఱం బేమిటికి? సూటిగాని చోట మోహంబు బాటించుట భాతి గాదు. ఇవ్విధంబు మాను మని బలికినఁ బగతుల మగుదుము. ఈవనితను మనము మానుపలేము. దైవగతి విపరీతం బయ్యెనని దోచుచున్నయది. మన మేమిసేయంగలవారము? ఆయమ్మ నియమించు చందంబున నుండుద, మిఁకమీద నేలులయ్యె నట్టులగుఁ గాక!' యని గున గునలం బోవుచు నటు నిటు నడయాడుచుండ, చిత్రాంగి విచిత్రంబైన మేడ మీద కతనిఁ దోడు కొని, తన పదపద్మరాగంబులు సాపాన పద్మరాగంబులు, పరస్పరంబు సంధింప, బంగరు శలకయుం బోని యంగవల్లికాంతియు నచ్చటి కవాటంపు కుండనంపు తఱుకులు నెయ్యంబున వియ్యంబులంద, పలకవజ్రంబుల గవాక్షులు తన కటాక్షకాంతు లక్షుల నేకిభవింప, తృణాగ్రాహి నీలమణి మయంబులైన కంబంబుల డంబులు తన నీలాలక కదంబంబుల నొండ్లాంటి నొరసికొని విలాసిని మణిప్రభావిభానమానంబులైన చవికె, లుప్పరంబులు, తిన్నియలు, జవాదిగిన్నియ లిడినతావులు, నాదియైన వినోదంబు, లాతనికిం జూపుచు, మేడమీదికిం బోవు నప్పుడు, చంద్రీకాంతమణిమయంబులైన యరుంగుల రంగులు, యింద్రీనీల మాణిక్యమయ స్తంభకాంతులు రెండునుఁ బెనంగొని గంగా యమునా సంగమంబులభంగి నెఱింగించె. నాయుకంబులైన పద్మరాగకాంతినికాయంబులు సాంధ్యరాగంబు చందంబుఁ గందళింప,

చెక్కడంపు టోవరులకప్పులు చవుకట్లుచుప్పన నొప్పమీఱ, మగరాల
నిగరాల నెలకట్టుచాయలు వెన్నెలల వెదజల్లు మువ్వెలుంగులకు తావైన
యారెలు, పరిమళ దట్టంబులైన గండపట్టియలు, త్రాణమీఱ మేళవించిన
వీణియలును, గాలి సోకినబలుకు కిన్నెరియలును, తేనియలం జలుకు
బలుకు చిలుకలును, నలువంకల నలంకరించిన గోరువంకలును, చక్కెరవిలు
మాఝీని ధక్కల వలె జెలంగు నంగులుఁ గల్గి, సకల శృంగారసంపదల
నదనంబైన యా నదనంబున నొక్క మణిమయవేది నక్కుమారుం
గూర్చుండ నునిచి, యెక్కడఁ జూచినం గొక్కొక కళారహస్యంబులైన
చాళీతి బంధంబులం బెనంగు గంధర్వ కామినులను గంధర్వులను వ్రాసిన
చిత్రవటంబులం జూపుచు, 'నోయీ, నెఱజాణ! యీ చక్కి నొక్కిం
చుక చూడుము: గొల్లాయిల్లాండ్ర చనుగుబ్బలఁ బట్టి, వారి కెమ్మోపులఁ
బలుమొనలుఁబెట్టి యనురాగంబున భోగించు గోపాలుని చందంబు
యెట్టులున్న' దనవుడు, నవ్విరక్తుండు నవ్వి!

'ద్రోణపుత్రుని బాణాగ్నిచేత దగ్ధంబై పడిన పరీక్షితుని, తన
యఖండిత బ్రహ్మచర్యవ్రత మహత్వంబునఁ బ్రతికించిన మహానుభావు
నకు నా విహారంబులు లోకవిడంబనంబు లింతియకాని సహజంబులు
గాదు.'

'రాకుమారచంద్రా! చంద్రశేఖరుండు దారుకావనంబునఁ దపసి
చపలాక్షి నొక్కతెం గదిసి మారుని నక్కనకాంగి జంకెన చూపుల
జంకించె...'

'తల్లీ! తుంటవిల్తుని గంటిమంటలచే మంటఁ గలిపిన ముక్కంటి
.....కామారికిం, గామాతురత్వంబు గలజే?'

'విశ్వామిత్రుండు, మేనకను ముద్దుబెట్టుకొని, కచంబు నిమిరి,
కుచంబు లంటఁ గమకించుటఁ గంటివా!'

'అమ్మా! యహ్మనివరుండు మహారాజ రాజేశ్వరుండై, యప
రిమిత భాగంబు లనుభవించి, రోసి యాశాపాశంబులు తెగఁగోసి, విరక్తు
బొంది, బ్రహ్మత్వంబుఁగోరి మహాతపంబు నేయుచుఁ గురుకులంబునకు

జననియైన శకుంతల నుత్పాదించఁగోరి, యవ్యధంబున కొడఁబడియె నింతయు కాని, యంతవానికిఁ గంతుసంతాపంబు గలదే? కలిఁగెనేని, త్రిజగన్మోహిని యైన రంభ తనకుందానె వలచి వచ్చిన యెడ చట్రాయఁగా శపించునే!’

‘పంటిమొనల వాతెఱ గట్టిగానొక్కుచు, నెమ్మేనులఁ జెమ్మట లుప్పటిల్ల నొండొరులఁదొడరి పెనంగి, కళావిలాసంబులు వెలయ, నలసతఁ బొందియు సందీక సరిబిత్తరు లానుకొని కల్లంబునకుం బెనంగి వే మారు సాదనలం జేయు వీరలం జూచితే?

‘జననీ! జెట్లకు వేమారు సాదనలు జేయుట యుక్తంబె కదా!’

‘కమ్మలిలుకాని సంగరంబుల ధేనుక బంధంబునం బెనంగు రంభా నలకూజరుల వీక్షింపుము.

కరేణుకా బంధంబున భోగించు గురునతీ నిశాపతుఁ నాలోకించుము.

ఉపరతి క్రీడావిశేషంబుల నోలలాడు నహల్యా పురందరులఁ గనుఁగొనుము.

సింహవిక్రమంబునం గలయు తారా జయంతులఁ జూడుము.

ఊరువీడన క్రీడలం జోడుగూడు వాళకన్యా పరాశరులం దిలకింపుము.

పద్మాసనంబున బంధభేదంబునఁ బద్మబాణుని సమరంబు సలుపు యూర్ధ్వశీ వరుణుల విలోకింపుము!’

‘జనయిత్రీ! ఇవి చిత్రంబులు; యిందు విశేషంబేమి!’ యనియె. ఆ చిత్రాంగి, తానాడు యారజంపుమాటల కెల్ల నొగ్గక నేర్పునం ద్రోసి వట్కు నక్కుమారుని భావం బెఱుంగక, నా సైకతనితంబ కడంబించిన చండంబున, పొంకంబగు కుంకుమంబును, జ్రోదిమీరు జవాదియు, విరి వితానంబు, రత్నభూషణ విసరంబులు, గాజు గిన్నితుల, పటికంపు దొన్నియల బంగరు తట్టల నమర్చి, తనర్చిన మోహంబునం దెచ్చి యునిచి, ‘యోయీ, వన్నెకాడా! యీ విరిసరంబులు జుట్టుకొనుము, జవాదిచే

తిలకంబుఁ బెట్టుకొనుము, యీమల్లికా గంధం బలందుకొనుము, యీ భోగతరంబులైన రతనంబుల భూషణంబుల నలంకరించుకొనుము, యీ యమూల్య దుకూలంబులు ధరింపు' మని, యాజ్ఞాంగ యొసంగరాగా, సారోదాత్తుండను, ధౌతభావంబున నవియొల్లక తల్పంబునంబెట్టి, 'తల్లియుఁ దండ్రీయుఁ గూడబెట్టిన ధనంబులన్నియుఁ గుమారు లవి గా కెవ్వరివి గా నోపు వచ్చి'కొనిపోయెద, నిది నాసొమ్ముగా నీయింట నుండనిమ్ము; అని ప్రియంబు గడలుకొనం బలికిన నాచిలుకల కొలికి తన హావభావ విలాసంబుల జాణతనంపు మాటల, నమ్మేటి మానసంబు గోరంత యేనిఁ జలింపంజేయఁ జాలక, యూరట లేని యారాటము మల్లడిఁగొను నుల్లంబున, 'నక్కటా! యేమిసేయుదు: చట్టు పిళ్ళారికిఁ జక్కిలిగింత లిడిన చందంబున నీతని చిత్తంబు మెత్తనఁ బడదు.' దోదాపులకు వచ్చిన తాలిమి చెల్లునే? తాళిన మీనకేతనుండుఘాతకుండు; యింక నేమిటం గుట్టు; నముఖంబున రాయభార మేమిటికి?' యని యూహించి, నెగ్గుసిగ్గులనుఁ బరిత్యజించి, యేకాంతంబుగా నలు దిక్కులుఁగాంచి, పయ్యెద తొలంగ మీటిన్ పక్కన విచ్చు చన్నుంగవ బైటవడ, నీవీబంధం బూడ, పొక్కిలి చక్కదనంబు మిక్కిలి గనంబడ, కామాంధ కారంబు గప్పటం జేసి కన్నుఁ గానక, యగ్గంధగజగామిని, బాహుమూలంబులు తళుకు తళుక్కన్, సందిట దండలు కంకణంబులు రవలగాజులు ఘల్లు ఘల్లు మన, కరంబుల సాచి కౌఁగలింపఁ జూచుటయు, నయ్యుత్తమపురుషుండు, పాపభయంబున గడగడ వడఁకుచు 'హరహర! యిది యేమిగొడవ వచ్చె!' ననుచు దిగ్గునలేచి, 'తల్లీ! నేవచ్చి తడవాయె, పోయివచ్చెద' ననుటయు, నా గతిత, 'యోయీ, రూపశ్రేభావనంత! కానంతయు దయలెదే ఆత్మజాకారంబున నా వేడుకం జెల్లింతునంటివి. 'సత్యవాణీ సరస్వతీ' యటన్నవాక్య మేమిటికిందవ్వు? ఆత్మజుండను పేరు మన్మథునకుం గలదు. నీవును దదాకారంబున రతులందేల్పుము. ఏమిటిమాట, మరునకు మోహూటమి లేదు? అని పలుకుచు. నడుము జవ్వాడ, కుచకుంభంబుల తారహారము లసియాడ, పులకాంకురంబులు మేనంగూడ, తాల్మియూడ, వాలుగడాలుమన్నీడు పైయాడ, నింపుఁగొనియు నోడక, వాఁకిటి కడ్డంబు

నిచ్చి, యా గట్టువాయితీ, బలిమిం బట్టఁ బోవుటయు, నతఁ
 డవ్వలుఁగఁంిం గనుంగొని, 'నీకు నాయాన...అంటు' మనిన, 'నోయి,
 మనోహరాంగ! నే నంటుఁబడినదానను గాను; నిన్నంటిననేమి?' యనుటయు
 'నో యమ్మా! యటంటఁ గాదు. మదీయ జనకుం డంటినప్పిట
 నిన్నంటఁ దగ'దనుటయు, 'నంటుమీటి నిన్నంటకుండిన, మేనంబ్రాణంబులు
 గెంటక నెటులుండు? మేలుమేలు! నా మేలు దీటు సేయక నేలు,
 మేలా జాల, మేలా జాలిం బెట్టుట?' యని, దీనత్వంబుదోవఁ
 బలుకుచు, వింతవింత చెయ్యలం గులుకుచు, గీలెడలించిన జంత్రంపు
 బొమ్మ కైవడి, నాతని యరంబున వ్రాలి మోహంబుధిం దేలి,
 కెమ్మోవిం గ్రోలం గమకించుటయు, 'హా మహాదేవ!' యనుచు,
 నా గజగామిని రెండు భుజాబులు రెండు చేతులం బట్టి త్రోయం బోవు
 నప్పు డవ్వనిత, మణి కంకణంబు మెఱయ, నా రాచపట్టి హంజట్టు
 దుష్పటిఁ జుట్టిపట్టుకొని, కూర్చుండఁబెట్టి, 'నను కన్నులవిలుమన్నీని
 బన్నంబుల పాలుచేసి కదలఁజూచిన న్నెదలనిత్తునే? నా కన్నుల కఱపుం
 దీర్చిన నీమేను కౌగిటఁ జేర్చుకొనకయే, వీనుల తేనియలుఁ జిలుకఁ
 బలుకు నీ నోటికి బహుమానంబుగా నా నియ్యవాతెఱ విందుసెయ్య
 కయే, కప్పరంపువాసనలం గుప్ప నీ కమ్మకెమ్మోవికి సమ్మానంబుగా
 నే ముద్దాడకయే, నామనోభావంబుఁ గఱంచు నీదు హావభావంబులకు
 మెచ్చుగా నీవి నియ్యకయే, నిన్నుం బోవనిత్తునే? రమ్ము రమ్ము: వేగిరమ్ము
 మానుము. కులుకుకోకిల నణంచు గళరవంబుపలుకులుసారు మొలనూలి
 గఁటలనాదులు వినక నీకుఁ బోవందగ' దను మాటల వాడిశూలంబులు,
 చెవులఁగానాటం దిమ్మువట్టి సామ్మసిలి, క్రొమ్మఱంఁదెలిసి, యమ్మంత్రి
 నందను వాక్యంబులు నిక్కంబు అయ్యెనని విన్నంబోయి, కన్నీరుగారఁ
 బెడవులు దడ్డుపుచు, పులుకు పులుకునం జూచి, పలుకుపలునకుం దై న్యంబు
 దొలుక, 'నేఁజెల్ల, సతీమతల్లీ! నీవు పినతల్లివని వచ్చినందుల కెట్టి
 ఘలంబుగలిగె, నెదుటివారి యుల్లంబెఱుంగక నీమాటలాడ న్నెట్లు నోరాడె?
 యేల తల్లిడిలైదవు; నీవు తల్లివి నేను తనూజుండ, తల్లియుం దైవసమా
 నంబు. అదియునుం గాక, యెరులచేడియలు నాకుం దోడ్బువులు! యీ

వెట్టిబుద్ధులు నీ కేలవచ్చె? యిట్టి పాపంబు నాకేల గట్టెదవు? యిందున, శాశ్వతంబైన యపకీర్తివచ్చు, బరలోకంబున దండధరునిదండన లోర్వం దరంబుగాదు; నీతాలతాంగివంటి రత్నాంగికి జనియించిన తన కీర్తి గుణంబులు రానేర్చునే? భూమిశ్వరునాన, యీతలంపులు మానుము. పదివేలు బలుకనేల, నా హృదయశుద్ధి పరమేశ్వరుం డొక్కరుండె యెఱుంగు' ననుటయు, నయ్యలివేణియు నెలనవ్వు మొగంబునంబాలయ, 'నిజంబు పలికితివి. నీవు పతివ్రతకొడుకవు. నీ గుణంబులు నీవె పొగడు కొనవలదు, హృదయంబుంగంటి: నే తల్లింగాను, దైవంబునుంగాను, మీరాజునకు భోగస్త్రీని; మదన వేదనా దోదూయమాన హృదయలైన నుదతులకు, వావు లేటికి? ధర్మంబు లేటికి? తగవు లేటికి? నా కన్ను లాన. నిన్నుం గూడకమాన. తక్కువలుకులు విడువుము, పెక్కు లేమిటికి నిమిషంబునిన్నుం గలసినం జాలు' నని యంతకంతకు నగ్గలంబైన తమకంబునం బెగ్గిలి, తలుపు మూయంబోవు నవ్వువ్వుబోణిం జూచి, 'నేను భోగస్త్రీని, వావులు నాకుఁ బనిలేదంటివి. వంశంబునకెల్ల యొక్కండేయని యొట్టిడిన పిన్నవాడే వేఱుపోయితి నన్నుం దీరునే? యీ యవివేకంబున కేమందు? ఎండేని యీవావి జగమందుఁగలదే? రత్నాంగి యొక్కటియు, నీవొక్కటియుఁ గాదు: తలంచిచూడుము. పదరకుము, కాయంబు బుద్బుదప్రాయంబుయకృత్యంబులు చేయఁబూనకుము. నిన్ను విభ్రం డఱచేతినిమృపండుగతి నత్యాసక్తితో లాలింప, నిలింపనంపద లనుభవింపుచు, సొంపున నుండునట్టి నీవు కావరంబునం గన్నుంగానక నేలత్తుల్లెదవు? ఇందున నాపత్నరంపరలు సిద్ధం' బనుటయు, నత్తరళాక్షి కటాక్షాంచలంబుల నొక్కించుక యంకురించిన యలుక సానఁదీక్షిన చెఱుకువిలుతుని వాడితూపులం బోని మిటారిచూపులం జూచి, 'యోరీ! యెన్ని నేర్చినావురా! యిందున కొంతమోసంబునుఁ గలుఁగఁజేసి, జముం డనువాఁ డొక్కరుండు గలండని భయంబున దుద్దుపెట్టి పోవందలంచెదు. రాజయ్యాని, రెడ్డయ్యాని! ఆనాటికిం జూచుకొందము భూవల్లభుం డీకల్లఁ దెలిసి దండించిన దండించనిమ్ము. ఎక్కడి వావి, యెక్కడి పాపము? వెలకొమ్మ లెవ్వరిసామ్ము? వలచివచ్చిన జవరాలిని విరాళింబెట్ట వలవదు.

రతీదేవి పూవిలుతునకు వలచిరాదో, రంభ నలకూబరునకు మేలుఁ జెందదో, యీ వలపుతలంపు నాయెడనే బుట్టెనే? దారుకావని మానిమానినలకుం దగితఁగాని నీవలె నీలకంఠుండు నేరండయ్యెనో, గురునియిల్లాలిని రమించెంగాని కలువలచెలికాఁడు నీవలె నేరండయ్యెనో, యహల్కాకాంత నంటుకొనియెంగాని నీవలె నింద్రుండు నేరండయ్యెనో? వారికన్న నీకువివేకం బధికంబుగాఁజూలు! నీకుఁగలిగిన బుద్ధి వారికి లేదయ్యెనో? ఆనాటికి నీవుంటివేని వారల యోజనలు జెటువవే' యనిన విని యాసుజనుండు, 'యీ వెడమాట లేమిటికి? నృప్తిసితి సంహారక ర్తల న దేవత లెల్లవ ర్తినిం జెల్లుగాని, తక్కినవారలకుం జెల్లునే? రంభ మొదలైన వెలయాండ్రు సైతము నిట్లు పుత్రులంబట్టిరే? మననేరవు: ఒక్కకార్యంబునుఁ గననేరవు, యెంతచెప్పిన విననేరవు: చాలుఁజాలు, విడువిడు, పోవలయు' నని బలికిన, నక్కలికి కలిజోసినవెనుక నుట్టిఁ గనుంగొనిన చందంబున నాశకుం బారంబులేదు గావున నక్కుమారతలకునిం దిలకించి 'యోరీ తాయైనఁ గఱుంగుఁగాని నీమనంబు గఱుగదయ్యె. ఇది నీకు మంచి దటరా? ఆడది యుసురుమంటే మోసంబు గాఁదటరా? నే బలికినపలుకుల కలుకచేఁ గనుఁగొనలఁ గెంపునించెదవు, యాకెంపు నాకెమ్మోవిపైనుంచితే దోసమా? నామనంబునం గోళ్లునిలిపెద, వది నా గబ్బిగుబ్బల నిలువమంటే దోసమా, కుమారకా! వెన్నెలకాఁకకు, మందమలయానిలమ్ముల రాకకు, చిలుకల మూఁకకు, కోయిలల వీఁకకు, వసంతుని జోకకు, మదనుని ధాకకు, నేకరణిఁ దాళుకొనుదానరా, కెమ్మోవి యానరా, నీకు మరునానరా, కౌగిలిఁ గరుణింపరా, యింతుక చల్లనిచూపు నింపరా, నామనవి యాలింపరా!'

—అంచు నత్యంతం బుప్పతిలి కనుఁగొలఁకులఁ గాటుకకన్నీరు మున్నీరువలె వెడలి చనుగొండ మునుంగనేయఁ బెక్కువిధంబుల వేడుకొను నప్పల్లవాధరిమాటలు విననొల్లక యాచకులంజూచిన లోభివాని చందంబున వేతెపరాకుం జూచుచు, నేమనిన నేమివచ్చునోయని నోరెత్త వెఱచి యూడఁబాటు నుపాయంబు జింతింపుచు, కొంతతడవుండి యటు నిటుఁ జూచి 'యాచెలిం బట్టిన వలరాభూతంబు కొంచాన విడువదు;

యెప్పుడినేని దప్పించుకొనిపోవుట యెప్పుడొనరి యప్పుడంతుక పట్టిననుప్పటి విడిచి సాముసేసిన యరమట్టి దట్టిచలడంబులతో వెలువడి, పులిచే విడవబడిన లేడివడువున రావలదంట్టా! విముక్తుండునైన చందురుని చాడ్చునఁ బోవునెడ, 'నోరీ! రసికుండవని యుంటి; పైదుప్పటి విడిచి పోయెదవు, నీ యంగులెల్లం గంటి మారుబాంకి వెఱచి నేను కోరిన యెడ చీరికింగొనక, నోరికిందగని క్రూరంబులు పలికి జారిపోయెదు, నలదురా దురాత్మకా! యేల జెడిపోయెదురా? వలదురా, లోపంబులునారోపించి భూపాలునకుఁ గోవంబు దీపింపజేసి నీ కీలుఁగీలుఁ గోయింతు, యింతులతోనా యింతలేసి రంతులు? నీ గురుతు నాచెంతఁ జిక్కె, మంచిది పొమ్ము పొమ్మని తొమ్ము దాటింపుచుం బగఁజాటు నవ్వధూటిం దిరిగిచూచి నుగుణాకరుండైన రాకు మారుం 'డంబా! నీవు కనుమాంబకుని యంబకంబులకునోడి పాడివీడి యాడిగెలకు నన్నుంబాలుసేయుట తగవుగాదు నీవు బలుకు భయంకర బాషణంబులకు వెఱచి, నీ మనోరథంబు నెరవేర్చుం బూనితేసి, లోకంబున నవకీర్తియు, బరలోకంబున యమృతచే నార్జియుం బొంది పెక్కుజన్మంబుల హీనజాతులం బుట్టవలయు. అంతబాధ పడుటకంటె రాజుచేత నాజ్ఞపడుటేనియు మేలు; వసుమతీవతి చిత్తంబు వకావకలై నన్నుండెగఁజూచునట్లుగా విసరీతంపుమాటలు వలికెడనఁటివి. 'వినాశకాలె వివరీతబుద్ధి' యనువితంబున నీకు బుద్ధిపొడను. నీ వచించిన నుద్దులే నిజంబని తండ్రి నాపయిం గోపించి యాజ్ఞ సేయించెనేనియు నాకాశవాణియు, భూకాంతయు నెఱుంగనే? ఆకొల నిన్నుం దోడనె చ్చుకొను, నీకు నరిపోయినట్టు లుండుము; పోయినచెప్పినని పలికి యా గురుకుచనగరు వెడలి, సారథి తెచ్చినిలిపి కనకమణిమయ రథంబును, మావంతుండుడెచ్చిన భద్రీద్రుతానంబును, సడివాగెజేసిన కాంభోజకాశ్వరాజంబును, శిబికావహులు దెచ్చిన బంగారువల్లకియుం జూడక, యూడిగంబులు దెచ్చి పాదంబులఁబూన్చిన రవలపావలు మెట్టకయే, చింతాకాంత హృదంతరుండై, దిక్కులు చూడకయె తన నగరికిం జనియె... [నశేషము.]

జైమిని భారతము.

[వ చ న ము]

[ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ ప్రచురణమునందు తృతీయాశ్వాసమున
లోపించిన భాగము.]

సముఖము

వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుడు

.....అంత భేరిపటహాదివాద్యంబులు మ్రోయ రయంబున ననేక దేశంబులు క్రమించుచుం జని యాడుమండలంబునకుంజనియె. తద్దేశంబునకు రాణి నీలనిభవేణీయు రాకేందుబింబవదనయుఁ గుండ

స్త్రీమండల పుత్రాంతము. కోరక నమాన రదనయుఁ బల్లవాధరయు గంబుకంధ రయుఁ బర్వతోపమానవత్కోరుహయు మల్లికామృదుశ బాహయు నణమధ్యయు సతిపుణ్యసాధ్వియు జలజనిభపాణియు సైకతశ్రోణియు రంభానమోరుకాండయు రతిప్రచండయు రాజీవరక్త చరణయు రత్నమయసర్వాభరణయునై, హావభావవిలాసవిభ్రమంబుల నింపుమీఱుచు, నంగజ కళారహస్యంబులు దెలిసి పురుషునిమనం బెఱింగి శృంగారవిలాసంబులం బ్రొద్దులుపుచ్చుచు, చౌనీతిబంధంబులఁ దనుపుచు సరసవాగ్విలాసంబులు నెరపుచుఁ బ్రమీలయను నామధేయంబు గాంచి, నరులకు సురల కనురులకు సిద్ధులకు సాధ్యులకు ససాధ్యమైన ధనుర్విద్యాకౌశలంబునం బాలుపొందుచు ధైర్యవీర్యసాహసంబు లుగ్ర శాసనంబు లుక్కు మెఱయ, లక్షయేనుంగులు నన్నియ గుఱ్ఱంబులు నన్నియ రథంబులును విషకన్యక లనంబరఁగిన పదిలక్షల కన్నెలు గదామునలముద్గర భిండివాల తోమరశక్తి ముసుండిశరశరాసఖడ్గఘటకా ద్యాయుధములతో గరికిసాదనల నెప్పుడుఁ జరించుచుండ నఖండిత వై భవంబున రాజ్యం బేలుచు నుండు. తద్దేశంబునకు మార్గవశంబునం బోయిన పురుషులను జేరం బిలిచి యందలి యిందుముఖు లమృతమధురాలాపంబుల, నాలింగనంబుల సధరామృతప్రదానంబుల, నంగజకేళీవిలాసంబుల నాహ్లాదంబు పుట్టించి వశీకరించి యొక్కొక్కపురుషునితోఁ బెక్కండు వనితలు భోగించుచు, సురతకేళీసుఖంబుల జూక్కించుచు గీడించుచుండ, నొక్కమానంబులో నాపురుషుండు పరలోకంబున కరుగు. వానితోఁ గూడ రమించిన యక్కాంతలందఱు నన్నిప్రవేశంబు సేయుదురు. అందొక్కయువతికి గర్భంబునిలుచు; అది కనియెనేని యాడుఁబడుచుం గాంచుం గాని -పుత్రినిం గాంచదు. ఇది యాదేశంబునందలి నడవడి. జనమేజయ నరేంద్రా! విజయ భాజవిక్రమరక్షితం బైన యశ్వరత్నం బవ్వీటినమీ పంబునకుంజని పచ్చికమేయుచు నుండునెడఁ గఱివంకకనుబొమ్మల వంక

లకుఁ గొంకినచందంబున గుడుసువడం దిగిచిన సింగాణివిండ్లును, గలికి చూపులకలికి వెనుక దాఁగినవితంబున నంపదొలులలోనం బొదలు లకోరి కోలలును, వట్టువ గబ్బిగుబ్బలు గనుంగొని భ్రమపడినచందంబున బిజిబిజి: దిరుగుచక్కంబులును, బెడంగుజడలయందంబునకు వణంకెడు చందంబునఁ దళతళ మనికత్తులు మెఱయ వీరశృంగారరసంబు లంగనా రూపంబుగై కొన్నకై వడి వీక మీఱురాకేందుముఖులు తేజలుదువాళిం పుచుఁ గోకిల లొక్కుమ్మడిఁ గాకలీననంబు లొనరించుకరణి వీరాలాపం బులు నార్పులు నట్టహాసంబులు పంతంబులు మెఱయం బౌరు దీరుటయు, నందొక్కకుందరదన, గుఱ్ఱంబుమీటి యధ్వరహరిం బట్టికొని వచ్చి తమ యేలిక సానిసమ్ముఖులును నిలిపి 'రాజరాజేశ్వరీ! యీహాయంబుధర్మజునిచే వినువఁబడినది. హయరక్షణార్థంబుగాఁ బరాక్రమోపాధ్యక్షం డగు నర్జునుండు చనుడెంచి యున్నవాఁ' డని పలుకరించిన, నయ్యంగనామణి బంగదురంగులం దురంగలించు తురంగశాలలోనఁ గట్టుటకునియమించి, యంతరంగంబున నెంతయు సంతసం బెనంగ 'నేటితో నాకోరికలు నెఱవేఱె. సుఖంబులు సమకూరె, వెడవిలుకాని వేదనలుఁదీఱె, సంది యంబులేదు. ఇందుకొఱ కాపురందరనందనుం డిచ్చటికి వచ్చు. వచ్చి నప్పుడె గుచ్చి కాఁగలించి, మధురాధరంబు మేన కాకదీరం గోలి, చానీతిబంధభేదంబుల బెనంగి యనంగసామ్రాజ్యంబు కొల్లలాడెద: ఇది మొద లనుదినంబును ననంగనంగరంబున వానితోడం గూడెద. నాపాలి డై వంబులన్ వేఁడెద'నని యెడవీడని కోరికలు పొడమ, నప్పడఁతుక పదివన్నియ బంగారునకు మెఱుంగు పెట్టినహారంగునఁ బైగోజవ్వాడకిఁ బువ్వుదావి గట్టినరీతిఁ జిన్నారిజాబిల్లిమీఁద సుధారసంబు చిలికించిన విధంబున రంగై నయంగంబుల శృంగారింపఁ దొడంగి, యంగజునిచక్కం బులంబోలెఁ దళుకుతళుక్కునఁ జెక్కులఁ గుల్కు కళ్ళురతనంబులకమ్ములు పెట్టి చివురాకుఁ గెమ్మోవి కెంపుల సొంపు మీఱునుపాణిముత్యపుముంగర ధరియించి, వింత వింతమణులకంటసతములుకంటెయు నేవళంబునుముత్యాల దండలు సందిటికడెంబులు ప్రిత్తికాయతాయెతులు కంకణంబులు రవల గాజులు కడెంబులు మొలనూలు నొడ్డణంబు నందెలు పాడగంబులు

పాదసరములు మెట్టలుఁ బిల్లాలు వీరముద్రికలు మొదలగు నానావిధ భూషణంబులఁ గై నేసి, తనయనురాగరసంబు వెల్లువగట్టెనో యన నందం బగుచందురకావిపావడపైఁ దన మనోమాలిన్యంబు వెలికుజికినతెఱంగున మవ్వంపుఁ జువ్వ నివ్వటిల్లు రాయంచయంచుల మించుపై తాణిదువ్వటంబు గట్టి, మట్టుమీఱిన మదనానలంబు తన్నుఁజుట్టుకొనిన తెఱంగున నిండు తగటిఱవిక కుంకుమపూత పొంకంపుసిబ్బెంపు గుబ్బలగబ్బుమీఱు నిండు ముస్తీదు చేసి, చిలుకతేజవజీదని తేజి తెఱంగునఁ గనుపట్టు మరకతంపుఁ బిడెంపు బాఁకు చేపట్టి, విరవాజినరుల తావియుఁ గోవడవ్యాజిపట్టెల వాసనయు దిక్కుల గుమ్ము గుమ్మని క్రమ్ము గిలుకుపావలు మెట్టి, నెమ్మిమై మేఘమండలంబు వెలువడు క్రొక్కారుమెఱుంగుతీవియ వోలె నంతిపురంబు వెలువడి యావ్తలై న చెలికత్తెలు వెంటరా బంగరుగుమ్మలు బోలు నండజ యానలు దండలం జేరి కై దండ లొసంగ, నవరత్నఖచితం బులగు బంగరు బెత్తంబుల మొత్తంబులు చెలంగఁ గటికవారలు 'రాజరాజేశ్వరీ! రాజ పరమేశ్వరీ! అష్టదిగ్విజయనోభయంకరీ! కేరళదేశాధీశ్వరీ! స్వామిని! పరాకు, హెచ్చరిక, జతను, సావధానత,' యని హెచ్చురికలుదెలుప నల్ల నల్ల నవచ్చి డాలుమీఱు పగడాలకంబులు దారవజ్రంబులబోడెలు జీవ దంతంపుదంతెలు, యీశంపురీలగు దూలంబులు కెంపుటోడుబిళ్లలపై కప్ప డుంబులు నానారత్న విచిత్ర బులు బాలభాను ప్రభాభాసమానంబులు గగన లక్ష్మీనివాసంబులునై న తమ్మిరేకులఁ బాలుపొందుకనక కలశంబులవిలసిల్లు ద్వారంబులును జంద్రీకాంతమయంబులై న వజ్రీమణిమయ గజరాజ శోభితంబులై న పార్శ్వంబులంగనుపట్టు సోపానంబులు హెచ్చురతులవచ్చు రాతిన్నెలు గలశంబులు తుండంబులఁ గై కొని యభిషేకంబు లొనర్చు దారవజ్రంపు టేనుంగు లిరుగడలం గడలుకొన మూర్తిభవించిన సామ్రాజ్యలక్ష్మీవలె నొప్పుచు లక్ష్మీవిగ్రహంబులం బాలుపొందు ద్వారదేశంబులుం గలిగి జాభవాసరిగకుట్టువని హరువుల ప్రతిమలం బ్రతి లేని తెరలును, క్రొత్తముత్తెంబుల జల్లులమేలుకట్టును, నెమిలిఱెక్కల ఛాయలం బ్రతిక్షణంబును వింతలై నకాంతులు మంతుమీఱ రత్నగర్భ యైన పుడమి కన్నకరణినున్న తివాసులనొప్పుచు సుధర్మాస్థానంబు కరణిఁ

బ్రాహ్మణోభితంబై నవాటంబును ప్రభావిజిత మేరుకూటంబును నగు కొలువు కూటంబున, బాలభానుకీరణంబులతో వాదంబులుసేయు పాదంబులును, బసిడిగట్టు పై తట్టువలె గనుపట్టు విస్తారంబును గలిగి, గోమేధిక పుష్ప రాగ మరకతముక్తాప్రముఖనిఖిలరత్న విరాజితంబై గ్రహనక్షత్రానికర తారకానికరకోరకీతంబై నయాకసంబు తెఱంగునను నఖిలసురాసురపూజితంబు నైనసింహాసనంబునంగూర్చుండి, సామదానభేదదండచతురోపాయలగు మందయానలు నందడించి కొలువ నొక్కచక్కిఁజక్కెరబొమ్మలు చక్కెర యుక్కెరలకన్న మిక్కుటంబై చొకాటంబులునైన దండకతారావళి ప్రముఖ ప్రబంధంబులు విన్నవంబుసేయ, మఱియొక్క దిక్కున రాకేందు వదనలు మీమాంసావ్యాకరణాదిశాస్త్రంబు లనర్గళప్రవాహంబులు గానుపన్వసింప, వేఱొక్కచాయఁ బల్లవాధరలు బ్రహ్మాండపురాణంబు విష్ణుపురాణంబు వద్మపురాణంబు మొదలగు నష్టాదశపురాణంబుల కథలు వినిపింప, మఱొక్కదిక్కున నీలవేణులు చిత్తరుబొమ్మలవలె శిరఃకంపంబు సేయుచు జంత్రిగాత్రంబులతాయి గీతప్రబంధంబులు ఘననయదేశీయంబులు వినికిసేయ, నొకవంక మకరాక్షవిజయవతాకలం బోలె రంభోర్వశీమేనకాదుల నెంత లేదనుబిరుదుపాత్రీలు చర్చరి చారి మొదలగు పదియాఱు నాట్యంబులు నభినయంబులు గనుఁగొనిపింప, నొక్క ప్రదేశంబునఁ గలకంఠకంఠులు పరిహాసంబులు వినోదంబులుగాఁ బ్రసంగంబులు సేయ, నిరువంకల రవలకంకణంబులు ఘల్లుఘల్లునఁ, బంకజాక్షులు కనకదండ మండితంబులై న ధవళచామరంబులు వీవఁ, గత్తి కేడెంబు నురె చికటారి సిడెము వంకి పట్టినబాణమునలముద్గరభిందివాలములు బరిచి నేజా మొదలగు ముప్పది రెండు యుధంబులును, గుంచెకాళంజయుఁ జేయిపావడ యడపంబును గింటి సురటియు నిలుపుటద్దంబులు మొదలగు మహారాజచిహ్నంబులఁ బూరి యూడిగంపుఁజెలువ లూడిగంబులుసేయ సాక్షాత్కరించిన వీరమోహినిచందంబున నిండ్లోగంబున నుండె.

అంతఁ గుంతీసుతమధ్యమండు కాంతాజనులు ముఖవాజిం గొని పోయిరని చారులు వలుకరించిన నవ్వి తగిన రాయబారులం బనిచి గుఱ్ఱంబు విడువుమని మందలించిన టొడ, నమ్మండలేశ్వరి ముఖచంద్రమండలంబున

వెన్నెలయునుంబోలె మందహాసంబు గందళింపఁ గిరిటి మేటివీరుండని వింటిమి. ఆతని రణకలాకాశలంబు పరీక్షింపకయె కవ్వడిం గడవ నీయుము. నేనిదె నమరసన్నాహంబుగా నరుగుదెంచెద. పార్థునిరమ్మనుండు. పొం' డని బహుమానంబులు చేసి పంపిన, నియోగులు వేగంబె యరుగుదెంచి యవ్వజయునకు వివరించిరి. అంతఁ దురంగమాతంగశతాంగ వీరభట మహా ర్భటీనమేతంబుగాఁ బ్రమీల మోహరించి రథచక్రఘోషంబును గేతనవటా

తూరంబును గార్ముకజ్ఞానాదంబును లలితమధురసింహ
ప్రమీలావిజయలయుద్ధము. నాదంబును భూనభోంతరంబు దీటుకొన శతమఖతనయునిం గాంచి తనకుటుకుజూపులం బోనివాలుతూపులు వింట

సంధించి రథరథ్య కేతనసమేతంబుగా నిఱచుటయుఁ బార్థుండును నంగనతోడి కయ్యంబునకు రోయుచుఁ దీఱనికతంబున మూఁడువాడితూపులు సంధించి యేయుటయు, నది తోడనేఖండించి తీవ్రముఖంబులై న శిలీముఖంబులచే దశదిశాముఖంబులు గప్పి, తక్కిన బోటులు ఘోటకంబులమీటి సామ జంబులఁ బురికొల్పి రథంబులం దోలి చిలుకుటమ్ములచే గ్రుచ్చియు నీఁటెలం బొడిచియు బట్టసంబుల నఱికియు శూలమ్ములం గ్రుమ్మియు వంకులం జమ్మియు జమువాళ్ళం బొడిచియు గదల నడిచియు ముసలంబుల మోఁదియు ముద్గరంబులం జిదిమియుఁ గిరుసుకత్తుల విదళించియుఁ జిటుత కడ్డియలఁ గొట్టియుఁ దారసిల్లిన నయ్యిరుమాగును బూర్వపశ్చిమసముద్రం బులవలెం దాకి తుములంబుగా సమరంబు గావించు నెడఁ, బ్రమీల యింద్రానందనుం జూచి 'కిరీటి! మమ్ము నీబోటికిం గెలువఁగూడదు. నీకె కాదు. అనిమిషసిద్ధసాధ్యగరుడోరగాదులేనియు నన్ను గెలువలేరు. నీకు గుఱ్ఱంబు గావలయునేని దురభిమానంబు మాని ప్రియంబున నన్ను

వరియించిన హయంబు నిత్తుం గాక లేక యున్న నిన్నుం
ప్రమీల యజ్ఞమహాహించుట. బోనిత్తునే? నీయగ్రజంక్షై న యుధిష్ఠిరుంకు సోమపానంబు

సేయ నిమ్ము, నీవు నాయధరామృతపానంబు సేయుము. ఆతండు కురుదేశం బేల నిమ్ము. నీవు నా కురుదేశంబేలుము. ఈ దేశం బునకు నీవె యొడయఁడ వయ్యెదవు.' అనిన ధనంజయుండు దరహాసంబు నెమ్మొగమ్మునం గనువట్ట 'జవ్వనీ! పువ్విలుతునికేలికి' నిన్నుం గూడన

నరుండు మానమాత్రంబునఁ బంచత్వంబు నొంది యధోగతికిం జను. అంతట యువతిమండలంబేలు వాఁడెవ్వండు? ధర్మజ్ఞుఁకు మరల హయంబు సేర్పువారెవ్వరు? అనినం బ్రహ్మిల వాలారుమెఱుంగుఁ జూపులం జూచుచు 'నీవు దైవయోగంబున మాదేశంబునకువచ్చినవాఁడవు. ఇంక నెచ్చటికిఁ బోవంగలవు? ఎట్లయిన నీప్రాణంబు లపహరింక మాన. నామ హాగ్రా బాణంబులచే నీ మేను జల్లెడకొంతలుగా గాయంబులం బడి వేదనం బొరలుచు వృథా ప్రాణంబు లప్పగింప నేల?'. అనినఁ గన్నులఁ గెంపు నింపుచు నిలింపవలెనదనండు నారి నాటమ్ములు సంధించి యేసిన, నవ్విలాసిని యన్నియు నారసమ్ముల వానిని రూపఱుజేసి వెండియు నేడు వాఁడిబాణంబులు మేనం గీలించి, మఱియు వేలకొలంది తూపులవాన గురిసిన, సురపతితనూభవుండు సమ్మోహనాంగిపై సమ్మోహనాస్త్రంబు వింట సంధించిన, నవాలుఁగంటి యయ్యస్త్రంబుతోడం గూడ గాండీవ గుణంబుఱుండించిన, నరుండు కోదండంబున వేటొండునారిం గూర్చి యిన్నారెం బరిమార్పక మాన నని కట్టలుకం గనుబొమ ముడిపాటు గదియించుటయు, నాకాశవాణి 'యద్రునా! నిర్జరుల కైన దీనిం గెలువ శక్యంబు గాదు. నీవు పదివేలయేడులు పోరినం జయంబు చేకూరదు. రిత్తయామాసం బేమిటికి? ఒక్కనాటిరాత్రి ఓనిఁదనియించి హయంబు గొని యథేచ్ఛఁబుగాఁ జను' మనిన నర్జునుండు సమ్ములు విల్లు సరదంబున

ప్రహిలయర్జును
సంతిపురంబునకు
గొనిపోవుట.

నునుచుటయు, నయ్యంగన యతిత్వరితంబుగా వచ్చి యాలింగనంబు సేసి పురంబునకుం దోడుకపోయి, యరదంబు డిగ్గి, నిగ్గుమగఱాల నిగరాలకమ్ములు కపోల ఫలకంబుల గులుక కమ్మకడానిబొమ్మయుం బోని

నమ్మేనికాంతలు కుసుమచావుని ప్రతాపముంబోలె దిక్కులు బిక్కటిల్ల, చెఱకువిలుతుం డొఱవెఱికి రుళిపించిన కత్తుల ధశధశలంబోలె నారజపు టోరజూపులు కలువవిరిసోనలం జల్ల చిలుకముక్కులం బోని చక్కని సఖంబుల సలకఁబులదిద్దుచు నొయ్యారంబు లునికింజెందిన చందంబున, విలాసవిభవంబులు మూర్తిభవించిన యందంబున సింగారంబు రూపుఁ దాల్చిన వడువున, యెదురువచ్చి, తన సమీపంబునకు వచ్చుచున్న

పురందరనందనునిం గనుంగొని యుల్లంబు ఝల్లుఝల్లుమని గబ్బిగుబ్బులుబ్బు, నాపాదమస్తకంబును పులకల మొలకలు నెలకొన, కమ్మజవ్వాది వాసనలు గ్రమ్ము నెమ్మైన ఘుమ్మను కమ్మచెమ్మటలూర, నటవయ్యెద మీఱ, కప్పగీల్గొప్ప నించుకవీడ, కౌనసియాడ, బొమ్మంచు కెమ్మొవి కంపింప, మొలనూలు ఘంటలు నటింప, నీవీబంధంబు జూఱ, జేదవచ్చి వివృతౌప్ప లఱమోడ్పుగ నివ్వెఱపాటు, నిబ్బరంపుమోహంబు నాగుబ్బు కొన, నా బిబ్బోకవతి తనమనంబున నిట్లని వితర్కించె.

‘రూపరేఖావంతుఁడు, కంతుఁడో యామినీకాంతుఁడో యల వసంతుఁడో జయంతుఁడో నలమహీకాంతుఁడో, యెంత చక్కదనంబు, యెంత విలాసంబు, యెంత యొయ్యారంబు, యెంతకళ!’ యంచు దలంచుచు నుండునప్పుడు, చిత్తజం డయ్యుత్తమపురుష మత్తకాశినుల మీఁద దండెత్తఁ దలంచి యెలదేటి యెలగోలుమూకలకు తేనియగానంబులు నొనఁగఁ బనిచి, గోరువంకబలకంబుల బొక్కివరచి, గండుమీనుని శానవేయించి, తమ్మిపూముద్గర, మామిడిచిగురుబాకు శాయంబనిచి, పువ్వుమొగ్గగుణి శిరంబున నునిచి, విరువాజ తీఁగవేట గట్టిగాగట్టి, మోడుగమొగ్గ బాగుదారు డాబునవైచి, గేదంగి చిక్కటారి కరంబున బూని, పొన్నవిరిబారు వెన్నునవైచి, చెఱకుసింగిణయు, తమ్మిమొగ్గ తరగన లిరుదెసలంగట్టి, పంచదార ఖాణంబులుమేసి పొగరించిన వచ్చు వన్నియ చిలుకతేజనెక్కి, దునేదారుగావచ్చి, యిరువురి ధైర్యంబను సీమలెత్తికట్టి, యుక్తాయుక్తవిచారంబు లనియెడు నగడ్డలంబూడ్చి, హృదయంబులనుకోటలు లగ్గలనెక్కి గగ్గోలుగా నార్చి, తుంటవింటన్ జంటజంటగా నరవిందబాణంబు నశోకసాయకంబు, నవరసాలకిసల యాశ్రుంబు మల్లికాముకుళభల్లంబుఁ బ్రయోగించి, యంతట కోపంబున, చాపంబు సారిచి, యా యిరువురియేపు రూపుమాపఁ దలంచి, నీలోత్పల బ్రహ్మాశ్రుంబు సంధించి, యాకర్ణాంతంబుగా దిగిచి, ప్రియోగింపఁ బూనుటయు, నంతఁ బ్రీమిల నిమిలితనేత్రయై తలయూచి, రేకకున్ జోకకున్ చక్కఁదనంబునకున్ సొక్కి పొక్కి తనమనంబున వితర్కింపఁ దొడఁగె.

‘బౌద్ధా! యీ మనోహరాకారుని యాకారంబు, మజ్జారే! శచీకుమారు నమ్మారు ముమ్మారు హాసాదు. వీని కనుంగవహింపికి నోడి కెందమ్ములు నీరమ్ములంగలసె. అప్పప్ప! యీ యెమ్మెకాని కనుబామలు సూచినయెడ నంగజుని సింగాణివిండ్లు నిష్ఫలంబులని దోచుచున్నయది. అక్కక్క! వీని ముక్కునంపంగిటెక్కుల చిక్కులం బెట్టు నునుకోలేరు బెట్టినట్లున్నది. అయ్యారే! మదనుని మదహతికి మదరేఖ కనువట్టినయట్లు శృంగారరసంబు మోసులెత్తిన తెఱంగున బవిరిగడ్డంబు, గవ్వమీసంబును గనుపించుచున్నయవి. అమ్మమ్మా! వీని కమ్మ కెమ్మోవి ఘారు బరికించి దొండపండు జెండువడియె. అన్నన్న! యీ సరసుని పలువరున చాడిమివిత్తులఁ జిత్తులఁ బెట్టె, నజ్జారే! త్రైలోక్యమంగళంబైన వీనిగళంబునకు దక్షిణావర్తశంఖంబు బ్రదక్షిణంబు వచ్చు: మేలుమేలు! యీ మన్మథాకారుని వేరురంబు మేటికవాటంబుఁగా నున్నయది. భళిభళి! మెండైన కంఠంబులుదిరిగి యేనుఁగు తుండంబులు వలె వీని బాహుదండంబులు కన్నులు బండువులుగా చాయందొడంగి చేవులతో నేకాంతమాడఁ బోయినగతి, యీ రాజనందను మూపులవై పు లెంతనివర్ణింతు. ఆపాదమస్తకం బతిసౌందర్యంబుగా నిర్మించి విధి నడుము పిడికిటఁ బెట్టె, ఊర్ధ్వఘోభాగంబులు సరిగాజూచివిడిచెఁ గాఁబోలు లేకున్న నంతసన్నంబుగా నుండునే? - సరోవరంబునుఁ బోలె గంభీరంబైన నాభియు, వారితరంగంబుల తెఱంగున రంగలరు వళిత్రయంబు, చిత్రం బయ్యెను. పిఱుందుల యందంబు జూచినంతనే నాధైర్యంబు మందం బొచున్నయది. శృంగారరసప్రవాహంబుల భంగి, వలరాయలతోట యనఁటిమ్రాసుల తీరున వీని యూరువులు, మేరమీఱిన చిత్రజుండను మత్తవృషభంబు మూపులె వీని జానువులు, మన్మథకాహళల హళహళికలు బిక్కలుబట్టు వీనిపిక్కలు, వీనిపాదంబు లరుణారవిందంబులు; అయ్యారే! వీని యెయ్యారము వేయారులలోనంగాన. వీని యాకారంబు నిలుపునీరసు బండుచున్నయది. ఈమేటి నీటాక్కటే కోటిసేయు. ఈ వన్నెకానిచెన్ను చిత్రరువందు లిఖింప కూడదు, ఈ మోహనాంగు డించుకనేపు సమీపమున నిలిచినఁజాలు. నామనోరథంబు నెఱవేరె. జుంటితేనియ

మోనిఁ బంటికొద్దినొక్కి చక్కఁజెక్కు నిలుమార్చిముద్దిడుకొని,
తానికతరంబైన వీనికంతంబున గరంబువైచి యొమ్మైన బేరురమ్మున
సిబ్బెంపుగట్టిగుబ్బలు గసిదీఱంగుమ్మి, యందచందంబులకెల్ల నాస్పదం
బైన వీని నెమ్మేను బిగువునందిటగుచ్చి మచ్చికమీఱఁ జెనంగి
యనంగసామ్రాజ్యంబు కొల్లలాడినఁగాని, సోయగంబు చికిలిప్రాయంబును
గల్గినందులకు ఫలంబేమి?

అని యుల్లంబున కోరినకోరికెలు పల్లవింప వల్లవభల్లునకుఁ దల్ల
డిల్లుచు, నా కంజలోచన మంజీర ఝుళంఝుళారావంబులు మోఱయ
సరయంబుగా జనుదెంచి, తన చనుగుబ్బమొన లొకించుక నతనియురంబు
వకుసోఁకఁ గొంగిలించుకొని, మొగంబు మొగంబునఁజేర్చి, యున్నరని,
చెక్కిలినొక్కి ముద్దుబెట్టుక మేనునివిరి, కై దండయొనఁగి పురందరనందనుఁ
దనపురంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయి, యంతిపురంబునకరిగి, కొలువుశృంగా
రంబు సడలించి, కొందఱు కెందలిరాకుపాఁబలు గొలువ మజ్జనగృహంబున
కరిగె.

అంత నచ్చుతునిమేనమఱిది నొక్కమచ్చెకంటి పచ్చలగద్దియ
నునిచె, నొక్కకంబుకంతి జలకంబులార్చె, నొక్కపుత్రడిబొమ్మ తడి
యొత్తె, నొక్కచెలువ చలువ లందిచ్చె; అవ్వేళబ్రమీల ననంగనంగర
కీరీటియగు కీరీటికి యొరళిగవైచి కమ్మవిరువాజి జాజిపూలసరమ్ములు
మీసరమ్ముగాజుట్టి సరిగంచు చెంగావిరుమాలచెగులు వెన్నునజీరాడ,
కళలుదేర తీరై నమొగమ్మున సిస్తుగా గస్తూరిలకంబుఁ దీర్చి, కట్టాణి
ముత్తియంబుల కట్టువనులగోటునం గనువట్టు హాంబట్టుచల్లడంబును
దొడిగి, జవాదియు గవ్వరంబును దట్టువునుఁగు, వాసనలుగుబాళించు
కలపంబు మేననలంది, సర్వాభరణ భూషితునిఁ గావించి, కడాని
హాన్నుచిలుకలకొలుకులనీడల గులాబీవన్నె మవ్వటంపువలెపాటుఁ
-జాఱవైచి, నిలుపుటద్దంబుజూపి, మణిగణపృథ్వాభాసితంబైన పాదుకలు
పాదంబుల దొడిగి కై దండయొనఁగి, భోజనాగారంబునకుఁ తోడ్కొని
పోయి—

తామిరువురు, సరసనల్లాపంబులు మెఱయ, భక్త్య భోజ్య లేహ్య
 చోష్య పానీయాదులఁ దృప్తిజెంది, యొక్క గంధగజయాన గంధోదకంబు
 నొసఁగ గంఢూషించి, ప్రత్యక్షతపాణిపాదులై, మట్టుమీఱినమోహంబున,
 చెట్టలుబట్టుక నొంఱారులుసాక్క, నొక యండజయాన యండఁజేరి
 మెడిఁజేకులంబోని తెల్లటాకుల సన్నంబుగా ముత్తియంపుసున్నంబిడి,
 నడమియీనెయుఁ దొడిమెయు నివ్వలవ్వలవిడిచివైచి, ద్విగుణిత ఘన
 సారకస్తూరికాభాగంబులైన బాగంబు లొసంగిన, వీడియంబు జేయుచు
 మందమందగమనంబున వచ్చి, కిరీటి పచ్చచిలుకులమేడల, మల్లకులఁ
 దళుకొత్తుచు డంబుమీఱు పగడంబుగోళ్లును, జంగరుతీగె నమోనాహళాను
 పనిహరువుల మురువులమరు జీవదంతంపుపట్టెలును, యంద్రీలజాలకంబుల
 మెప్పుమీఱు గొప్పముత్యాలచప్పరంబులును, పున్నమివెన్నెలల తోడ
 సన్నలుతాఁకు వలువదువ్వలపైకప్పడంబు పై నొప్పు హంసతూలికాతల్పం
 బును, కన్నులఁ గోరకింపఁజేయు కెంపుచాయల సొంపుమీఱు బురడాలు,
 సూర్యపుటంబు దిటంబు తలగడదిండ్లును కీచుబుట్టలు పల్కులంగుల్కు
 లేకంబుగాగుముకు బటువుబిళ్లలు. వేకవాసులు నడవంబులు, సురటియు,
 వెలివావడయు, నడవంబును, కుంచెలుధరించిన జాళువా జంత్రీపు
 బొమ్మలును, నెచ్చకెచ్చట ముచ్చటైన పచ్చకాగూళ్లలోనుంచిన
 జవాదిభరితెలును, కుంకుమరసంబు నించిన పింగాణిగిన్నెలునూ, పొంకం
 బగు బుక్కాపొడిపొట్లంబులు, పచ్చికస్తూరివీణియలు, పునుగుచట్టంబులు,
 బాగాలజాలవల్లికలు, ముడిపూవు తెత్తులు, పన్నీరుమెరవులును, రాధా
 మాధవుల తారాశశాంకుల రంభానలకూబరుల మేనకాగాధేయుల విలాసం
 బుల వాగ్దాసిన చౌసీతి బంధంబుల బటంబులును, జిటికెవేసిన గుటగుటఁ
 బలుకు శుకీలును, గొక్కోకంబు జదువు గోరువంకలును, పంచదారలం
 దొలుకఁబలుకు పంచవన్నీయచిలుకలు, మట్టుమీఱు వాసనలకుంబట్టులై
 యమరు యగరుసాంబ్రాణిధూపంబులును, మేలుకట్ల మకరందబిందువులఁ
 జిందు చందువలును, పొందుమీఱు కుండనంపు నింపుసాంపు రతనంపు
 మండిరమండితంబైన కేళిమందిరంబుఁ జేరి—

మదనకదనారంభ సముజ్జ్వలభమాణ మనోభిలాషల నా ప్రమూలా
సుందరీ పురందరనందను లమందానందకర కస్తూరికాచందనాది పరీమళ
ద్రవ్యంబులకు సొమ్మసిల్లి పరుండునప్పుడు—

అమ్మందయాన బృందాతకబృంద వందిత పాదారవిందుడగు నా
శక్రనందనుఁ గలయుమోహవేశంబున వట్టరానిగుట్టును బిట్టువీడుచు,
మట్టుమీఱి యాతండు కౌఁగిటఁజేర్చిన జేర్చనీయక నబ్బరంపు గబ్బి
సిబ్బెంపుగుబ్బల నిబ్బరంబున జెయిసోఁకినన్ సోఁకనీయక, కటికచీకటి
కప్పలంగప్పనంగప్ప కప్పఁగొప్ప నిమిరిన నిమరనీయక, మిక్కిలియుక్కు
వైన చక్కనిచెక్కుఁ గీటినం గీటనీయక, మధురసుధారసధారా ధురం
ధరంబైన బింబాధరంబు గోరినంగోరినీయక, కుందనంపుటద్దంబు
గంటెనపువ్వులన్ గుంటుపఱచు తుంటవింటిపాదుశాహిదివాణంబు నంటిన
నంటనీయక యేమరించి యొయ్యనొయ్యనవిరులశయ్యకుం జేర్చి, రాగించి,
కౌఁగిలించి యడలించి బాహాబాహిఁ గచాకచిఁ జెనంగి—

అల్లందులకుం గమకించి నీవివదలించి మైగదించి నేర్పుమించి
చివురుసారు జాలువారు తావిమోవిశేనెలం గోలి పైకొని, కోకిల
చందంబున శ్రవణానందంబుగా గుబగుబఁబల్కుచు ‘మేలు! భళీ! హాను!
శాబాసే!’ అని మెచ్చుచు, యొకరొకరిమేను లప్పళించి వింతవింతపిలుపులఁ
బిలుచుచు, గెందామరలఁబోలు గెందామరలు మోడ్పులుగావించుచు
నువరతిక్రీడావిశేషంబులఁ దనియుచు, మన్మథ బ్రహ్మనందంబునందేలుచు
సుఖంబున నుండి మఱునాఁడు మత్తమాతంగతురంగ మణిభూషణా
వళులతోడంగూడ మఖవాజి నర్పించి మ్రొక్కుటయు నయ్యర్జునుండు
సాదరంబుగా వీడ్కొని చనియె. అని చెప్పి మఱియు జై మినిమునీం
దుండు జనమేజయనరేందునిం గనుంగొని యిట్లనియె.

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథము.

గుర్తించు

సమాఖ్య సంఖ్య 20710

తేది 15-4-47

అయ్యలరాజు నారాయణామాత్య
ప్రణీతంబగు

హంసవింశతి

సమగ్రముగా, పాఠభేదములతో, విపులమగు భూమికతో,
రాయల్ సైజున ముద్రితమగును.

[షమారు 300 కేజీలు: అట్టబైండింగు]

సెప్టెంబరు మాసాంతమున వెలువడును.

